

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2019/7-8 szám

Tartalom

Villám

- [Könnyen belopódzik a feledés](#)

Emlékezet

- [Ballai László: Nacionalizmus a Kárpát-medencében](#)
- [Magyar honfoglalások](#)
- [Nándi Mihály: Tehetséges ország](#)
- [Ady Endre: Korrobori](#)
- [Olajos István: A lélek gyümölcse](#)
- [Ady Endre: Pünkösdi hiteles története](#)
- [Olajos István: A finnugor nyelvrokonság](#)

Déliab

- [Ady Endre: A duk-duk affér](#)
- [Ady Endre: A duk-duk afférhoz](#)
- [Dull Ernő: Mi is a duk-duk?](#)
- [Ballai László: A sámánság és Ady](#)
- [Nagy László: Vértanú arabs kanca](#)
- [Nagy László: Új évszak jön](#)
- [Nagy László: Vállamon bárányos éggel](#)
- [Ady Endre: A platán-fa álma](#)
- [Ady Endre: Új marquis-k nyak-tilója](#)
- [Deák Mór: Én maradok](#)
- [Deák Mór: Egynehéz](#)
- [Krúdy Gyula: Az úriember, akinek szőlővirágszaga volt](#)
- [Krúdy Gyula: Hogyan vernek meg egy asszonyt?](#)
- [Olajos István: Költőcske Mihály](#)
- [Ballai László: Szavakat szórok](#)
- [Ballai László: Újra nyár](#)

Húrok

- [Karinthy Frigyes: Zeneszerzők](#)
 - [Nándi Mihály: Fülel, a csaló](#)
-

Villám

Könnyen belopódzik a feledés

„Mivel az emberi természet fogyatékosága következtében az idők múlásával az elmúlt dolgok emlékezetébe könnyen belopódzik a feledés, ezért méltó írással védelmezni és megerősíteni azt, amiben a jogi személyek szerződést kötöttek, azért, hogy ez az írás ereje és alkalmas férfiak tanúságtétele révén sértetlenül, háborítatlanul megmaradjon.”

III. Béla király

Emlékezet

Ballai László: Nacionalizmus a Kárpát-medencében

A Kárpát-medence jövője a magyar fiatalokon múlik” – hirdeti a fennálló magyar kurzus, amely a Rákosi-kor óta példátlan propagandával bombázza a magyar társadalmat, amelyet dermesztő népességcsökkenés súlyt. („Családvédelmi” programja keretében páratlan segítségként hirdeti a saját klientúrájának felajánlott újabb adókedvezményt: azok a fiatalok, akik hétszemélyes luxusterepjárót vesznek, kétmillió forint támogatást kapnak.)

A nacionalizmus, sőt az irredentizmus nem új jelenség a Kárpát-medencében. A román történetírás a dákoromán kontinuitáselmélet megfellebbezhetetlen dogmája alapján úgy tekint a nyugatról a trianoni országhatár által körülhatárolt, történeti képződménynek egyáltalán nem tekinthető Erdélyre, mint amelyben a magyar honfoglalás pillanatában már sok évszázada ott élt a római és dák nép összeolvadásával kialakult románság – mint azt Kristó Gyula minden kútfőre kiterjedő kutatásai alapján kijelenthetjük. A XIII. század eleji Anonymus egyéni koholmányait kritikátlanul átvéve a honfoglaló magyarok ellenfeleiről, úgy vélekedik, hogy három politikai alakulat (vajdaság) létezett Erdélyben: Menumoruté Bihar központtal, Gladé Keve centrummal,

valamint Gelué Kolozsvár környéki központtal. E három politikai alakulatot „hercegek”, vagyis hatalmas vajdák vezették, akiknek további hűbérurak, kenézek és ispánok voltak alávetve. Még azt sem tartja a román történetírás kizártnak, hogy Anonymustól nem említett más vajdaságok is léteztek a IX. században Erdély területén. Gyulafehérvár szláv eredetű Bálgrad neve, ennek közelében a Teligrad név, továbbá az itt folyó – egyébként közzé nem tett – régészeti ásatások a magyarok Erdélybe való hatolása előtti román–szláv népesség léteire engednek következtetni, s így a Maros völgyében a Geluétól különálló vajdaság léte feltételezhető. Ezen kívül vajdaságok léteztek volna még a Barcaságban, Fogarasban, Szeben, Hátszeg vidékén, valamint Máramarosban. A román őslakosság az erdélyi magyar benyomulás után is ugyanúgy élt tovább, mint korábban, faluközösségi szervezetekbe tömörülve. A magyar törzsek X. század első felében bekövetkezett erdélyi támadásai nyomán átmenetileg ugyan meggyengültek a román és szláv vajdaságok, de a magyarok visszavonulását követően – akik a só megszerzése után többségükben elhagyták Erdélyt – ezek nem csupán helyreálltak, hanem területileg, politikailag és a gazdasági hatalom tekintetében még jobban megerősödtek; előrehaladtak a feudalizáció útján. Menumorut esetében a faluközösségi szövetségek valószínűleg örökölhető jellegű tartós államszervezetékké alakultak át. Ahtum (akit a magyar történetírás Ajtonynak nevez) Glad leszármazottja, vagyis szintén bennszülött vajda, Gyula is a birtokolt terület tekintetében Gelu utóda. Gyula ugyanis (akár Tétény leszármazottja, akár a hasonló nevű besenyő törzs feje) beolvadt a helyi lakosságba, azonosította magát annak érdekeivel, és síkraszállt azok védelmében. A román történetírás évszázadról évszázadra újabb és újabb „érveket” produkál a román lakosság folytonos jelenlétéről az erdélyi térségben. Ezeket hol félreértelmezett régészeti leletek, hol önkényesen megválasztott néprajzi párhuzamok, hol több mint kétes források segítségével próbálják előranciaigálni. Így válnak a IX. század végi Kárpát-medence feltételezett őslakosságának vezetőivé az Anonymus regényes fantáziája révén életre keltett figurák, s így lesz a magyar törzsszövetség egyik vezető tisztségviselőjéből, a gyulából a helyi román lakosság érdekeinek első számú exponense.

A valódi történelmi adatok és kútfők nem szólnak románokról a Kárpát-medencében egészen a XIII. század elejéig, így a X. század első felében a Kárpát-medencében sem román államalakulatok, sem pedig román népesség nem létezhetett. A dákoromán kontinuitáselmélet azonban olyan kornak a terméke, amikor még nem ismerték a modern forráskritikát, amelynek kialakulása után egy sor európai nép leszámolt még oly kedves (ám velejéig hamis) eredettudatával, mint a francia a trójaival, a magyar a hunnal. Ám a románság körében a kontinuitáselmélet dogmává kövült, tabuvá merevedett, mert itt nem egyszerűen tudati anakronizmusról, hanem politikai kérdéstről van szó, s így az kiesik a tudományos vizsgálódás alól, sőt az áltudományosság ködébe burkolják.

A dákoromán mellett egy másik kontinuitáselmélet is hódít a Kárpát-medencében: a szlovákok ősszláv, illetve morva kontinuitását valló felfogása, amely szerint a szlovák történetírásnak elegendő meggyőző bizonyítéka létezik Szlovákia megtelepedésének folyamatosságáról, a szláv törzsek V–VI. századi érkezésétől kezdve. Ebben a bizonyítási folyamatban kulcsszerepet játszik a IX. századi (északi) Morvaország. Nem véletlen, ha a mai szlovák történetírásban efféle nézetek kapnak hangot e Moráviáról: „Nagy Morávia az ősi államalkotó tradíciókra támaszkodva olyan politikai közösséget alkotott, amelynek fejlett társadalmi előkelő helyen állt Európában, s csak a kedvezőtlen történelmi sors akadályozta meg abban, hogy ez a szövetség ne fejlődjék erős szláv állammá, amely a jövőben Közép-Európa életét irányította volna”. A morva államiség erejének mértékét nem ismerő felmagasztalása

természetesen azzal magyarázható, hogy a mai szlovák történetírás a szlovák nemzetiség közvetlen történelmi előzményét a morva államiság szláv népességében leli fel, s így közvetve saját egykori államiságának állít minden józan határt felülmúló emléket. A szlovák történetírásnak egyfelől a történetiség síkján kell bizonyítania saját etnikuma autochton jellegét a középkorban, ami a morva kor után abban a beállításban nyer hangot, hogy Szlovákia (már a kifejezés is egy modern fogalom történelmietlen visszavetítése!) kora középkori történeti fejlődése a morva tradíciókon (pl. a morva alapon létesült vármegyeszervezetten vagy szolgálónépi rendszeren), illetve helyi társadalmi-gazdasági feltételeken alapult. A kora feudális magyar állam egyik területi intézményének, a nyitrai hercegségnek 1048 tája és 1107 közti létét annak igazolására használják fel, hogy a történeti Szlovákia (!) egészen a XII. század közepéig szerves egységet képezett Nyitra székhellyel. A szlovák történetírás pusztán a politikának tesz elvtelen engedményt, amikor messze a régmúltba kívánja visszavetíteni a XX. században egy államot alkotott csehek (és morvák), valamint szlovákok történeti együvé tartozását. „Már a 6. század elején Csehországot, Morvaországot és Délnyugat-Szlovákiát a területi tagozódás és bizonyos értelemben vett kulturális-történeti hagyományok ellenére is egységként archeológiai értelemben vett azonos törzsi csoport (törzsszövetség) népesítette be”. A szlovák történetírás fennhangoztatja Morvaország és Nyugat-Szlovákia IX. századi „magasabb kulturális egységét”. Kinyilvánítják, hogy az általuk „nagymorva birodalomnak” nevezett államalakulat volt az az első politikai közösség, amelyben a csehek, morvák, szlovákok együtt éltek, mégha a csehek „az első adott lehetőséget felhasználva ki is bújtak a morvák és a szlovákok közös államából”. Nincs számukra olyan tény, amely megakadályozná a szlovák történetírást a maga politikai sugallatú légvárjai építésében. Úgy látják, hogy a „nagymorva birodalom” szétesése után Csehszlovákia népei viszonyának története mint két szomszéd emberi együttélésének történelme jelenik meg, akik békében, háború nélkül, kölcsönös megértésben élnek. A magyar feudális urak és a magyar állam tesz meg mindent annak érdekében, hogy a népet szétválasszák, s kialakítsák határukat a maguk országa és a formálódó cseh állam között. A cseh és a szlovák nép összetartozására jellemző, hogy milyen gondot jelentett a magyar uralkodóknak az új határ kiépítése. A kunok, polovecek és székelyek hordáit kellett ehhez segítségül hívni, és ezeket telepítették le a morva–szlovák határon. Ezek lettek az új magyar állam kezesei azért, hogy a morvák és szlovákok ne egyesüljenek az új politikai konstelláció ellenében. A feudális állam így vált történelmi akadályozójává a két szomszédos szláv nép kapcsolatainak, amelyek eredetileg egy közös szláv gyökérből nőttek ki. Ami pedig a X–XI. századi magyar fejlődést illeti, arról akként vélekedik a mai szlovák történetírás, hogy a magyar állam jól felhasználta a Duna menti szlávok által kialakított óriási civilizációs örökséget, a földművelő szlávoktól képes volt gyorsan elsajátítani a letelepült életformát. Ennek eredményeképpen „a nomádok keleti erkölcei már rég eltűntek és Magyarország európaizálódott. Ott folytatta, ahol Nagy Morávia abbahagyta.”

Mind a dákoromán, mind a nagymorva kontinuitáselmélet a Csehszlovákia (majd paradox módon Szlovákia) és Románia területi jogát hivatott alátámasztani a Kárpát-medencében. A tényleges adatok, a megbízható, mérvadó források nem hagynak kétséget abban a vonatkozásban, hogy – talán a dél-erdélyi bolgár fennhatósági övezetet leszámítva – egyetlen kárpát-medencei szláv államalakulat sem élte túl a magyarok honfoglalását, így a politikai szervezet terén sem tehettek semmilyen hatást eleinkre, míg az elszórt szláv etnikumú csoportokat sem lehet azonosítani a mai szlováksággal. A szláv népelemek pusztá léte sem igazolhatja a bizonyításelméleti botlások és forráskritikai tévedések sorozatát, ám a román nép kárpát-

medencei jelenlétét a X. század első felében teljességgel kizárhatjuk. Viszont hazánk etnikai és nyelvi térképét tovább gazdagíthatjuk a magyarsággal együtt érkezett különféle török és iráni eredetű népekkel, néptörzsekkel, így a kazárokkal, a kabarokkal, a volgai bolgárokkal és az alánokkal, a szlávok mellett itt talált avarokkal és frankokkal, valamint az ide fogolyként behurcolt bajorokkal, szászokkal, svábokkal, itáliaiakkal, dunai bolgárokkal, görögökkel és franciákkal.

A magyarok törzsszövetségének politikai képződménye eleve soknyelvű népet foglalt magában, amely többféle erkölcsnek és vallásnak engedelmessé vált. Még Szent István fiához, Imre herceghez intézett *Intelmeiben* is leszögezi: „az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő”. Az etnikai tarkaság a középkorban, amikor az államok és főleg a nagy birodalmak népek és nyelvek tucatjait olvasztották (legtöbbször persze csak időlegesen) magukba, amikor a testőrséget tudatosan idegen etnikumok tagjai közül választották, megszokott jelenség volt. Nemzeti ellentétokról, nyelvi türelmetlenségről Kristó Gyula szerint ebben a korban nem lehet beszélni. A kalandozó magyarok egyik vezérét Bogárnak hívták, neve szláv eredetű, de a többi név szerint ismert kalandozó vezér közül Szalárd nevének is van szláv etimológiája, míg a Súr név egyaránt értelmezhető törökből és szlávból. Közismert, hogy az Árpád-család személynevei többségükben török, kisebb mértékben finnugor eredetűek. Összecsendezte Bátorbanszületett Konstantinosz azon híre, hogy a kabarok a kazárok nyelvére (vagyis egy török nyelvre) megtanították a magyarokat, s maguk is tudják a magyarok (finnugor) nyelvét.

A Szent István által megalkotott országban a különböző népelemek arányukban kétszeresen felülmúlták a magyar etnikumot, mely utóbbiak súlya a meghódított népek beolvadása folytán három évszázad során döntővé vált. Magyarország azonban történelme során két végzetes kivezetést szenvedett el: a mongolok pusztítását és a törökök uralmát, mindkettő következtében felére csökkent a lakosságszám, amely elsősorban az alföldeken élő magyarságot érintette; teret nyerhettek hát a szlávok és a bevándorló románok. Trianon nem pusztán a győztesek bosszúját, hanem az ő tagadhatatlan etnikai túlsúlyukat is kiszolgálta, amely azóta továbbnővekedett. Sajnálatos, hogy a román és a szlovák nemzet identitástudata a magyar néppel szembeni ellenségkép ápolásában, és az irredenta területi jogkövetésben gyökerezik, holott a Magyarországtól elcsatolt területeket a nemzetközi jog és a magyar állam által is elismert békeszerződés garantálja. Mindez a modern polgári demokratikus szemléletmód súlyos hiányosságait jelzi, amely nálunk nyomaiban a Kádár-korban is jelen volt, legalábbis a tudományos életben teret nyert annyiban, hogy eredetlegendáinkat kicseréltük a szigorú tudományosság forráskritikai követelményeit kiálló történeti tényekre. Beláthatatlan következményekkel járna, ha most hordóra állt és (ittthon), Trianon ellen kiabáló politikusainkat a történettudósok is kiszolgáltatnák, és a dákoromán vagy nagymorva elmélettel egy latba eső hun-kontinuitás kikövésébe kezdenének.

A magyar fiatalok gyermekvállalása, ezáltal kárpát-medencei etnikai szerepünk tovább csökken. Szerepünk? Kinek? Annak, aki csak azt képes mondani: „én”. És soha azt, hogy „mi”. Mi, bosnyákok, cigányok, horvátok, magyarok, németek, románok, szerbek, szlovének, szlovákok, ukránok és zsidók együtt alkotjuk a Kárpát-medence népeit. Hátha néhányan – talán a politikai torzításokon keresztül látva – egyre többen meghallják az élet hangjait.

Magyar honfoglalások

Legkiválóbb Árpád-kor kutatónk, Kristó Gyula a honfoglalásban – a történelmi tényekre összpontosítva – egy egy sztyeppe-i nép szállásváltását látja, ami gyakorta megesett a lovas nomádokkal, így a magyarokkal is, csak a IX. században kétszer vagy inkább háromszor (Levedia és Etelköz biztos, Kazária keleti része valószínű ebben a sorban). Etelköz után a kárpát-medencei – főleg annak síkvidékeire kiterjedő – szálláshely következett, s mielőtt ez még „véglegessé” vált volna, egy észak-itáliai honfoglalási kísérlet. A Pó-vidék ökológiai viszonyai (a sztyeppeitől eltérő fűminőség), továbbá a városok sűrű sora nem tette lehetővé, hogy a magyarok tartósan megszállják Észak-Itáliát. Az viszont csak a következő évtizedekben vagy inkább évszázadokban derült ki, hogy a Kárpát-medencébe való betelepülés nem egy volt a gyakori szállásváltások közül, hanem ezzel szerzett igazán, véglegesen hazát magának a magyarság.

A Kárpát-medencében a magyarokat megelőzően két lovas nomád nép rendelkezett szállással, a hunok és az avarok. A hunok kárpát-medencei szállásai győzelmeikkel, az avarokéi vereségükkel kapcsolatosak. A hunok európai története attól kezdve, hogy 375-öt megelőzően átkeltek a Volgán, igazi sikertörténet. 376-ban már a Dnyeszternél arattak győzelmet, majd rövidesen az Al-Dunánál álltak. A két emberöltővel korábban még Ázsiában élő nép immár Európa közepénél tartott. Bóna István szerint a hun birodalom új központjának kialakulása a Kárpát-medencében, a Tisza középső folyásvidékén azzal függött össze, hogy a hunok a rómaiaktól katonai segítség fejében megkapták azt a területet, amely hadakozásaik színhelyéhez közel feküdt, ugyanakkor jól védhető volt. A hunokat tehát az elsöprő győzelmek „röpítették be” a Kárpát-medencébe. Az avarok ellenben türköktől 552-ben elszenvedett vereség hatására, a türk fennhatóság elől menekülve jöttek a Kárpát-medencébe, ahol 567-ben a longobárdokkal szövetségben legyőzték a gepidákat, majd, miután a longobárdok a következő esztendőben Észak-Itáliába vonultak, a Kárpát-medence az avaroké lett.

Honfoglalásunk dicsőség, vagy menekülés? Érdemes felidézni a korábbi szakirodalom állásfoglalásait! Pauler Gyula szerint a besenyő támadás hírére az etelközi magyarság legnagyobb része „megriadva, Árpáddal menekült nyugat felé, a Dnyeszter mentén, hogy a Kárpátok erdős bástyája mögött, a kárpátalji, már nem ismeretlen síkságon, nagyobb biztosságban a besenyőktől, új hazát szerezzen magának”. Ez a forrásszövegekhez, főleg Bíborbanszületett Konsztantinoszéhoz hasonló állásfoglalás. Már egészen máshová tette a hangsúlyokat Hóman Bálint. Szerinte a magyarok 892-ben és 894-ben „pannóniai hadjáratukról értékes tapasztalatokkal tértek haza. Megismerték a Kárpátok hatalmas láncától védett terület stratégiai és gazdasági előnyeit; kiismerték a politikai viszonyokat, a lakosság katonai erejét.” Ezek a megfontolások bírták rá Árpádot, hogy a görögök oldalán beavatkozzék a bizánci-bolgár háborúba, hiszen „Simeon cár hatalmának megtörésétől nyilván a tiszai [kárpát-medencei] bolgárság erejének gyengülését várta”. Ez az a pont, ahol Hóman letért a források sugallta – és engedte – útról. Elfeledkezett arról, hogy a megelőző évtizedekben a magyarok anélkül avatkoztak be – felkérésre – egyik vagy másik hatalom viszálykodásába, hogy ezzel kárpát-medencei honfoglalásukat készítették volna elő. A besenyő támadás – vélte Hóman – „a

magyarokat nem érte teljesen készületlenül, nem idézte elő, csak siettette nyugatra költözködésüket”. Aki már egyszer letért a források kínálta útról, nehezen talál vissza. Példa erre Hóman azon megjegyzése, hogy a magyarok mintha készültek volna a besenyők elleni harcra (aminek éppen az ellenkezője igaz, teljesen váratlanul érte őket, hiszen ha ezt a támadást sejtették volna, nem mentek volna hadjáratba). Hóman tollán a besenyőktől elszenvedett vereség már félsikerré változott: „Árpád fejedelem diplomáciája és fegyverei teljes sikert nem tudtak aratni, mégis minden akadályt elhárítottak a továbbköltözés és az új hon elfoglalása útjából”, és Álmos feláldozása után indult meg Árpád „az évek óta keresett új haza elfoglalására”. Természetesen nincs forrásos alapja annak – mindössze Hóman kombinációja az –, hogy a magyarok már évekkel 895 előtt új hazát kerestek volna.

Mindenesetre a forrásokból nem következő, sőt helyenként azokkal ellentétes állásfoglalásával Hóman szilárdan megvetette egy olyan felfogás alapjait, amely azóta is uralkodónak tekinthető a magyar történeti irodalomban, azt tudniillik, hogy a magyarok tudatosan készültek a Kárpát-medence megszállására, azaz szándékukban állt egy új haza keresése. Ez hol csak a sorok mögül olvasható ki, hol nyíltan felszínre tör. Dienes István pl. a függetlenség megőrzésének mozzanatával indokolta a magyarok Kárpát-medencébe történő behatolását és annak megszállását, „amelyet seregük portyázó útjain már kifürkészett”. Bartha Antal úgy fogalmazott, hogy bár a magyarok 895 előtt több ízben is átkeltek a Kárpátok szorosain, mégis „Etelközben maradtak, de bizonyosan felismerték az akkor gyéren lakott Kárpát-medence előnyeit”. Erdélyi István a fehér ló mondájára támaszkodva tételezte fel, hogy „a honfoglalást felderítés előzte meg”, ami burkoltan megint azt jelenti: a magyarok tudatosan készültek a Kárpát-medencébe történő betelepülésre. A fehér ló mondája azonban olyannyira átértelmezett formában maradt ránk, hogy abból ilyen következtetésre jutni aligha lehet.

Korábban már idéztem Győrffy György és az őt követő Fodor István véleményét ezzel kapcsolatban. Emlékeztetőül Győrffy álláspontját ismétlem meg. A 894. évi pannóniai kalandozást követően az a sereg, amelyet egy herceg vezetett s kavarokból állt, Szvatopluk haláláról értesülve „nem tért haza Etelközbe, hanem a Felső-Tisza-vidékre vonult vissza”. Ezt „talán még 894 őszén, de legkésőbb 895 elején követhette Árpád fejedelem leereszkedése a magyar törzsek lovassága élén a Vereckei-hágón át az Alföldre, aminek emlékét a magyar hagyomány mint Árpád diadalmas honfoglalását őrizte meg”. Győrffy ennek a maga teremtette – forrásokkal nem igazolható – helyzetnek az értékelését ekként végezte el: „Ha most felvetődik a kérdés, hogy Árpád ezúttal a véglegesség igényével nyomult-e a Kárpát-medencébe, avagy ez is csak kalandozó hadjárat volt, a tudatos foglalás mellett kell állást foglalnunk. Nemcsak a magyar hagyomány egyértelmű vallomása szól mellette, hanem az a tény is, hogy magyar fejedelmek kalandozó hadjáratokban sohasem vettek részt.” Győrffy egyik érve sem állja meg a helyét. A magyar hagyományt egyedül Anonymus jelenthetné, ám ő 315 évvel a honfoglalás után alkotott, fogalma sem volt a honfoglalás valóságos lefolyásáról. Nem is gondolhatott másra, mint arra, hogy a magyarok diadalmas honfoglalás, katonai győzelmek sorozata révén juthattak a Kárpát-medence birtokába. Mivel a szakrális kettős fejedelemségről sem tudott, a honfoglalás idején künde méltóságot betöltő Árpádot – a saját korabeli magyar királyok ősapját – tette meg a honfoglalás főszereplőjévé (amit kündei tiszte miatt bizonyára nem tölthetett be), viszont egyetlen szót sem szólt Kusálról, aki gyulaként a 895 körüli eseményekben ténylegesen fontos szerepet játszott. Ezen a ponton, a honfoglalás megítélésében – miként sok más ponton – nem tekinthetjük Anonymust a valóság hű krónikásának, a magyar hagyomány megbízható

tolmácsolójának. Arról pedig, hogy Árpád már a besenyő támadás előtt diadalmasan bevonult volna a Kárpát-medencébe, már csak azért sem lehet szó, mert Bíborbanszületett Konstantin egyértelműen azt írta: a besenyők a magyarokat „fejedelmükkel, Árpáddal együtt” űzték el Etelközből.

Hogy a források egyes – szöveggörnyezetükből kiemelt, tetszés szerint, a bizonyítandó „végeredmény” kedvéért válogatott és sorrendbe rakott – helyei alapján miféle következtetésre is lehet jutni, arra Harmatta János újabban megfogalmazott (egyres elemében Hóman és Győrffy felfogására emlékeztető) okfejtése a legjobb példa: „A 890-es években érlelődhetett meg a magyar törzsfők körében a terv a Kárpát-medence elfoglalására, amelyet 862 óta több hadjárat során jól megismertek, s amelynek stratégiai helyzete és klimatikus viszonyai sokkal kedvezőbbek voltak, mint az Etelközben fekvő szállásterületeké. A megfelelő pillanat 895-ben következett be, amikor a bolgárok és Bizánc között háború tört ki, és a bizánciak katonai segítséget kértek a magyaroktól. A Kárpát-medence elfoglalására kidolgozott magyar hadműveleti terv a politikai és katonai helyzet és erőviszonyok pontos ismeretén alapult. A magyar haderő legfeljebb egyötöd része – a kavarak csapatai, mintegy három-négyezer lovas – Árpád fiának, Liüntikának parancsnoksága alatt a bizánci flotta segítségével átkelt az Al-Dunán, és a bolgár állam központját támadta meg. Ez azonban csak színlelt támadás volt, s csak azt a hadászati célt szolgálta, hogy a bolgárokat megakadályozza a Kárpát-medencében a Dunától keletre fekvő területeik védelmében. Ugyanakkor a magyar főerők – tizenhat-tizenhétezer főnyi lovas hadsereg – Árpád fejedelem vezetésével a törzsek egész népével és állatállományával a magyar csapatok nyugati hadjáratain már korábban is használt útvonalon, a Vereckei-szoroson keresztül behatolt a Kárpát-medencébe, s azt több hadművelettel elfoglalta. Liüntika három győztes ütközet után visszavonult a bolgár területről, és megkezdte csapataival a behatolást Erdélybe. Ekkor Simeon, a bolgár uralkodó, akinek valamilyen katonai sikerre volt szüksége, hogy a bizánciakkal szemben tárgyalási pozícióját megerősítse, besenyő segítséggel rajtaütött a kavarak még visszamaradt népén és a szállásaikat védő hátvéden, s feldúlta a jórészt már kiürített kavarak szállásait, majd a besenyőkkel együtt sietve visszavonult. Ennek a bolgár-besenyő portyának, amelynek sikerét Simeon a bizánciakkal folytatott tárgyalásokon érthető okokból alaposan felnagyította, semmi hadászati jelentősége nem volt a magyar honfoglalás szempontjából.”

Harmatta János elképzelése a magyar honfoglalás lefolyásáról és megítéléséről teljes mértékben ellentmond a források egészének. A magyar hagyomány a sasok támadása formájában megőrizte egy, a honfoglalást közvetlenül megelőző trauma emlékét, függetlenül attól, hogy a sasok szerepeltetése kapcsolatos-e bese nevükkel, illetve azzal, hogy e szó összecseng a besenyő népnévvel. Ha e súlyos veszteségekkel járó kudarc emlékét megőrizte a magyar hagyomány, a besenyő dúlás jelentéktelen portyázás aligha lehetett. Másrészt: a magyar honfoglalás közvetlen előzményeinek számító eseményeket egymástól független latin, szláv és görög nyelvű kútfők örökítették meg, indokolatlan és felesleges tehát egyedül Simeon bolgár uralkodót elmarasztalni azért, hogy nagyotmondásaival a bizánciakkal folytatandó tárgyalási pozícióin akart javítani. Végül – Győrffyhez hasonlóan – Harmatta sem figyelt fel arra, hogy Bíborbanszületett Konstantin szerint a besenyő támadás időpontjában Árpád (a valóságban Álmos) fejedelem még Etelközben tartózkodott, s ennél fogva nem lehetett már ekkor a Kárpát-medencében.

Van Harmatta János fejtegetésének egy olyan pontja, amely önálló tárgyalást igényel, ez pedig az, hogy a Kárpát-medence klimatikus viszonyai „szóval kedvezőbbek voltak Etelközben fekvő szállásterületükénél”. Annál is inkább figyelembe kell venni egy efféle véleményt, mivel Veres

Péter – nem zárva ki a besenyő pusztítás lehetőségét – a honfoglalás alapvető okaként éppen azt a klímaváltozást jelölte meg, amelynek során a 9-10. század fordulójától kezdve erős kiszáradási időszak következett. Mint írta: döntően az aszály „tette lehetővé, sőt szükségessé a honfoglalás gyors és sikeres végrehajtását” A Győrffy György és Zólyomi Bálint nevéhez fűződő újabb megállapítások erősítik az éghajlatváltozás tényyszerűségét. A Kr. u. I. évezred utolsó évszázadainak csapadék- és klímaviszonyairól azt kell tudni, hogy a VIII–XII. században az északi félgömbön melegebb éghajlat uralkodott, a csapadékingadozás pedig akként állapítható meg, hogy „a rendkívüli szárazság mindinkább erősödő hulláma 720-820 körülre tehető, majd a 820-880 közötti, egyhén csapadékos évtizedek után a honfoglalást megelőző évtizedtől kezdve új, száraz periódus állt be, s ez kisebb ingadozásoktól eltekintve az ezredforduló táján kezdett javulni”. Etelközben a csapadék évi mennyisége 300- 400 mm (vagy ennél valamivel kevesebb) volt, a Kárpát-medence magyarok által megszállt, síkvidéki, nomadizálásra alkalmas területein 400-500 mm (illetve némileg alacsonyabb). Etelközről aligha írták volna le a muszlim források a következőket: Ibn Ruszta: „A magyarok országa bővelkedik fákban és vizekben. Talaja nedves”; Gardézi: „A magyarok országa csupa fa és láp, talaja nedves”; Hudúd al-Álam: „Ennek az országnak sok fája és folyóvize van”; Marvazi: „A magyarok országa bővelkedik fákban.” Kmoskó Mihály szerint ez a leírás a Dzsajháni-szöveg hagyományban nem a 870-es évek viszonyait tükrözi, azaz nem Etelközre vonatkoztatható, hanem a honfoglalás utáni (920-as évekbeli) Kárpát-medencére.

Etelközben a magyarok a korábbi időszaknál bővebb csapadékot hozó évtizedeket töltöttek. A korszakra jellemző éghajlat-melegedést – a viszonylag gazdagabb csapadékhozam mellett – annyival is könnyebben tudták átvészelni, hogy Etelköz, illetve a magyarok fennhatósága alatti terület óriási kiterjedése folytán a régióban (igaz, hosszabb útvonalak megtételével) eljuthattak nyaranta hűvösebb tájakra, egészen az erdőöv határáig, ahol két honfoglalást megelőző magyar sírt is feltártak, továbbá azok a magyarok, akik az Orosz Évkönyv szerint keletről nyugati irányban Kijev mellett vonultak el, szintén az erdőöv szélén haladtak. Etelköz tehát nem minősülhet olyan területnek, ahonnan egy lovas nomád nép – külső ok nélkül – negyven év után elkívánkoznék. A magyarok után Etelközt birtokba vevő besenyők – szintén lovas nomád nép – példája mutatja, hogy a magyarokéhoz hasonló életmód mellett hosszú időt el lehetett tölteni ott. A szárazabb periódus 880 utáni beköszönte is aligha bírhatta rá a magyarokat Etelköz elhagyására. Ekkor értékelődhetek fel igazán az aszályban enyhét adó, dús fűvű legelőket nyújtó északabbi területek. Ráadásul 895-ben ennek a szárazabb periódusnak még az elején, kialakulási szakaszában vagyunk, amely mélypontját 920 táján érte el. Ezzel szemben ha azt tételezzük fel, hogy a magyarok – részben a klimatikus viszonyok hatására – tudatos, önként vállalt elhatározás alapján települtek be a Kárpát-medencébe, azt is megkockáztathatjuk: tudniuk kellett, hogy rosszabb körülmények közé mennek. A magyaroknak, akik a honfoglalás előtt már néhányszor átvonultak a Kárpát-medencén, s keleti felét talán közvetlenül 895 előtt fennhatóságuk alá is vonták, fel kellett volna figyelniük arra, hogy a medence életmódjuk szempontjából megszállásra szóba jöhető, nomadizálásra alkalmas, síkvidéki területe jóval kisebb annál, ami Etelközben rendelkezésükre állt.

Az alföldi terület egy része, éppen a nagy kiterjedésű árterek, mocsarak, lápok miatt alkalmatlan volt megtelepedésre, állatok legeltetésére. Ráadásul a Kárpát-medencében, annak alföldi régiójában nem voltak olyan jelentős éghajlati különbségek, hogy a szárazság elől – életmódjuk feladása nélkül – lényegesen más éghajlati és talajviszonyok közé „menekülhettek

volna” nyaranta. Mintha a Kárpát-medencével való elégedetlenség jutott volna kifejezésre abban, hogy a magyarok – röviddel a Kárpát-medencébe történt betelepedés után – két ízben is észak-itáliai honfoglalásra tettek kísérletet. A Kárpát-medence etelközi méreteken és körülmények között történő nomadizálást egy pillanatra sem tett lehetővé, hosszabb távon pedig még magának a korlátozott nomadizálásnak a lehetőségét sem biztosította.

A Kárpát-medencében egyetlen nép sem tudta lovas nomád életmódját hatvan évnél hosszabb ideig nagyjából töretlenül megőrizni. A hunok csak harminc évet időztek e térségben, az 567-568-ban betelepült avarok a 626. évi konstantinápolyi ostrom után fokozatosan feladták nomadizmusukat, míg a IX. század végén itt új hont foglalt magyarok is 955, az augsburgi csatát követően kezdtek letelepedni. A X. századi magyar kalandozásokat sem kizárólag a zsákmány- és fogolyszerzés motiválta (bár aligha vitathatóan ez volt fő indítékuk). Hozzájárultak ezekhez az etelközihez képest mostohább viszonyok, mindenekelőtt a kisebb terület (amelyen ráadásul másokkal is osztozniuk kellett a magyaroknak), ebből adódóan a nagyobb népsűrűség, a nomadizálás (legeltetés) megrövidült útvonalai, az összeszűkülő legelők.

A kalandozó hadjáratokra a magyarok nagyszámú lovaik tekintélyes részét is magukkal vitték, így tehermentesítették a szűk Kárpát-medencét (még pontosabban: a Kárpát-medence nomadizálásra alkalmas, erősen korlátozott kiterjedésű területeit) a sok százezer ridegen nevelt ló eltartásának terheitől. A portyák a tél derekától vagy végétől kezdődően sok hónapon át tartottak, s még azon években is, amikor nem tudunk messze távolba vezetett katonai akciókról, nem szabad kizárni azt a lehetőséget, hogy a magyarok – elsősorban telente – Erdélybe, a Dunántúlra, Kelet- Ausztriába vagy a Morva-medencébe (tehát fennhatóságuk alá tartozó, de általuk meg nem szállt területekre) mentek adót behajtani, terményt felélni. Ez utóbbi portyákról, magyar belterületnek számítván, írásos információ nyugat-európai krónikások tollából nem maradt ránk, de a rabszolgakereskedelmet folytató és a magyarok foglyaiért a Kárpát-medencébe eljutó arabok információja alapján Dzsaháni ezekről a „belföldi” portyákról írhatta azt a 920-as években, hogy a magyarok rendre legyőzik a hozzájuk közel lakó szlávokat, és súlyos élelmiszeradókat vetnek ki rájuk. Ugyanerre a jelenségre van példa az avaroknál. A 620-as évek első felére vonatkozóan írta le Fredegar azt, hogy az avarok „a tél eltöltésére évente a szlávok közé jöttek... Az elnyomás egyéb fajtái mellett adót is fizettek a szlávok a hunoknak”, azaz az avaroknak.

Kristó Gyula a kútfők alapos forráskritikai tanulmányozásával arra jutott, nagyon valószínű, hogy a magyar nomádállam „mozgásában”, uralmi körzete kiterjesztésében a nyugati irányú érdeklődés növekedése figyelhető meg szinte az Etelközbe kerülés pillanatától, mindenesetre adatokkal bizonyíthatóan a 860-as évek elejétől kezdve. Ez természetes következménye volt a kazároktól való függetlenedés szándékának. A nyugati irányú portyázásokat csak tendenciózus, előítéletektől, prekonceptiótól nem mentes vélekedés tekintheti a leendő új haza kifürkészésére irányuló akcióknak. Ezekben az anyagi haszon, a szabad rablás, a zsold, az uralmi körzet kiterjesztésének kísérlete játszott szerepet. Ha a magyarok 892-893-ban valóban uralmuk alá vonták a Kárpát-medence keleti felét, akkor a több évtizedes nyugati irányú tájékozódás politikája termelte meg a területi hódításban testet öltő gyümölcsét. Ez a katonai biztosítás, foglalás azonban nem járt az etelközi szállásterület feladásával. Nem szabad persze kizártnak tartanunk, hogy e politika folytatásával néhány (vagy akár csak egy-két) évtized alatt valóban eljutottak volna a magyarok oda, hogy uralmi központjukat és szállásaikat a Kárpát-medencébe akarták volna áthelyezni, miként a Dnyepernél 376-ban győztes hunok számára is megérett a helyzet ötven évvel később arra, hogy a Tisza mentén építsék ki új uralmi centrumukat, és betelepedjenek a

Kárpát-medencébe. Ha a magyarok katonailag ki is terjesztették uralmukat a 890-es évek első felében a Garam-Duna-vonaltól keletre eső területre, a hatalmi központ és a szállások áttelepítése kockázatos lett volna ekkor, hiszen közvetlen szomszédságukban Arnulf frankjai és a Szvatoplukfiak morvái veszélyt jelenthettek volna rájuk. Ha meg nem is tekintjük realitásnak azt, hogy a magyarok a Kárpát-medence keleti felét 892-893-ban fennhatóságuk alá vonták, a minimálisnál is kisebb az esélye annak, hogy a magyarok önszántukból egy katonailag nem biztosított területre helyezték volna át uralmuk központját és a nomádállam népeinek szállásait.

A honfoglalás és közvetlen előzményei egészében tudatos elemnek mindössze az minősül, hogy a Kárpát-medence keleti részét a magyar nomádállam katonai segédnépe révén a magyarok 892-893-ban uralmuk alá vonták. Ez megfelel a lovas nomád elitek azon törekvésének, amely mind nagyobb területek birtoklására vagy legalábbis ellenőrzésére irányult, mert ez birodalmaik fenntartásának és gyarapításának úgyszólván egyetlen hatékony eszköze. A honfoglalás, amelyen szállásváltást kell értenünk, annak a besenyő támadásnak a következménye volt, amely a magyarokat az etelközi haza elhagyására kényszerítette. A 895-ben hirtelen zavarossá vált etelközi viszonyokból is világosan látszik, hogy mit tekintettek a magyarok még ekkor is hazájuknak.

A hadjáratban lévő, vagyis a Havasalföldön a bolgárokkal szemben vereséget szenvedő magyar sereg nem a Kárpát-medence felé vette útját, tehát szó sem volt arról, hogy a magyarok a besenyő támadás küszöbén már elkezdtek tudatos kárpát-medencei honfoglalásukat. Ha erről lenne szó, Bíborbanszületett Konstantin császár nem írta volna azt, hogy a hadjáratban részt vettek visszatértek Etelközbe, s csak azt követően mentek Etelközből a Kárpát-medencébe, miután „földjüket ilyen pusztán és feldúlva találták”. A magyar harcosok tehát még 895-ben is Etelközbe mentek haza, itt voltak a szállásaik, itt tartózkodott a besenyő támadás idején a szakrális fejedelem, vagyis uralmi központjuk is Etelközben volt.

A magyarok a tulajdonképpeni, kényszerűségből bekövetkezett honfoglalás (azaz az uralmi központnak és a szállásterületnek a Garam-Duna-vonaltól keletre eső térségbe történt áthelyezése) után ott folytatták, ahol Etelközben abbahagyták. Új földrajzi környezetben láttak hozzá új uralmi, fennhatósági körzetek kialakításához. Ennek köszönhető a Dunántúl, Kelet-Ausztria, a Morva-medence (illetve annak keleti része) és Erdély katonai biztosítása. Ez megint tudatos tett volt, a nomádbirodalom-építés szükségszerű megjelenési formája. A magyarok nomádokként az új szerzemények közül geopolitikai okokból csak a Dunántúl keleti és északi sávját szállták meg, a többinek a népeit adóztatták, szolgáltatásaikat igénybe vették, a területet felvonulási terepként hasznosították. E térségek közül Kelet-Ausztriát és a Morva-medencét 955 után elvesztették, a továbbra is uralmuk alatt maradtakat (a Dunántúlt, Erdélyt, valamint a Kárpát-medence hegy- és dombvidéki részeit) a X. század második felétől kezdve benépesítették. Ezt azonban már nem a IX. század végi lovas nomád magyar nép tette meg, hanem egy letelepedő, a földműveléssel lassan megbarátkozni kényszerülő, ennél fogva a nomádként nem becsült területeket immár felhasználó magyarság. A honfoglalás (a megszállás) a Kárpát-medencében tehát vidékenként eltérő időpontban történt meg. Ha mégis egyetlen dátumhoz kívánjuk kötni, akkor ez csak 895 lehet, amikor a magyarok nagy tömegükben először szállták meg a Kárpát-medencében kiterjedt térségeket a szállásaikra zúduló besenyő támadás következtében. S hogy a magyarok egyáltalán elvándorlással, új hazába költözéssel feleltek a besenyő attackra, megint csak azt mutatja: tipikusan mozgékony, sátraikkal gyorsan mozgó lovas nomád népről volt szó. A magyarság nem választott, nem választhatott új hazát magának; a szükség, a kényszerűség jelölte ki a Kárpát-medencét számára. Azon az egyirányú úton, amelyre a

magyarság 895-ben rálépett, csak a Kárpát-medencébe lehetett eljutni, sem továbbmenni, sem visszafordulni nem volt mód; csak az itt maradásra és az Európába való beilleszkedésre.

Nándi Mihály: Tehetséges ország

Tudjuk, hogy Cambridge és Oxford sikere a tutoriális rendszernek köszönhető, amelynek keretében személyesen – és a személyiségstruktúrájának megfelelően – foglalkoznak minden diákkal. Most a Tehetségek Magyarország Program keretében Magyarországon a képességei kihozzantására nem egyszerűen valamely egyetemi elitképzés néhány kedvezményezettjének, hanem a teljes 12 és 20 év közötti korosztálynak lehetősége lesz! Érdeklődéssel olvastam végig tehát a tutorokra kiírt pályázati felhívást:

„Tutorokat keresünk!

Pályázati felhívás!

EFOP 3.2.1 Tehetségek Magyarország Program

Kedves Kolléganő/Kolléga!

A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége (Matehetsz) jelen pályázati felhívását – az Új Nemzedék Központ konzorciumi partnereként – a Nemzeti Tehetség Program szakmai kereteiben megvalósuló Tehetségek Magyarország EFOP 3.2.1 kiemelt projekt egyik elemeként teszi közzé.

A projekt keretében 2020-ig, a korábbi Tehetséghidak Program tapasztalataira alapozva kialakításra kerül a tehetségsegítés egész országot lefedő, személyes tehetségtámogató rendszere, a tutorhálózat. Célunk, hogy minden régióra kiterjedően, személyes kapcsolattartáson alapuló és példaértékű tehetségsegítő szakemberhálózat (tutorhálózat) jöjjön létre.

A tervezett tutorhálózat szervesen illeszkedik a Matehetsz által fejlesztett tehetséghálózathoz, valamint a köznevelési rendszer intézményeihez.

Jelen felhívás keretében olyan szakembereket keresünk, akik 2020 januárjától szívesen lennének a speciális szempontok alapján beválogatott tehetséges fiatalok segítői, tutorai. (A már folyamatban lévő tutori programunk tapasztalatai alapján, a tutor más irányú, állandó munkavégzése mellett 5–12 fő köznevelési rendszerben tanuló diák/ fiatal egyéni segítése végezhető szakmailag elvárható minőségben).

A Matehetsz tutorrendszerében a tutor az az elkötelezett tehetségsegítő, aki komplex szempontrendszer alapján, tehetségterületől függetlenül segíti, támogatja a tutorált 12-20 év közötti életkorú tanulót/ fiatalt – annak érdeklődése szerint, illetve egyéni fejlesztési terve alapján.

„Amennyiben nyitott és motivált arra, hogy részt vegyen a beválogatási folyamatban

és tutorként csatlakozna a **Tehetségek Magyarország Programhoz, várjuk jelentkezését!**

I. A Tehetségek Magyarország Program tutorhálózat célja és kialakításának folyamata

A tutorhálózattal az a célunk, hogy tehetséges fiatalok számára egyéni igényeiknek megfelelő, hatékonyan működő, egyénre szabott segítséget nyújtó, országos rendszer alakuljon ki – a fiatal tehetségek kibontakoztatásában segíteni képes szakemberek, azaz tutorok bevonásával. Fontos cél továbbá az is, hogy az egyéni tehetségsegítés hazai kultúráját módszertani szempontból erősítsük, valamint növeljük a társadalmi elfogadottságát is.

A tutorhálózat kialakítása az elmúlt években fokozatosan történt több lépcsőben. 2019-ben már az egész ország területén működik a tutor rendszer.

Jelen felhívás keretében azokban a megyékben keresünk tutorokat, ahol a lefedettség erősítése érdekében további tutorokra lesz szükség: **Tolna, Komárom-Esztergom, Fejér, Békés, Jász-Nagykun- Szolnok, Veszprém, Somogy, Csongrád, Bács-Kiskun, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Vas, Zala** megyékben.

A feladatok terén lehetséges átfedések elkerülése érdekében a pedagógiai szakszolgálatok tehetséggondozó koordinátor munkatársainak pályázatát jelen felhívásunkban nem tudjuk fogadni.

Programunk keretében tehát olyan tutorokat keresünk, akik a **fent említett** megyék egyikében (vagy racionális földrajzi hatókör szerint – pl. megyehatár közelében lakva – több megyében is) tudják vállalni a tutori teendőket.

A tutorok 2020. január 1-től december 31-ig újonnan beválogatott tutoráltakat segítenek egyéni beszélgetések és kiscsoportos foglalkozások keretében.

II. A tutorrendszerben segíteni kívánt tanulók

- a) A programba 2019. őszén külön felhívás keretében fogjuk beválogatni azokat a 12-20 éves tanulókat/fiatalokat, akik Magyarország bármely megyéjében laknak vagy tanulnak, és kiemelkedő eredményeik alapján a tutorrendszerbe kerüléshez ajánlást kapnak.
- b) Olyan tanulókat fogunk keresni, akik bármilyen tehetségterületen országos tanulmányi, művészeti, szakmai versenyen, OKTV-n, diákolimpián helyezést értek el.
- c) Akik bármilyen mérési, azonosítási programban kiváló eredményt értek el (pl. a Magyar Templeton Program beválogatottjai, a Nemzeti Tehetség Program keretében megvalósuló mérések legjobbjai stb.).
- d) Különleges érdeklődéssel, átlag feletti motivációval rendelkező tanulók/fiatalok.
- e) Ajánlóik úgy ítélik meg, hogy fejlődésüket segíti a Tutor Programban való részvétel.

A tutorálási folyamat egy naptári éven keresztül történik, de a tutoráltak ezt követően is rendszeres meghívást kapnak a Nemzeti Tehetség Program hazai és EU-s keretből meghirdetett programjaiba.

III. A tutor személye

A tutorokat, mint tehetségsegítő szakembereket a következő szempontok alapján kívánjuk bevonni:

a) Végzettség és tapasztalat: mentálhigiénés szakember, vagy pedagógus, vagy pszichológus végzettségű, vagy egyéb, bármely tehetségterülethez kapcsolódó szakember, akinek a tehetséges tanulók egyéni és csoportos formában történő segítése terén egyaránt vannak tapasztalatai.

Rendelkezik az alábbi kompetenciákkal és viselkedésjegyekkel:

- b) jó szervező, kapcsolatteremtő, kommunikációs képességekkel rendelkező szakember;
- c) elkötelezett tehetségsegítő, motivált a tehetséges tanulók támogatása terén;
- d) olyan kialakult kapcsolati hálóval rendelkezik, amivel támogatni tudja a tutorált fiatal szakmai továbbfejlesztését, segíti (pl. szükség esetén mentor, további helyi szakember bevonását a programba);
- e) komplex szemlélettel segíteni tudja a tutoráltat, építő kritikai érzékkel, elfogadó és elismerő módon segíti a tanulót, keresi előmenetelének lehetőségeit, képes konstruktív, segítőkész visszajelzéseket adni;
- f) a tutor nyitott, kész az új dolgok elfogadására és kreativitásával hozzájárul a tutorhálózati program sikeréhez;
- g) szívesen teljesíti a projektekben általában szükséges adminisztratív feladatokat;
- h) a tutor rendelkezik (főállású munkavégzése, egyéb megbízásai vagy nyugdíjas tevékenységei mellett) a tutori feladatok ellátásához szükséges munkaidővel, kapacitással;
- i) nyitott arra, hogy a tutorálás során szerzett szakmai tapasztalatait megossza tutor társaival.

IV. A tutor feladatai

- a) A tutor – értő figyelemmel, segítőkész beszélgetések során – segíti a tutorált tanuló tehetségének kibontakoztatását; az egyéni személyes találkozók száma egy naptári évben a lehetőségek figyelembevételével kb. 10 alkalom.
- b) A tutor – megismerve a tutorált erősségeit, fejlesztendő területeit, céljait, családi és iskolai háttérét-személyesen, írásban, egyénileg vagy csoportban támogatást (információt, kapcsolati összekötést, programot stb.) nyújt a tutor rendszerbe bevont tanuló vagy fiatal számára, szükség esetén bevonva a Matehetsz munkatársait, a tutorált szüleit, osztályfőnökét, szaktanárát, kortársait.
- c) Közreműködik a tutoráltak egyéni fejlesztési tervének összeállításában, valamint egyénileg segíti, támogatja a tutorált fiatalokat az egyéni fejlesztési tervük megvalósításában.
- d) Különböző kommunikációs csatornákon folyamatos kapcsolatot tart a tutorált fiatalokkal, az egyéni beszélgetések mellett motiváló beszélgetéseket is vezet számukra, kiscsoportos formában.
- e) Szükség esetén kapcsolatot tart a tutoráltak osztályfőnökével, szaktanárával, fejlesztő szakemberekkel, szüleivel, családtagjaival.
- f) Évente legalább 2 alkalommal részt vesz a Matehetsz által szervezett eszmecserebeszélésen.
- g) A tutoráltak haladásáról, a velük kapcsolatos gondolatairól, ötleteiről, javaslatairól beszámol a Matehetsz által biztosított online felületen.
- h) A programmal kapcsolatos adminisztratív tevékenységeket az előre egyeztetett határidőre

felelősséggel elvégzi.

V. A tutorok beválogatásának menete

A tutorok szerepvállalása többlépcsős beválogatási rendszert követő képzés elvégzésével lehetséges, melynek lépései a következők:

1. Jelen felhívásra a pályázó elküldi jelentkezését az alábbi felületen:

2019. május 13. déli 12 óra.

2. A jelentkezéseket a szakmai értékelő munkacsoport áttekinti; a szakmai értékelő munkacsoport által elfogadott jelentkezések alapján a pályázó (várhatóan június folyamán) online szakmai tesztet tölt ki. A jelöltek felkészülhetnek a következő szakirodalmakból:

a) Ináncsy-Pap – Orosz–Pék-Nagy: Tehetség és személyiségfejlesztés. Géniusz könyvek 14. <http://tehetseg.hu/konyv/tehetseg-es-szemelyisegfejlesztes>

b) Balogh-Bolló-Dávid-Tóth-Tóth: A pedagógusok, szülők együttműködése és a kollégiumok szerepe a tehetségfejlesztésben. Géniusz könyvek 31.

<http://tehetseg.hu/konyv/pedagogusok-szulok-egyuttmukodese-es-kollegiumok-szerepetehetsegfejlesztesben>

3. A tesztet sikerrel kitöltő pályázók (várhatóan 2019. augusztus 21-22. között, illetve szeptember 7-8-án) részt kell vegyenek a Matehetsz következő beválogatási fordulójában (Assessment Center, AC), ahol a pályázók készségeit, képességeit, személyiség-tulajdonságait figyelik meg egyéni és csoportos feladatokban, ill. tesztek, kérdőívek segítségével;

4. az AC alkalmával tapasztaltak alapján a tutorjelölt lehetőséget kap a Matehetsz 30 órás tutorképzésén való részvételre; az elvégzett 30 órás képzést követően a tutorjelöltek tutorrá válnak, és 2020 januárjában megkezdhetik munkájukat, várhatóan 5-12 tutorálttal.

VI. A tutor díjazása

A Matehetsz a területi lefedettséget, és a tutorált létszámot figyelembe véve a felkért tutorokkal, mint magánszeméllyel megbízási szerződést köt. A tutor havonta bruttó 7.000 Ft/tutorált fő megbízási díjat kap. A Matehetsz a tutor számára, meghatározott kereteken belül utazási költséget biztosít (közösségi közlekedéssel vagy saját autóval történő utazás esetén).

Jelentkezését (a felhívás III-as pontjában leírtakat figyelembe véve) 2019. május 13-a délig az alábbi felületen várjuk: Tutori jelentkezések

Domján Gabriella

A tutorhálózatért felelős alprojektvezető, Matehetsz

Budapest, 2019. április 12.”

A tutor tehát „értő figyelemmel, segítő beszélgetések során” segíti a tutorált tanuló tehetségének kibontakoztatását; az egyéni személyes találkozók száma egy naptári évben a lehetőségek figyelembevételével mellett kb. 10 alkalom. Ugyanakkor közreműködik a tutoráltak egyéni fejlesztési tervének összeállításában, valamint egyénileg segíti, támogatja a tutorált fiatalokat az egyéni fejlesztési tervük megvalósításában. Hogyan lehetséges mindezt elvégezni évi tíz alkalom alatt? A

cambridge-i tutor mindennap találkozik az általa patronált diákkal, személyes, baráti kapcsolat alakul ki közöttük, ha nem, akkor tutorváltás szükséges.

Milyen egyéni fejlesztési tervet lehet kidolgozni egy 10 éves gyermeknek, hacsak nem művészeti vagy sportoktatásban, illetve részképesség-fejlesztésben vesz részt? Honnan lehet tudni ebben a korban, hogy valaki fizikus, orvos vagy mérnök legyen? És hogyan lehet eredményes munkát elvárni havonta bruttó 7.000 Ft/tutorált fő megbízási díjért? Milyen szakember jelentkezik az ilyen felhívásra?

Az újabb zengzetes terv mögött valójában egy megfigyelési hivatal rajzolódik ki, a felnövő nemzedékre kiterjedő hatalmas adatbázissal, amelyben másodállású személyek, akik megismerve a „tutoráltak” erősségeit, fejlesztendő területeit, céljait, családi és iskolai hátterét, valamint kortársait, személyesen vagy írásban beleszólnak a rendszerbe bevont tanulók vagy fiatalok és szüleik életébe, valamint osztályfőnökeik és szaktanáraik munkájába. Teszik pedig mindezt szigorú határidő szerint megszabott „adminisztratív tevékenységek” címen.

Ady Endre: Korrobori

A IX., sőt a X. században is még Rómának, az egykori Urbsnak népe jól megértette a latin, a klasszikus latin orációkat. Háromszáz év múlva pedig már készen volt az az új nép, amely már sehogy sem volt a Ciceróé. A Sátán játszik-e vajon velem, amikor egyre biztosabban látom, hogy a Duna-Tisza tája ismét népalakulás nagy, teremtő momentumánál tart? Jeremiás siralmaiból mormolgotok mostanában, naponként rettenetes, de gyönyörű verseket magamnak. Az Istennek ótestamentumából, melyet kedves, zsíros, magyaros magyartalansággal Károli Gáspár fordított magyarra. „Örülj és vigadozz, Edomnak leánya, ki lakozol Hucznak földében, mert még terajtd is általmegyen a pohár, megrészegülsz és okádol.”

De Jeremiás nemcsak ezt sírja, hanem emezt is: „A mi atyáink vétkeztek és nincsenek, mi pedig az ő álnokságokat hordozzuk.” A jeremiádiró Farkas András csodálatosan látta volt ám Júda és Árpád balsorsának bolondul nagy hasonlatosságát. Vajon nem az együgyű próféta látása beszél-e Erdély ama néhai prédikátorának írásából is: aki a zsidó-magyar rokonságot bizonyítgatta? A mi atyáink, akik talán még így-úgy magyarok lehettek, elfelejtették megcsinálni a magyarságot. Magyarság régen nincs már, ami van, az csak pars negatíva, amely avval különbözik a jól megrajzolódott fajtáktól, ami neki nincs. Egyetlenünk, ami a mienk és életjelünk volna, a nyelvünk is dadogó, megrekedt nyelv. Ez a nyelv olyan régóta készülődik, s úgy megkészt, megszedült, megbénult, hogy most már sohse készül el.

Betelni indult napjaim vitustáncában egy hazátlan, kósza, szép, fájdalmas gondolatleánnyal táncolgotok. Azt mondogatja ez a szép, bitang néember, evvel vigasztaljat: ez a történelem, a História. Én tehát olyankor élek, amikor a História nekidurálta magát, s erősen dolgozik

körülöttem. Betelni indult napjaim legszentebb vitustánca is – tudom – alapjában nagyon egyéni, nagyon személyes mulatság. De szubjektív kínjaim részeg haláltáncában mintha bennem jajveszékelné az egyetlen és utolsó magyar. Mintha ezt is nekem és miattam sírta volna Jeremiás: „A vének megszűntek a kapuból és az ifjak az ő éneklésüktől.” Én az én életemben, sorsomban, ma-holnapi elnémulásomban az én kihalt fajtámnak a példáját sejtem, érzem. A zoon politikonnak [politikus állat – a szerk.] én nemcsak társas lény, de politikus-magyar igazolása vagyok. Valószínű, hogy a halálos ágyamon is csak egy magyar vezércikk erejéig fogok belelátni a nagy Titokba. De a vezércikkemet akkor is meg fogom írni, hacsak meg tudom írni. Úgy látszik, hogy a magyar embernek még az sem adatott, hogy a fájdalmai csupán magáért fájjanak.

*

De az igaz, ugye, hogy közénk, senkik, még egyformákban is százfélék közé, elvegyült egymillió zsidó? Hogy e zsidók megcsinálták nekünk Budapestet s mindazt, ami talán – talán? biztosan – nincs is, de európaias és távolról mutató? Segítségünkre jöttek nekünk, akik már nem vagyunk, azok, akik, mint nép, szintén nincsenek.

Ausztráliában van egy nagy néptörzs, mely a világ első poétanépe, mert kitalálta a Korroborit. A Korrobori nagy, szerelmes táncorgia, amelyhez – a nők muzsikálnak. Ezek az ausztrálieiak, íme, intézményesen megjelképezték a nagy emberi rejtélyt. Azt, amit a francia finomkodók a nemek halálos gyűlöletének kereszteltek el. A Korroboriba bele is lehet halni, erotikus szerelemgyűlöletben, ott, ott a muzsikáló nők lábai előtt. A zene szól, a nők kacagnak és várnak, s mi kitáncoljuk magunkból az utolsó csöppnyi szerelmet, életet.

Micsoda gyávaság volt még meg nem mondani, hogy a Korroborit űzzük, járjuk pár évtized óta a Duna-Tisza táján? Itt két fajtátlan s egyformán idegen fajta szeretkezik egymással a Korrobori szabályai szerint. A már megcsinált kultúrák lemásolt zeneszerszámaival foglalt itt helyet a zsidóság. S mi, akik magyaroknak nevezük magunkat, gyűlölvé-vágyva ropjuk a szerelmi táncot. Itt, egymást fojtogatva a szerelemtől, vagy új népet produkálunk, vagy pedig utánunk az özönvíz. Az az erdélyi prédikátor nem ezt érezte-e, amikor együgyűen, de lelkesen, a zsidó-magyar atyafiságról írott könyvet?

Ők, a zsidók, mint az ausztráliei asszonyok, kezelik a hangszereket. Mi, a pusztuló férfimédiók, táncolunk, haraggal és szerelemmel, gyűlölettel és vággyal – rogyásig. Kár, hogy kevesen vagyunk, sőt néhányan se vagyunk, mi, táncolók: magyarok nincsenek Magyarországon. Az már nagyon is politika volna, kíméletlenül megmagyarázni, mi okból nincsenek, de nincsenek. Erejüket kiélt uralkodó osztályok, fölszabadulásra későn hozott, nyomorult parasztság, senyvedő, mert haszontalan fajtákkal és fajtákból öszvéresedett polgárok. Mi a fenéből, nyavalyából – hogy csúnyábbat ne mondjak – lehetnének itt kultúra-potenciás magyarok? Nemsokára ott tartunk, hogy még a Korroborit se táncolhatjuk, mulathatjuk tovább. Sváb, szepes, rutén s isten tudja, miféle korcs-magyarok rárohannak a magyarság nevében a muzsikálókra, s összetapossák a hangszereket.

*

Pedig, pedig ez a Korrobori az egyetlen világosság, ami még előcsalhatna valami nem szégyellnivaló fotográfiát – rólunk. Megkötötten, eltiportan, ami magyarságféle még akad itt, csak

egy kormányzott s mégis szabadjára engedett – népalakulással bújnék ki s lendülne föl. Cholnoky Viktor a Nyugatban egyszer egy könyvről beszélt, melyet meg kellene írni. Négy esztendővel az ő cikke előtt én ugyanezt próbáltam rajongva bebeszélni egy magyar politikus fejébe Párizsban. Hogy, no most rajtunk van a sor, turáni fajtákon, s ezeknek mi, magyarok, vagyunk a legeleje. Ezért vagyunk olyan benn Európában, régóta s közel a hanyatló kultúrákhoz. Azóta – ne adjon erőt az akármilyen isten, hogy elmondjam – megláttam élesen akkori látásom csalárdságát. *Ex nibilo – nihil* [semmiből semmit– a szerk.]: annyira csak magasabbra törő kultúremberek is akadnak talán közöttünk, hogy egy lehetetlen számárságért az egész emberi kultúra ellen vétkezzünk?

Valamit már látok: ami magyarság van, az semmiképpen sem hasonlít az iskolai olvasókönyvekben föltálat magyarsághoz. A püspök, a mágnás s a nobilis és egregius [dicső– a szerk.] ősök gyámoltalan utódja csak akkor prosperálnak, ha zsidók. Előtípusát látom egy új népnek, a Korrobori kiváltott népének, s óh, bár jól látnék. Ez volna [a] mi minden dilemmánk megoldása s nyilván a História remekbe készült munkája, ha igaz volna. Kultúrát végre is csak azok csinálnak, akik olyan nyugtalanok, hogy nekik az egész föld kevés. Az utolsó ilyen magyarokat azonban már Ottó császár – ő volt-e csakugyan? – megcsonkította a Lech mezején. A kultúra és a továbbmenés tehát a Balkán-fajták közé ékelt korcs-magyarság számára: a nem éppen tökéletes, de hasznos zsidóság. Egyébként? Egyébként: „örülj és vigadozz, Edomnak leánya, ki lakozol Hucznak földében, mert még terajtd is általmegyén a pohár, megrészegülsz és okádol.”

[1917. július]

Olajos István: A lélek gyümölcse

Amikor már megtapasztaltuk, hogy mi a szerepe életünkben Isten Szent Lelkének, mely az első Pünkösöd alkalmából töltetett ki az apostolokra, hívásának engedve átadtuk életünket az Úr Jézusnak, már Ő a szőlőtő, amelyen mi szőlővesszők vagyunk, minden erőnkkel arra törekszünk, hogy jó termést hozzunk. A Kálvin Jánostól származó megállapítás szerint „az emberi szóval közvetített ige behatol az elmébe, ott gyökeret ereszt, és végül gyümölcsöt terem, a kő szíveket hús szívekké teszi, és megújítja az embereket”. Ahogy Pál apostol írja a galáciabelieknek: „Lélek szerint járjatok, és a testnek kívánságát véghez ne vigyétek” (Gal 5,16). „De a Léleknek gyümölcse: szeretet, öröm, békesség, béketűrés, szívesség, jóság, hűség, szelídség, mértékletesség. Az ilyenek ellen nincs törvény” (Gal 5,22-23).

Az „ἀγάπη” (szeretet) szó, amely a bibliai fogalmak közül mára talán a leginkább félreértelmezetté vált, az ógörög nyelvben egyértelműen Isten szeretetét jelenti, a viszonzást váró, tökéletlen emberi érzelmekkel szemben az Úr irántunk tanúsított önzetlen, feltétel nélküli, tökéletes vonzódását, mely minden esetben a mi javunkat, üdvösségünket szolgálja, még akkor is,

ha adott esetben éppen ennek ellenkezőjét gondoljuk. Legtöbbször valamilyen földi értelemben vett veszteség miatt lázadozunk, holott Isten szeretete ezeket éppen azért engedi meg, hogy figyelmünket a láthatóról a láthatatlanra irányítsa, arra, hogy kegyelme, melyet már önmagában sem érdemeltünk meg, örök életet biztosít számunkra. Végtelen jósága azonban azt is lehetővé teszi, hogy már itt teljes örömmel várhassuk azt a boldog pillanatot, amikor szeretetét majd személyesen is megtapasztalhatjuk, amint Jó Pásztorunk mondotta: „én azért jöttem, hogy életök legyen, és bővülködjenek” (Jn 10,10).

Erre utal a következő gyümölcs, a „χαρά” (öröm). „Még ha a halál árnyékának völgyében járok is, nem félek a gonosztól, mert te velem vagy” – olvashatjuk a 23. zsoltárban. Semmiféle okunk nincs a rettegésre, ha már a mi Urunkkal együtt járjuk utunkat. Amikor János Frigyes választófejedelem pecsétgyűrűt ajándékozott Luther Mártonnak, ő többek között egy fehér rózsza ábrázolását kérte rá: „Azt jelenti ez, hogy a hit örömet, vigasztalást és békességet terem, tehát viruló fehér rózsákon vezérel bennünket. Nem úgy adja a békét és örömet, mint a világ!” A gyűrű szimbóluma Luther-rózsza néven később az evangélikus egyház jelképévé vált. Az apostolok is buzdítanak bennünket, Pál ezt írja a filippi híveknek: „Örüljete az Úrban mindenkor; ismét mondom, örüljete!” (Fil 4,4). Péter első levelében pedig a következőket olvashatjuk: „A kit, noha nem láttatok, szerettek; a kibent, noha most nem látjátok, de hisztek benne, kibeszélhetetlen és dicsőült örömmel örvendeztek, elérvén hitetek célját, a lélek idvességét” (1Pét 1,8-9). Valóban, ha arra gondolunk, hogy mit tett értünk Isten és mit ígért nekünk, erre semmi más válaszuk nem lehet, mint a szüntelen hála és öröm.

Szorosan összefüggésbe hozható az örömmel – ahogy ezt Luther is megtette – az „εἰρήνη” (békesség). Az Úr Jézus saját békéjét adta nekünk (Jn 14,27). Azt, hogy ez mit jelent számunkra, Jakab apostol levelében találhatjuk megírva a következőképpen: „Az igazság gyümölcse pedig békességben vettetik azoknak, a kik békességesen munkálkodnak” (3,18). Krisztus egyértelműen megjövendölte, hogy követőit gyűlölni és üldözni fogják, támadások érik őket minden oldalról, látszólagos hátrányba kerülnek másokkal szemben. Ezt igazságtalannak érezhetjük, ezek folyamatos ismétlődése haragot, félelmet ébreszthet bennünk. Pedig az Úr éppen a békesség vetése által akar megvédeni bennünket attól, hogy mindezek befolyásolhassanak minket, Ő ad erőt és áldást, hogy ezekre a behatásokra másképpen reagálhassunk, ez terem maradandó gyümölcset, ez hozza meg az égi szent béke aratását. „Boldogok a békességre igyekezők: mert ők az Isten fiainak mondatnak (Mt 5,9).

A „μακροθυμία” (béketűrés vagy türelem) ma meglehetősen ritkán fedezhető fel, rohanó világunk mindent azonnal szeretne, a legtöbbben úgy gondolják, hogy csak az lehet jó, amit minél hamarabb megkapnak, de erre utal a régi latin közmondás is: bis dat qui cito dat (kétszer ad, aki gyorsan ad). Pedig Isten gondolkodása egészen más, és akik Őt követik, azoknak meg kell tanulniuk, hogy a mennyei ajándékok mindig idejében érkeznek, az Úr bölcs időzítése szerint. Ezért türelmetlenkedni teljesen felesleges, hiszen amire szükségünk van, mindig jókor kapjuk meg, még ha az intézkedés számunkra esetleg lassúnak tűnik is.

A „χρηστότης” (szívesség, kedvesség) bizonyos mértékig alapvető tulajdonság, a világban is léteznek szelíd, segítőkész, együttérző emberek. A Lélek szerinti szívesség ettől annyiban különbözik, hogy mindezek a tulajdonságok nem kötelességszerűen, hanem Jézus nevében, olyan mértékben nyilvánulnak meg, mely a mi értelmünkkel már nehezen, vagy egyáltalán nem fogható fel, legfőképpen olyanokkal szemben, akiktől a viszonzás, a visszaadás nem várható el. A hasonló

értelmű „ἀγαθωσύνη” (jószág, kedvesség) a jellem kiválóságával hozható összefüggésbe, az igazság és a tisztaság keresésével, végső soron a gonosz legyőzésével. „Senki sem jó, csak egy, az Isten” (Mk 10,18) – mondja Jézus a gazdag ifjúnak. Ez pedig azt jelenti, hogy az újjászületett ember isteni tulajdonságokkal rendelkezhet, ahogyan erre Péter apostol is utal második levelének elején ekképpen: (Krisztus) „igen nagy és becses ígéretekkel ajándékozott meg bennünket hogy azok által isteni természet részeseivé legyetek”.

A „πιστις” szó eredetileg hitet, bizalmat jelent, ebben az esetben azonban inkább az Úrral és felebarátainkkal szembeni hűségként, megbízhatóságként értelmezendő. Az ilyen gyümölcsöt termő ember betartja szavát, „esküjét nem vonja vissza, ha kárt vall is” – miként a 15. zsoltár fogalmaz, még abban az esetben sem, ha ezért komoly árat kell fizetnie, az Úrral való közösségét minden körülmények között megőrzi, még ha halált is kell szenvednie, életében pedig mindent az Isten által elrendeltek szerint használ.

A „πραότης” (szelídség) kifejezetten krisztusi tulajdonság, az Úr saját magáról mondja: „tanuljátok meg tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok (Mt 11,29). Ez természetesen nem gyengeséget vagy erőtlenséget jelent, hanem éppen ellenkezőleg, a Megváltónk példáját követő önkéntes alávetettséget Isten akaratának. Ehhez pedig a Lélek által biztosított mennyei erőre van szükség, éppúgy, amint a szelídségnek az emberi kapcsolatokban történő gyakorlásához, annak elismeréséhez, hogy vétkezünk, hibázunk és egyáltalán nem biztos, hogy mindig nekünk van igazunk. Az Úr Jézus csodálatos ígérete szerint: „Boldogok a szelídek: mert ők örökségül bírják a földet” (Mt 5,5).

Az eredetileg önuralmat, saját magunk legyőzését jelentő „ἐγκράτεια” szóval a magyar bibliafordításokban, illetve -magyarázatokban mértékletességként, önmegettartoztatásként találkozhatunk. A Lélek eme ajándéka által tudjuk fegyelmezni gondolatainkat, hogy az Úr Jézuson kívül semminek rabjává ne válhassunk. Pál apostol a futóverseny résztvevőinek példáját említi: „Mindaz pedig a ki pályafutásban tusakodik, mindenben magatűrtető; azok ugyan, hogy romlandó koszorút nyerjenek, mi pedig romolhatatlant (1Kor 9,25). A test megfékezéséről van itt tehát szó, arról, hogy le tudunk-e mondani a vágyakról, a kényelemről. Míg azonban a versenyzők csupán földi dicsőségért sanyargatják magukat, addig azok, akik azért teszik ezt, mert az Urat el nem múló szeretettel szeretik, Tőle jutalmul örök boldogságot kapnak.

Amint fentebb már láthattuk, az öröm és a béke igen közel állnak egymáshoz, valójában azonban az összes gyümölcs szétválaszthatatlan, miképpen egy szőlőfürt szemei is egybetartoznak. Pünkösöd ünnepe részesítsen mindannyiunkat annak csodálatos megélésében, hogy Szent Lelke segítségével az Úr erővel látja el és győzelemre vezeti mindazokat, akik Őt magasztalják és szent gyümölcsei által bőséges termést hoznak.

Ady Endre: Pünkösöd hiteles története

– új pünkösd-i legenda –

Júdáshoz is eljutott a hír, hogy a Messiás Szent Lelket küld. Általában erről a Júdásról századok során sok számarúságot koholtak össze. Jézus tragédiája után deresre kellett húzni valakit. Mivel pedig a tanítványok filiszter-nyája utálta ezt a dacos, okos legényt, rákentek mindent. Legenda a harminc ezüstpénz is természetesen. A Júdás-csók, a lélekfurdalás, az öngyilkosság nemkülönben. Valóság ellenben az, hogy Júdás hű maradt a Mesterhez haláláig. Nagyon lehetséges, hogy Júdás nem mindenben értett egyet Krisztussal. Ami igaz, az igaz: a Júdás lelke kissé gögös volt. Júdás szeretett megmámorosodni, hinni, de tudott kételkedni is. Főképpen pedig Júdás, ez a kritikus és gögös elme, nagy bolondja volt olykor a szépnek. Zenebonát azért sohase csinált, komplikált, előkelő lelkét tudta kormányozni. Láta, hogy Jézus szimpatikusabb bárki másnál a nép között. Volt annyira filozóf, hogy megalkudott szépen a helyzettel. Szerette magát az ügyet egy szkeptikus, de mégis rajongó temperamentum szerelmével. S hogy csakugyan kellő, úri természet volt, legjobban bizonyítja, hogy mosolyogva vállalta a rágalmak terhét. Együgyű, kergült, malom alján okult ex-halászok azt állítják, hogy ő elárulta a Názáretit. Ha ez jólesik nekik, hát higgyék és hirdessék.

Dolga lévén egyébként is a vásáron, bement tehát a városba Júdás. Aznapra éppen, melyen a hírek szerint érkezendő a Szent Lélek. Négy vagy hat öszvért vásárolt Júdás s aztán elindult a ház felé, hol a tanítványok összegyűltek. Érthető, hogy a féltékeny apostolok nem nagy örömmel fogadták. Tudták ők jól, hogy Júdás sok szennyes dolgukat ismeri. S azt még jobban érezték, hogy Júdásnál egyikük sem végezte jobban tisztjét. Szóval nagy zavarban voltak a csalafintós népszónokok. Jakab apostol, mint Krisztus rokona, félre is húzta egy sarokba Júdást. Kérte, kapacitálta szép szavakkal, hogy vonuljon vissza. A ház előtt már néhány tucat bámézkodó paraszt verődött össze. Júdásban fölbredt a becsületes dac; csak azért sem. Ő volt az, aki Jézus útját egyengette a nép felé. Ő volt az, aki szóval, ötlettel, ésszel, sőt olykor pénzzel is ellátta ezt a szájas, kiseszű hadat. Neki tehát joga van a Szent Léleknek a szemébe nézni.

Villámlás, mennydörgés, satöbbi, jön a Szent Lélek.

Máté, akinek afféle sereghajtó szerepe volt, ordította: – Itt van közöttünk Júdás is, aki ellenségünk.

Dicséretes dolog, hogy a Szent Léleknek Máténál több esze nem volt. Senkire annyi tüzes nyelv nem szállt, mint Júdásra. Éppen János apostol állott ki elsőnek a nép elé. A bibliai tudósítások nagyon elfordították e nap történetét. János, szegény János, dörgedelmes volt, nagyokat mondott. De a nép sorában egy sereg, tanult libertinus állott. Ezek persze hangosan kinevették János dörgő, zengő számarúságát. Új szónok kellett s úgy sejtjük, hogy Lukács állott ki a nép elé. A népet már akkor lent kioktatták, s Lukács kenetes, hideg-meleg beszédjébe gyakran csapott bele egy-egy gyűlöletes közbeszólás.

No és sorra kerültek a híresek, a szájasok. Olyan gyáva, lelketlen dolgokat tudtak kibökni, hogy már nagy bajtól lehetett félni.

S komolyan és szomorúan utolsónak a nép elé állott Júdás.

Egyszerre csönd támadt, s hallgatta a növekedő tömeg, miket mond Jézusról Júdás. Soha melegebben, szentebb szavakkal nem szóltak, a Mesterről. Közben könnyek mosták Júdás

kipirult, lázas arcát. Elmondta, hogy Jézus önmagától való nagy embere az igazságnak. Ne ítélje őt senki se meg gyarló követőiből. Jézus a népért jött, élt, halt és támadt föl. A népért, melynek valamikor meg kell, hogy jöjjön az esze.

Júdás beszéde után nyomban ötezren keresztkedtek meg a tömegből. A nép ünnepelte a tanítványokat. Különösen Júdást keresték, de ő akkor már eltűnt. Hazatérőben öszvéreivel, s bölcs ember módjára nevetett a törtéteken. Hogy az ő diadalát mint fogják kamatoztatni a jó kollégák. Talán már azt is sejtette, hogy hálából vezett híret keltik örökre. Nem bánta ezt Júdás, mert Júdás becsületes, okos férfiú volt.

Olajos István: A finnugor nyelvrokonság

Zirc festői városkája békésen húzódik meg a Magas-Bakony Zirci-medencéjében, felette fenségesen őrködnek ciszterci apátságának templomtornyai, kiváló adottságait, csodálatos arborétumát többek között annak is köszönheti, hogy központja mintegy 400 méterrel a tengerszint felett terül el, kérdemelve ezzel a Magyarország legmagasabban fekvő városa címet. Itt született kétszáz esztendővel ezelőtt, 1819. július 11-én Reguly Antal nyelvész, néprajzkutató, utazó, aki szűk négy évtizedre szabott életének jelentős részét a finnugor nyelvek összehasonlító vizsgálatának áldozta.

Elsőként Gottfried Wilhelm Leibniz, a 17-18. században élt német polihisztor mutatott rá arra, hogy egyes nyelvcsoporthok hasonlóak, illetve egymástól elütőek lehetnek. A külföldi tudósok közül Johannes Scheffer (vagy latinosan Schefferus) volt az, aki *Lapponia* című kötetében, melynek latin kiadása 1673-ban jelent meg Frankfurt am Mainban, felvetette a számi (lapp) és a magyar nyelv hasonlóságának lehetőségét. A téma hazai úttörője Sajnovics János lett, miután részt vett abban az expedícióban, amely jezsuita szerzetestársa, Hell Miksa vezetésével 1769 nyarán Észak-Norvégiában eredetileg a Vénusz bolygónak a Nap előtt történt átvonulását tanulmányozta. Eközben figyelt fel a két nyelv hanglejtésbeli, szókészletteni, hang- és alaktani egyezéseire, lefektetve ezzel a rokonság alapjait. Tapasztalatait már egy évvel később összefoglalta *Demonstratio Idioma Ungarorum et Lapponum idem esse* címet viselő könyvében. Jellemző, hogy a mű első magyar kiadása csupán 1994-ben(!) jelent meg, a maga korában pedig idehaza értetlenséggel vegyes ellenszenvvel fogadták. Ugyanakkor Hell Miksa egy levélrészletében ekképpen áradozik: „Jó Isten, ki hitte volna, hogy mi ugyanazon ősatyától való testvéreket fogunk találni a lapp népben! Magyarok, testvéreink, a mi magyar nyelvünket beszélnek, a mi magyar ruhánkat hordják, a mi régi magyar atyáink szokásai szerint élnek, egyszóval, testvéreink. Ó, minő csodás, milyen megdöbbenő dolgokat fogok R. P. Praepositusnak jelenteni. De mindezt csöndben tartsuk meg magunknak, illő ugyanis, hogy elsőként a dán király tudja meg tőlünk. Isten csodálatos rendelése, hogy társként a nyelvtudományban jártas P. Sajnovicsot választottam erre az expedícióra. Dicsérjük Istent testvéreink felfedezésében, akiknek talán, mint egykor Magyarországnak, e

felfedezésünk útján fellobban az igaz hit fénye örök üdvösségükre az Ő csodás útjai által.”

Ami a folytatást illeti, Joseph Hager osztrák történész és nyelvprofesszor *Neue Beweise der Verwandtschaft der Hungarn mit den Lappländern. Wider neue Angriffe der Sainovitsischen Abhandlung* (Új bizonyságok a magyarnak a lappokkal való rokonságáról. A sajnovicsi értekezés elleni új támadásokra) című, 1793-ban napvilágot látott munkájának különlegessége, hogy valójában nem bizonyít semmit, ezzel szemben más tudósokra, így a német Johann Eberhardt Fischerre, a svéd Olavus Rudbeckre, illetve a norvég Knud Leemre is hivatkozva gyakorlatilag tényként kezeli Sajnovics állításait. Idehaza Pray György jezsuita testvér a hun-avar-magyar folytonosságról írt kimagasló értekezést, Beregszászi Nagy Pál Hagernek címzett válaszában a magyar és különféle keleti nyelvek hasonlóságát vizsgálja, Gyarmathi Sámuel az azok nyelvtanában található túlságosan nagy különbségek miatt elveti a magyar-török nyelvrokonságot. Kazinczy Ferenc nincs elragadtatva a finnugor atyafiságtól, és ennek hangot is ad a következőképpen: „Az újabb história bennünket még azon örömtől is meg kezd fosztani, hogy magunkat az Attila maradékainak mondhassuk.” Ehhez a véleményhez csatlakozott Berzsenyi Dániel is, Dugonics András ugyanakkor támogatta az északi rokonság elméletét.

Reguly Antal 1839-ben, tanulmányai befejeztét követően indult el sorsfordító útjára Cseh- és Németországon keresztül Skandináviába, mivel az ottani regényes mitológia, az északi emberek gondolkodásmódja már korábban felkeltette érdeklődését. A stockholmi királyi könyvtárban ismerkedett meg Adolf Ivar Arwidsson hazafiasan lázadó finn tudóssal, akinek egyik mondatát ma is gyakran citálják, és amelyet svédül illik idéznünk, bár tartalma arra vall, hogy Arwidsson finnek vallotta magát és folyékonyan beszélt is ezt a nyelvet, anyanyelve azonban a svéd volt és minden művét svéd nyelven írta: „Svenskar äro vi icke, ryssar vilja vi icke bli, låt oss alltså vara finnar” (svédek nem vagyunk, oroszok nem akarunk lenni, legyünk tehát finnek). Reguly tőle hallott első alkalommal a finn-magyar rokonságról, ez indította el aztán azt a lavinát, melynek következményeképpen az eredetileg néhány hónaposra tervezett utazásból csak 1847-ben tért vissza hazájába. Svédországból tovább utazván november 8-án a napjainkban a Turku nevet viselő városnál érte el első ízben a finn partokat, ahol kedves fogadtatásban részesült. A különféle szakirodalmak tanulmányozása közepette előbb az ország belsejében, majd Karéliában és Lappföldön járt, és sorban sajátította el a svéd, a finn, a számi, majd az észti nyelvet, rájött azonban, hogy legközelebbi nyelvrokonainkat inkább keletebbre kell keresnie. Az itt eltöltött két év során folytatott kiemelkedő munkásságának köszönhetően a Finn Irodalmi Társaság levelező tagjaként, kitűnő ajánlólevelekkel a zsebében indulhatott el Szentpétervár felé.

Már Reguly finnországi tartózkodása során kellemetlenné kezdett válni az a tény, hogy ott (ti. a zsebében) eme dokumentumokon kívül más nemigen volt található. Jóllehet Oroszországban is jólelkű támogatókra lelt, a pénzhiány innentől kezdve folyamatosan üldözte őt, a magyar akadémia támogatása enyhén szólva akadozott. Nagy terve ekkor már kibontakozni látszott, hihetetlen lelkesedéssel, egészségét is kockára tévő erőfeszítéssel igyekezett tanulmányait a finnugor népek teljes megismerésére kiterjeszteni. Az orosz mellett a zürjén, mordvin, cseremisiz és csuvas nyelveket sajátította el, ez utóbbi érdekessége, hogy türk eredetű, és mai feltételezések szerint török jövevényszavaink többsége nem az oszmánból, hanem a korábbi török nyelvekből származik. Regulyt a túlzásba vitt munka és a bizonytalanság súlyos betegségbe sodorta, ebből felépülvén, miközben a körülmények is rendeződni látszottak, 1843. októberében elindulhatott az Ural felé.

Még ennek az esztendőnek a végén elérte a Jekatyerinburgtól északra, a Tura folyó mellett fekvő Verhoturjét, ahol megkezdhette manyisi (azaz vogul) kutatásait, szótárt alkotott és énekeket írt össze. A következő évben tette meg nagy északi felfedező útját, melynek során már-már elviselhetetlen szűkölködések közepette oly területeket keresett fel, melyeket őelőtte a „civilizációból” érkező utazó még sohasem látogatott meg. Szeptembertől az obi-ugor nyelvcsalád másik jelentős képviselői, hanti (vagyis osztják) vadász- és halásztörzsek között vándorolt, majd a szamojéd népcsoporthoz tartozó nyenyeczek között időzött. 1845. márciusában levelet kapott Szentpétervárról, melyek Kazanyba hívták vissza, ahová fáradtságtól és gyengélkedéstől gyötörten érkezett meg. Mindezek ellenére elvállalta az itt reá váró újabb feladatokat, előbb a rajfai kolostor missziósmunkájához csatlakozva cseremisiz (más néven mari) tanulmányokat folytatott, majd Mordvinföldön, a csuvasoknál és a Volga-vidéki népek körében gyűjtött rendkívül gazdag nyelvészeti anyagot, kollekciójának birtokában 1846. augusztusában tért vissza Szentpétervárra.

Itt természetesen tárt karokkal fogadták és amint azt ereje lehetővé tette, az általa bejárt Ural-vidék térképének elkészítésére kérték fel. Reguly örömmel vállalkozott az érdekes kihívásra, és a szóban forgó csaknem négyszázezer négyzetkilométernyi területet olyan alaposággal dolgozta fel, melyhez foghatóról Oroszországban azelőtt álmodni sem igen mertek. Hazatérve megkísérelte terebélyes anyagát rendezni, állandósult betegeskedése azonban ebben folytonosan akadályozta, és mindössze egy egészen kis résszel készült el addig, midőn 1858. augusztus 23-án egy agyvérzés kioltotta életét. Hagyatékából Hunfalvy Pál néprajzkutatónak, aki az utolsó időkben segítségére lenni igyekezett, a vogul emlékek egy töredékét sikerült kiadnia. Később más közzétételek is napvilágot láttak, kutatási eredményeinek jelentős részét azonban sohasem dolgozták fel.

Reguly Antal fantasztikus eredményeit hazánkban, ahol a nemzeti kérdések tudományos megközelítése bizonyos körökben még ma is tabunak számít, meglehetősen kételkedéssel fogadták. „Én szegény atyámfiat meg nem tagadom, sőt, ha a csalhatatlan tudományos világ egy népcsaládba soroz bennünket, a rokonságot is elvállalom, de azért határozottan állítom, hogy a magyar és a finnugor nyelvek között azonos eredet nincs és nem is volt soha” – jelentette ki Jókai Mór. Arany János *Az Ortológusokra* című tréfás versében többek között ezt írja:

„Szót, ragot és képzőt idegentől mennyit oroztál
Attól fogva, hogy e négy folyam árja itat,
Miklosich és Dankovszky nyomán s irigyelve babérjok'
Egy sereg ifju tudós rád bizonyítja mohón.
S minthogy utánok a szláv böngészni valót nem igen hágy,
Most jön a német, oláh, új-görög és talián,
Perzsa, tatár, török, és amit száz évig az átkos
Újítószellem vak dühe fúrt faragott.
E nagy munka ha kész, (sietős!), a többivel aztán
Visszamehetsz Magyarom, Scythia téreire.”

Ady Endre pedig a *Tudósok hete* című költeményében vélekedett imígyen:

„Urak és hölgyek, tudják-é, mi a',
Ha ünnepel az Akadémia?...
Nincs akkor ankett, nincs akkor bankett,

E szent intézet részvényes bank lett,
 Megállapítják, hogy áll a mérleg,
 Szépen kiosztják a nyereséget.
 Részvény szerint jut minden tag úrra,
 Több, mint angol jut egy árva búrra...
 Ekkor megnézik, hogy áll a lista,
 Bejön egypár új akadémista,
 E díszes tisztet olyaknak osztják,
 Akik tudják, hogy: hogy él az osztyák
 És a cseremiszt mit szokott enni...
 De túl okosnak nem szabad lenni!...
 Urak és hölgyek, tudják-é, mi a':
 Így ünnepel az Akadémia..."

A magyar nyelv finnugor nyelv. Bele kell nyugodni abba, hogy a magyarok nem a hunoktól, a székelyek pedig nem Csaba királyfitól származnak. Különben sem az ősök érdemeivel való kérdés (nota bene a hunok teljesen kifosztották és szétzilálták a Nyugatrómai Birodalmat, hogy azután nyom nélkül letűnjenek a történelem színpadáról), azok a cselekedetek tesznek emberré bennünket, amelyekkel mi gazdagítjuk e mostani világot, mint azt tette Reguly Antal a maga korában.

Délibáb

Ady Endre: A duk-duk affér

Vaády Imre de genere Bajtsch és Kronstein A. Béla urak a napokban megszagolták, hogy én Budapesten vagyok, s beállítottak a hotelembe. Komor volt a két úr, elszánt, fölkészült gőgű, s nem tudom, kiknek a nevében beszélők. Azaz beszélni csak Vaády Imre beszélt, s Kronstein A. Béla úr e beszédhez csupán méltóságot és kísérő gesztusokat nyújtott.

– Ady úr – mondta Vaády –, ön verseket ír, s megsérti Magyarország literáris közönségét avval a balga gyanúval, hogy az ön verseit nem értik meg.

– Uram – válaszoltam én nem túlságosan bátor hangon –, valószínűleg egy kis tévedés is lesz ebben a dologban. Hadúr, Jehovára és minden Istenre esküszöm, akik önöknél számítanak, hogy a legérthetlenebb verseimet se hiszem csalhatatlanul érthetlenné.

– De ön fogta magát, és forradalmat, fölkelést, újítást, sőt újulást hirdet, ön lázít, ön henceg, és sereget gyűjt, mint Szerbia.

– Én? – nem, uram, azaz urak, én nem vétkeztem, én nem vagyok olyan bűnös ember, mint

önök hiszik: én csupán vagyok. Bűnnek elég bűn ez, de ez a bűn annyira hasonlít az eredendő bűnhöz, hogy nem volna szabad érte elkárhoztatni.

– Igen ám, de önnek a nyomában kétszáz apró Ady száguld s csörgeti a fegyverét. Hogy így, hogy úgy, majd megmutatjuk a harcias öregeknek, az ifjú véneknek s a boldog sikerhez-értéknek. Ezt mégis csak ön csinálta; ön rendezte a modernség vagy nem tudom micsoda nevében?

– Hallgassanak meg, urak, és ne ragadtassák magukat esetleges inzultusokra, mielőtt meg nem hallgattak légyen.

– Halljuk, halljuk! – zúgtak Vaády Imre de genere Bajtsch és Kronstein A. Béla urak.

– Tehát, uraim, én nem vagyok semmiféle titkos társaságnak küldöttje, elnöke, sőt tagja sem. Nincs közöm az úgynevezett magyar modernnekhez, s az én állítólagos irodalmi lázadásom nem is lázadás. Ravasz, kicsi emberek belém kapaszkodhatnak, mert türelmes vagyok és egy kicsit élheterlen, de oka ennek se vagyok. Melanéziában van egy duk-duk nevű társaság, afféle ósformájú szabadkőművesség, ahol a vezér ritkán tudja meg, hogy ő a vezér. Talán ilyen vezér lehetek én ugyanakkor, mikor a régi hasonszőrű magyarokkal való közösséget jobban érzem, mint ember valaha érezhette. Gondolják-e, uraim, hogy én helyrehozhatatlanul megsértettem önöket s azokat, akik önökkel együtt éreznek?

– Az ön emberei azt hirdetik, hogy le kell számolni mindenkivel, aki csak ön és önök előtt élt és él vala. Tehát a magyar modernnek nagy leszámolásra készülnek, és önnek ezt tudnia kell.

– Nem, én nem tudom ezt az ügyet, s nem tudok semmit arról a forradalomról, amely állítólag nevemben, az én nevemben dúl. Se Balassánál, se Csokonainál, se Petőfinél újfélébbnek, modernebbnek nem tartom magamat. Különben is régen tisztázott dolog, hogy a modernnek roppant szolid emberek: a jövő klasszikusai. Nem vállalom semmi közösséget és sorsot azokkal, akik elfelejtettek magyarul is megtanulni. Nincs dolgom azokkal, akik elolvastak néhány olcsó kiadású német könyvet, s most ennek az árán meg akarják váltani a magyar irodalmat. Nincs közöm a betegekhez, impotensekhez s mindazokhoz a fiatalokhoz, akik engem jobban gyűlölnék Gyulai Pálnál, aki végre – tudom – nem is olyan nagyon gyűlöl. Ki vagyok, mi vagyok, mit jelentek, sem én, sem kortársaim nem dönthetjük el. De azt már jogom van kijelenteni, hogy a nevemben, cégérem alatt ágáló senkiket jobban utálok, mint általában engem szokás utálni.

– De legalább magyarázza meg nekünk, mit jelent a modernség, forradalom és a többi?

– Jelenti azt, hogy a talentumnak megvan a maga brutális fátuma minden időben, még az aranykorokban is. Pláne, ha egy kis interregnum van, mint nálunk volt az utolsó időkben. Ha aranykor helyett szűkös esztendőket után mer jelentkezni valaki akármilyen értékkel, de értékesnek látszóan, az ilyen ember úgy jár, mint a mesebeli gazdag, akiről minden ruhaholmit leszednek, s közben azt mondogatják neki, hogy csodálatos köntöse és ruhái vannak.

– Szóval, ön kijelenti, hogy nem akart sem bennünket, sem a magyar közönséget nem akarta megsérteni?

– Igen, én ezt kijelentem, s nem azért jelentem ki, mert az urak olyan szigorúak hozzám. Nevemben és mellettem egy csomó senki mozog, dúl-fúl, harcol és ír, akikhez semmi közöm. Én inkább akarnék központi főszolgabíró vagy alispán lenni Szilágy vármegyében, a vármegyémbe, mint hírhedt költő. Nyilván erre teremtődtem, de fájna, ha olyan ízetlennek, be se pácolt vadnak látszanék, mint amilyenek látszom. E kabaré-országban talán jobban tudnék élni, ha ilyen

volnék, de nem vagyok ilyen.

– Tehát ön nem akarta megsérteni a magyar publikumot, s kimagyarázással elintézhették ezt az ügyet?

Vaády Imrét, de genere Bajtschot és Kronstein A. Bélát egy shakespeare-es mondással engedtem el magamtól.

– Vannak dolgok, uraim, az Ég alatt, melyek esetleg csöppségek, de amelyek egyszer meg fognak nőni. S ha nem nőnek meg, akkor is nagy dolog az, hogy vannak az Ég alatt becsületes emberek is.

Új Idők 1908. november 15.

Ady Endre: A duk-duk afférhoz

– *Válasz A Holnapnak* –

Juhász Gyula úr Nagyváradról (a nyílttéri Hymen-rovatok nyelvén) eljegyezte Ady Dühike kisasszonyt egy nyomorult szilágysági faluból, Érmindszentről. Ha az Új Időkbe írott Duk-duk-cikkemet ezerszer megbántam volna, Juhász Gyula hallatlanul merész huszonöt sora után, ezeregyszer megint megírnám. Mindenekelőtt azonban kijelentem, hogy Juhász Gyula úr aligha az egész *A Holnap* irodalmi társaság nevében írhatott. Ha pedig valóban *A Holnap* nevében írt és írhatott, tudnék jobb Cyrano-idézetet, mint ő, ha Rostand-t annyira becsülném, mint ő. Mert Ábrányi Emil leborulhat Rostand előtt, s félálomban játszhatja is Cyranót, de mindezért tehetsége szerint élt, megdolgozott és megszenvedett. Hogy Juhász Gyula úr az én mellemnek Rostand-idézet lándzsáját szegzi, ez mutatja az én igazamat. A Duk-duk-cikket sokan félreértették, de olyan kompetensül, joggal senki, mint ő, Juhász Gyula, vagy ők, a Juhász Gyulák.

Uram, uram, Juhász Gyula uram, én kilenc évvel ezelőtt már az voltam, aki ma vagyok. Azóta mindennap bevették a fejemet, s végül elértem azt, hogy Juhász Gyula megtagad. Hát (héberes fordulattal) elérhette volna-e Juhász Gyula, hogy engem megtagadjon, s a „magyar ugar”-t a maga ekéjével szántsza, ha én nem jövök? Babits Mihály nagy ember és nagy költő, de kérdezze meg például Babits Mihályt.

Hát önök szenvedtek, Juhász uram, s én csak a hír gyümölcseit, a pénzt, sikert potyogtattam az ölembe? Azt értem el, amit megjósoltam: az öregek, tekintélyesek szeleburdi senkinek, s önök, úgynevezett ifjak, vén számárnak tartanak. Például a nagyon intelligens Riedl Frigyes szerint egy modern Lisznyay Kálmán vagyok, s önök szerint, Juhász úr, egy renegát Vahot Imre. Pedig, kissé gyáván, mennyi igazat írtam meg az Új Idők kis cikkében. Igenis, egész sáskahad jön a

nyomomba, akik fölfalják, amihez én verselve, álmodozva hozzá se nyúltam. Igenis, engem tudtomon és akaratomon kívül száz-kétszáz ember megtesz garabonciás diáknak. Nekem igenis tisztáznom kellett az ügyet: se az öregekkel, kiknél az öregség marhaságot jelent, se az ifjú, neveletlen csikókkal nem akarok együtt menni. Ezt Juhász Gyulának tudnia kellett, százszor elmondtam ezt neki és társainak. De mit csodálkozom Juhász Gyulán, amikor nála erősebb, logikusabb lények is magukra vették annak a bizonyos cikknek a sújtását.

Nem Juhász úrról s *A Holnap*-ról van szó, de mit köszönhetek én a fiataloknak? Lélek nélkül utánoztak, parodizáltak nagykomolyan s egyenesen megkönnyítették azok helyzetét, akikkel én akaratlanul harcba kerültem.

Sokkal falusibb, makacsabb és – bocsánat – originálisabb lélek vagyok, mintsem pardont kérjek *A Holnap*-tól. *A Holnap* maga fog rájönni, hogy azt a nyolc-kilenc évet, míg Ady írt, nem lehet elfűjni. Az Akadémiától kezdve a *Lángoló Ifjúság* revüig mindegy már nekem, mit gondolnak rólam.

Sohase akartam más lenni, s ez se sikerült, mint egy új igaz ember, Ady Endre. Kívánom Juhász Gyula úrnak, hogy neki jobban, tisztábban sikerüljön ez az egész művészi szándék. Mert művészi volt, s ami benne nem volt művészi, nem lehetett, az a magyarságomon múlt, a kutya-fáját.

Elpusztulni majd csak el tudok pusztulni hamarosan a magam erejéből is. Istenemre, nem siettetik e pusztulást azok, akik Budapesten, Nagyváradon vagy bárhol elérkezettnek látják az időt, hogy Ady Endrével leszámoljanak. Ady Endre akkor pusztul el, amikor önszemélye miatt muszáj – valószínűleg nemsokára –, s nem tart ankétet erről a fővárosi és vidéki revükkel.

Programosan nem leszek ezután sem az oktalan tanulatlan, céltalan lázadók vezére. Azt pedig, ameddig, rövid ideig élek, bízzák reám a nem haszontalan fiatalok, hogy az öregekkel miként kell bánni.

De – nem tartja ezt különösnek Juhász Gyula úr – mégis különös, hogy irodalmi botrány, valóban irodalmi, lelki, intellektuális botrány is csak a hűtlen Ady Endre nevében és jegyében törhetett ki? Én egyetlen barátomtól se távolodtam el, s ha messzebb vagyunk egymástól, ők ugrottak néhány bolha-ugrást.

Érmindszent, november 23.

FM 1908. november 26.

Dull Ernő: Mi is a duk-duk?

Voltaképpen mindegy is, hogy a duk-duk csendes-óceáni rítus, amelynek során a sámán lelke beleköltözik a törzs tagjaiba, vagy egy Pápua új-guineai törzs titkos társasága, amely teliholdkor fellépve maszkban táncolva ünnepi rituálék közepette tabukat állít fel, igazságot oszt kunyhókat felgyújtva, akár embert ölve is, vagy – amint azt Ady Endre írja a *A duk-duk affér* című cikkében – „afféle ősfarmájú szabadkőművesség, ahol a vezér ritkán tudja meg, hogy ő a vezér.”

Égig szökő, a homályt arabeszkek mozgó hálójává szédítő lángokat lássunk benne, a sejtelmes nyöszörgéstől a jajkiáltásokig táguló hangokat halljunk, összellemegek, táltos léghuzat elszabadulását érezzük – civilizált környezetben.

1908 nehéz esztendő volt a magyar irodalmi konzerváció számára. Januárban megindult a Nyugat, szeptemberben pedig – Vajda János emlékének dedikálva – megjelent *A Holnap* első kötete. Az Antal Sándor szerkesztésében és előszavában megjelent antológiában Ady Endre mellett Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Ernőd Tamás, Juhász Gyula és Miklós Jutka verseit közölték. A kötet megjelenése után két táborra szakadt az irodalmi közélet, és megkezdődött a modern magyar irodalom első nagy vitája, mely a következő évre is áthúzódott. A Nyugat, a Huszadik Század, a Vasárnapi Újság, a Nagyvárad Napló, a Pesti Napló kisebb-nagyobb bíráló megjegyzésekkel, de mellette foglal állást. A Hét, mely márciusban megtámadta a nyugatosokat, most bíráló-elismerő kritikát közöl. A többi lap és folyóirat legnagyobb része egyértelműen az antológia és az új költészet ellen szólalt fel. A támadások élén a Budapesti Hírlap és az Új Idők, Herczeg Ferenc lapja állt. Ám *A duk-duk affér*-ből az irodalmi modernizmus táborán belül is parázs vita kerekedett.

Az Új Időkben, a népszerű Horkayné rovatában még októberben alaposan lehúzták holnaposokat, kiemelve közülük Adyt, a „tehetséges embert”, aki rossz társaságba keveredett, „az adyendrészkedők társaságába”, akik csak utánozzák őt. „Ezek túladyendrézik magát Ady Endrét, és abba a furcsa helyzetbe juttatják, hogy ő, aki hadat üzen a tekintélynek és iskoláknak, tekintéllyé lesz, és irodalmi zugiskolát alapít. Ady Endrének kegyetlen irtóháborút kellene indítania az iskolája ellen, mely abból él, hogy kilószámra kiméri az ő húsát.” Adynak nem volt kellő szimata az irodalmi intrikához, és november 15-én megjelentette *A duk-duk affér* című cikkét az Új Időkben. „Nevemben és mellettem egy csomó senki mozog, dül-fül, harcol és ír, akikhez semmi közöm.” Ady ezzel jól odapörkölt a haladó irodalom táborának, sőt, lelkes támogatóinak, akik közül nem egy joggal sértve érezhette magát, már pusztán az Új Időkben való publikáció okán, no meg azért is, mert Ady ellenségei az „utánzókbán” meg is nevezték A Holnap szerzőit.

„Mintha taglóval ütöttek volna fejbe, amikor a friss Új Időket kinyitva Ady cikkét elolvastam – emlékezett Antal Sándor. – Három hét előtt közölte az Új Idők A Holnap elé írott bevezetőmet. Hogy két hét előtt ugyane bevezetés miatt Herczeg Ferenc megtámadott, azt nem vettem zokon. De hogy Ady valaha ellenem fordul, és ilyen csinnadrattával borul Horkayné keblére, minden hívét lepiszkolva, átpártol a svábokból lett magyarokhoz: ez több mint árulás.”

A haladó tábor válasza nem késlekedett, Juhász Gyula a Független Magyarországon A Holnap nevében önérzetesen elbúcsúzott Adytól: „Ady Endre nagy poéta, de A Holnap meglesz nélküle is, sőt így az adyzmus vádja is szépen elcsitulhat. A Holnap költői eggyel kevesebben lettek, de egy nagy tanulással gazdagabbak. Ady Endrének még több dicsőséget kívánunk, nálunknál jobb barátokat nem. Mert az már csalás volna.”

Két napra rá érkezett Ady kegyetlen-keserves válasza: „Juhász Gyula úr Nagyváradról (a

nyílttéri Hymen-rovatok nyelvén) eljegyezte Ady Dühike kisasszonyt egy nyomorult szilágysági faluból, Érmindszentről. Ha az »Új Idők«-be írott Duk-duk-cikkemet ezerszer megbántam volna, Juhász Gyula hallatlanul merész huszonöt sora után, ezeregyedszer megint megírnám. Mindenekelőtt azonban kijelentem, hogy Juhász Gyula úr aligha az egész A Holnap irodalmi társaság nevében írhatott. [...] A Duk-duk-cikket sokan félreértették, de olyan kompetensül, joggal senki, mint ő, Juhász Gyula, vagy ők, a Juhász Gyulák.”

Hatvany Lajos *A duk-duk afférra* november 18-án így reagált: „Kedves Adym! »Nincs, ki ne lássa, bár csupa vak«, hogy cikked a lehető legkíméletlenebb formában fordult azok ellen, kik a legnagyobb nyíltsággal és önzetlenséggel írtak rólad jókat. Lehet, hogy sok veronált szedtél, és álmatlan voltál, mikor a cikket írtad – ezt én, a privátember szívesen és tisztelettel veszem tudomásul. De a cikk s általában a cikkek – nyilvánosság dolga. Úgy lesz, amint kívánod – én soha az életben nem írok rólad többé egy sort se. A legújabb irodalmi fejlemények, tehát főleg feléd irányított előadási sorozatomat a T. T.-ben még ma lemondom. Két cikkemet, az egyik az Újságíró Almanachban s egy Nyugatról szóló compte redu-t, mely főleg a te érdemeidet méltatja, s mely legközelebb a Neue Freie Presse-ben jelenik meg, már nem vonhatom vissza. Ez írásokban, intencióid ellenére, forradalmárnak tüntetek fel. [...] Sajnálom, hogy így beugrottál Herczegnek, ki remélem, beprotezsál a Petőfi Társaságba. Kár, hogy primadonna létedre személyeddel nem tudod és nem akarod fedni azt a mozgalmat, melyet írásaiddal fölkelítettél. Ennek az lesz az eredménye, hogy náladnál tehetségtelebnek fölbed kerekednek.”

Ady sértődötten-engesztelően válaszolt Hatvaninak, majd december elején megjelentette a *Mért is tettem?* című versét:

Szent, borissza, korhely lázban,
Hajnalokig elnótáztam.
Soha többet,
Kiröhögtek, megköpdöstek.

Pesti vásár, pesti korcsma,
Mintha egy rossz mese volna.
Mért is tettem?
Hisz ide én nem kellettem.

Büszke nóta, bátor nóta
Nem kellett itt soha óta.
Magyar csárda,
Itt mindig csak duda járta.

Pesti vásár, pesti korcsma,
Mintha egy rossz mese volna.
Mért is tettem?
Hisz ide én nem kellettem.

Ady mindazonáltal elbizonytalanodott és Schöpflin Aladár véleményét kérte az ügyben: „Édes jó Schöpflin úr, írja meg nekem (én összetörtebb és összezavartabb vagyok, mintsem még kérdezni

tudjak), vétkeztem én, milyen vétket követtem el, s ön is a Catók között van? Hű Adyja”

„Kedves Ady úr, hogy egész őszintén szóljak erről a fene duk-duk afférről – mert ugye erre vonatkozik ma érkezett levelezőlapja –, az egészet nagyon mulatságosnak tartanám, ha nem látnám, hogy komoly és kellemetlen háttére van magára is, másokra is – így Schöpflin Aladár. – Így azonban a legnagyobb mértékben csodálkozom rajta. Sehogy se tudom megérteni, miért írta ezt a cikket, mit akart vele elérni. [...] Mindenesetre sajnálom, hogy megírta a dolgot, mert, most már maga is láthatja, ártott vele önmagának. Azokat, akik eddig akár meggyőződésből, akár affektációból hívei voltak, elriasztotta magától, viszont azokhoz, akik eddig ellenfelei voltak, nem jutott közelebb egy lépéssel sem. Még szerencse, hogy amazok annyira exponálva vannak a nyilvánosság előtt maga mellett, hogy irodalmi bosszúállásra nem is gondolhatnak, viszont pedig véget ér az a gyerekes tömjénezés, amellyel egyik-másik fiatal bámulója erőnek erejével primadonnát akart magából csinálni. Sőt rosszabbat: tenoristát. Ezt én mindig bosszúsággal néztem, mert nem tartottam méltónak a maga tehetségéhez. Nagyon kevesen vannak, akik annyira exponálták magukat, nemcsak irodalmilag, hanem magánúton is magáért, mint én, és nagyon kevesen vannak, akik annyit, oly szeretettel és annyi élvezettel foglalkoztak a maga poéziséval, mint én. De erre a pincsiugrándozásra, amelyet egy-két fiatalember maga körül végzett, mindig bizonyos émelygéssel gondoltam. Így Fedák Sárít kell körülkaffogni, nem egy igazi költőt. Szóval: azt a tényt, hogy ezeket lerázta magáról, nem nézem rossz szemmel. A mód lehetett volna szerencsésebb.”

Fenyő Miksa is írt Adynak a Duk-duk kapcsán: „... Az Új Idők-beli cikket olvastam, s hiába titkolnám: be kell vallanom, egy kissé kényelmetlenül éreztem magamat. Úgy éreztem: hogy hibámon kívül nevetségessé váltam, hogy egy kissé figura vagyok mindazok előtt, akiknek érdeklődését – akár rokonszenvesen, akár ellenszenvesen – fel tudtam kelteni az ön költészete iránt. Nem mintha az ön cikke jó lett volna – tagadhatatlanul hazug és ostoba cikk volt. [...] De hát miért, uram? Ha azt látnám, hogy a barátainak ebből a felrúgásából önnek haszna van, akkor azt mondanám: ez ugyan perfidia, amit tett, de hát ő zseni, a zseninek Schopenhauer barátom szerint sok mindent szabad, ha ez érvényesüléséhez szükséges; szóval okosan tette. [...] Egy szemrehányó sort sem szóltam volna. De így... minden ok és okosság nélkül beugrani Herczeg Ferencnek, kijelenteni, hogy ön bennünket még Herczegnél is jobban utál, hogy ez mit jelenthet önnek: nemigen tudom belátni. Egyébként azonban örülhet, uram, a cikkéről beszéltek. Versei nagyon szépek voltak; a most küldöttek még szebbek és én – dacára az ön cikkének – nagyon tudok örülni nekik. Szóval ön csak írjon szép verseket, s küldje a Nyugat-nak: a szolidaritását elengedjük...”

„Ifjú, tehetségtelen, taknyos senkikre írtam azt a rossz cikket – válaszolta Ady. – Szégyellem, hogy védekeznem kell, de megérdemlem, és megérdemeljük. Részben önöktől, részben mai borzasztó testi-lelki állapotomtól függ, hogy ezt a duk-duk affért elintézhették-e? Kérem: én láttam – s ez komoly – hogy az én élhetetlenségem árán ötven ügyes senki törekszik a valamiért. Fájt, rossz helyen írtam le, de stílszerű volt. Hanem önöket kevésbé értem, mint a leghomályosabb Ady-verseket. Szerettem önöket mindig s talán jobban, mint Önök engem, Mindegy. Vederemo. Igaz, tiszta híve, Adyja.”

„Vederemo” – meglátjuk. Ady már nem láthatta meg azt, hogy Juhász Gyula 1924-ben, az idők távlatából szemlélve majd milyen megértéssel nyugtázza a történeteket: „Ady Endrének használt is A Holnap kétségtelen nagy sikere, meg nem is. Új híveket szerzett költészetének, a

körülötte megindult irodalmi harc ismét lángra lobbant, de viszont a többi új költő minden hibája, gyöngesége, modorossága is az ő számlájára íródott. Minden Ady-utánzat, minden rossz modern vers miatt őt vonták felelősségre, őt állították pellengérré. Vezér lett, akinek vállalnia kellett katonáinak minden cselekedetét. Ez bántotta és méltán bánthatta őt, aki magányos tűzokádó gyanánt egyszerre bukkant ki a korabeli magyar líra kiszáradt tengeréből, és aki magát siratta akkor is, mikor a fajtáját siratta. A pesti irodalom gyanúsán nézte ezt a vidéki kalandort. Ady ez időben is szinte kereset nélkül állott, az Új Idők részéről biztatások jöttek, és ilyen körülmények között – életének egy szomorú fokán – írta meg Ady a híres Duk-duk affér-t. Tiltakozás akart ez lenni minden irányban, a nagy magányos oroszán elbődülése, aki le akarta rázni magáról barátai és ellenségei koloncát egyaránt. Ady Endrének joga volt erre, de nekünk is, akik költő és harcos barátai és bajtársai voltunk, okunk volt a neheztelésre. Mi úgy éreztük, hogy árulás történt, hogy a vezér harc közben pártolt át az ellenséghez és támadott hátba bennünket. Mi úgy voltunk, hogy Ady elsősorban a miénk, hiszen annak vallotta magát, hiszen a nevével fődözte ezt az önzetlen, lelkes, kissé hangos és kissé tarka vidéki mozgalmat, mikor megkezdődött. Magam keserű hangú nyílt levelet írtam hozzá a Független Magyarországra, amire ő még keserűbb és nyílt hangon válaszolt. Nekem nem volt igazam abban, hogy Ady Endrét A Holnap számára igényeltem, neki nem volt igaza abban, hogy bennünket mindenféle álmodernekkel egy füst alatt akart elintézni. De igaza volt abban, hogy neki joga van úgy élni és írni és veszni, ahogy küldetése és végzetes zsenije parancsolja és, hogy ő vállalja végzetét és állja is haláláig. Nekem kevés írás volt hasznosabb és becsesebb, mint ez a hegyetlenül szókimondó támadás, amelyet ellenem intézett Ady Endre...”

Égbeszökő tűz, rombolás és megdicsőülés. A táltos teljesíti a szent rituálét, mert más nem tehet, ámde nem tudhatja, hogy a mennybe szállás közben nem hajítják-e le a kilenc ég valamelyikéből egyenesen a pokolba. Az istenekkel kell társalognia lealázva a kicsinyt, a köznapit, a gyarlót, még akkor is, ha egyenesen a barátai és tisztelői haragját vonja magára.

„Most, mikor mindenem túl vagyunk, elérkezett már az ideje, hogy higgadtan mondjunk valamit: Ady Endre nem azért jött erre a világra, hogy mint a háládatosság, barátság és hűség soha el nem homályosuló szimbóluma szerepeljen a késő utókor elemi iskolai olvasókönyveiben – összegzi a duk-duk botrány tanulságait Antal Sándor. – Mint ahogy Shakespeare, Goethe és Nietzsche irányában se támasztott soha senki ilyen igényeket. Meg vagyunk tisztelve és boldogan beleegyeztünk abba, hogy a zsenik éltek, és ránk hagyták a legnagyobb szellemi kincset. Ha nem volnánk – véletlen szerencse vagy szerencsétlenség révén – kortársak, fogalmunk se lenne róla, hogy mennyi hűség vagy baráti érzés fért el Ady Endrében valakikkel szemben. A megsértett kortárs, akár megunt szerető, akár fölösleges barát, csak többé-kevésbé jelentős epizodista lehet a felelőtlen zseni életének. Fontos, igazolás, nagyságának mértéke: amit alkotott.”

Ballai László: A sámánság és Ady

Vallásnak nevezik azt meggyőződést, amely szerint személyes vagy személytelen transzcendens erők működtetik a világot. Az etikailag fejlett vallások e meggyőződést a világ erkölcsi rendjébe vetett hittel kapcsolják össze, amelynek követése a tökéletesség legmagasabb fokára való eljutást kínálja, vagyis az öröklétet. A keresztény hit szerint a feltámadottak testi mivolta minden tekintetben tökéletes, viruló felnőttkorban vannak, és nem torzítják el őket betegségek és sebek. Ám e tetszetős állapot elérését állandó veszély fenyegeti. János apostol mennyei jelenésekről való könyvének 20. fejezetében például az Antikrisztus Góg és Magóg népeit a szentek és városuk ellen vezeti:

- „7. És mikor eltelik az ezer esztendő, a Sátán eloldatik az ő fogságából.
 8. És kimegy, hogy elhitesse a föld négy szegletén lévő népeket, a Gógot és a Magógot, hogy egybegyűjtse őket háborúra, a kiknek száma, mint a tenger fövénye.
 9. És feljövének a föld szélességére, és körülvevék a szentek táborát és a szeretett várost; és Istentől a mennyből tűz szálla alá, és megemészté azokat.
 10. És az ördög, a ki elhitette őket, vetteték a tűz és kénkö távába, a hol van a fenevad és a hamis próféta; és kínoztatnak éjjel és nappal örökkön örökké.
 11. És láték egy nagy fehér királyiszéket, és a rajta ülőt, a kinek tekintete elől eltűnék a föld és az ég, és helyök nem találtaték.
 12. És látám a halottakat, nagyokat és kicsinyeket, állani az Isten előtt; és könyvek nyittatának meg, majd egy más könyv nyittaték meg, a mely az életnek könyve; és megítéltetének a halottak azokból, a mik a könyvekbe voltak írva, az ő cselekedeteik szerint.
 13. És a tenger kiadá a halottakat, a kik ő benne voltak; és a halál és a pokol is kiadá a halottakat, a kik ő nálok voltak; és megítéltetének mindnyájan az ő cselekedeteik szerint.
 14. A pokol pedig és a halál vettetének a tűznek távába. Ez a második halál, a tűznek tava.
 15. És ha valaki nem találtatott beírva az élet könyvében, a tűznek távába vetteték.”

A kereszténységre tehát a „pogányok” jelentik a legnagyobb veszélyt, amiképp papjai összefoglalóan a más vallások követőit nevezik függetlenül attól, hogy azok az etikailag fejlett vallások vagy a természetvallások közé tartoznak-e. E félelem a kereszténység államvallássá válását követően a történelem legnagyobb üldözési hajszájához vezetett, amely kíméletlenül pusztított embert és kultúrát egyaránt. Szent István törvényei szigorúan betiltották a „boszorkányok”, „varázslók” és „ártók” működését. Vagyis a sámánokét, azokét az orvosságos emberekét, akik a túlvilágiakkal belső kapcsolatban álltak. Pedig a monotheista próféták élményei az óriási kulturális különbség dacára megisméltethetnek a „legelmaradottabb” primitív törzsből is; elegendő hozzá egy égi isten megnyilvánulásának felismerése.

„Az egyistenhitű vallási tudat nem szükségképpen mindörökké egyistenhitű abból adódóan, hogy egyistenhitű »történelemben« vesz részt, s e történelmen belül köztudottan nem lehet visszaváltozni többistenhitűvé vagy totemtisztelővé, ha az ember egyszer már megismerte és gyakorolta az egyistenhitet; épp ellenkezőleg, nagyon is lehet valaki többistenhitű, vagy viselkedhet vallásilag totemtisztelő módjára, miközben egyistenhitűnek mutatkozik és mondja magát – mutat rá Mircea Eliade *A sámánizmus* c. könyvében. – A szent dialektikája mindenféle reverzibilitást megenged; semmilyen »forma« nem mentesül a lefokozódástól és a széthullástól, semmilyen »történet« nem végleges. Nemcsak egy közösség gyakorolhat – tudatosan vagy tudtán kívül – egy sor vallást, hanem egyazon egyén is végtelen sokféle vallási élménnyel találkozhat, a

»legemelkedettebbektől« a legvadabbakig vagy a legtorzabbakig.” Amint egyébként a római egyház misszionáriusai Nagy Gergely pápa és Szent Kolumbán útmutatásait követve már a VII. századtól kezdve igyekeztek felhasználni a régi pogány kultuszokat és szokásokat, átalakítva azokat valamely kereszténységhez kapcsolódó esemény vagy szent megünneplésére.

A sámánság becsomagolása azonban nem járhatott teljes sikerrel, hiszen nem szüntette meg az iránta való igényt. Azokban a közösségekben, ahol a legkifejezettebb vallási élménynek az eksztatikus élményt tekintik – noha az áldozópap gyakran a sámántól függetlenül működött, valamint minden családfőt egyben a házi kultusz fejének is tekintettek –, a hitélet domináns alakja a sámán. Eksztázisában magával ragadva a törzs tagjait gondolja a kollektív tudatot, túlvilági utazásai révén közvetíti az égi és alvilági szellemek üzenetét, érzékenységgel megsejti a közelgő veszélyeket. Beavatási álmaiban a leendő sámán látja, amint a démonok és holtak lelkei megkínózzák és feldarabolják. Ennek megfelelően a leendő szenteket is démonok gyötrik, akik darabokra vagdossák, és nagy magasságokba hurcolják őket a levegőben. Ám míg a szent gyötrelmeinek végső soron az istenérv, valamint az etikai norma bizonyítása a célja, a sámáné a beavatás és a lelki élmény fenntartása. (Ha mármost a sámánságot gyógyító aspektusában kívánjuk megragadni, a modern orvostudomány is felismerte, hogy a súlyosabb szervi betegségek – hacsak nem fertőzés vagy baleset eredményeképp alakulnak ki – mind pszichés gyökerűek.)

A sámánok tevékenysége a mítoszok világába ágyazódik. A mítoszt, mint valóságot Kerényi Károly Sir George Grey példáján mutatja be, akit az angol kormány 1845-ben főkormányzóként Új-Zélandba küldött, és aki 1855-ben kiadta *Polynesian Mythology and Ancient Traditional History of The New Zealand Race* [*Polinéziai mitológia és az új-zélandi faj ősi hagyományos története*] című munkáját. Grey Új-Zélandba való érkezése után úgy találta, hogy „őfelsége bennszülött alattvalóit” a tolmácsok segítségével tulajdonképpen nem érti meg. Miután nagy nehézségek árán megtanulta a nyelvet, amelyen még semmilyen könyv nem jelent meg, újabb csalódás érte: még a nyelv birtokában sem lett világos a bennszülött törzsfőnökök mondanivalója. „Úgy találtam – meséli –, hogy ezek a főnökök, szóban és írásban, nézeteik és szándékaik megmagyarázására régi költemények vagy közmondások töredékeit idézik, vagy olyan célzásokat tesznek, amelyek egy ősi mitológiai rendszeren alapulnak; és bár a főnökök közleményeik legfőbb részét ilyen képes formába öltöztették, a tolmácsok csődöt mondtak, és csak igen-igen ritkán sikerült nekik a költeményeket lefordítani vagy a célzásokat megmagyarázni.” Így Sir George Grey kénytelen volt maga összegyűjteni és kiadni a polinéziai mitológia apollodóroszi *Bibliothéká*-ját.

„Aki humanisztikus tanulmányokat végzett, emlékezni fog, hogy Sir George Grey élményéhez hasonlóan esett keresztül: ahhoz, hogy a régi görögöket megérthesse, nyelvükön kívül mitológiájukat is meg kellett tanulnia – általánosítja Grey tapasztalatait Kerényi Károly a *Mi a mitológia?* című tanulmányában. – De a humanisztikus élményen túl és éppen ezt mintegy kiegészítve, más fontos tényekre is felhívja figyelmünket Sir George Grey tapasztalata.

Mindenekelőtt arra, hogy a mitológia azoknak, akik benne gondolkoznak, és általa fejezik ki magukat, egyúttal élet- és cselekvési forma. Gondolat és élet közt itt nem tátong semmiféle űr. A mitológiai történelemben nem uralkodnak olyan nagyigényű erkölcsi törvények, amelyeket a történelemben nem lehet megvalósítani, és ezért beszédmód és cselekvési mód ellentétére vezetnek. Az idézetekből álló nyelvnek »idézetszerű élet« felel meg, amint ezt a »mítoszban való élelét« igen találóan nevezték. Az antik Én és öntudata mintegy nyitva állt a múlt felé, és sokat

átvett a volt dolgokból, ami azután a jelenben megismétlődött, és hordozója révén »újra jelenvolt.«.

A mitológia tehát nyelvként és magatartási formaként egyaránt létezik, feloldódik benne a beszéd és a cselekvés látszólagos ellentmondása. A sámánok szavai az új-zélandi főnökökhöz hasonlóan a mítoszokban gyökereznek, csakhogy ők saját nyelvezettel is bírnak. Az állatok hangjának utánzása, e titkos beszéd arra szolgál, hogy a sámánok szabadon közlekedhessenek a három kozmikus övezet, az Alvilág, a Föld és az Ég között, büntetlenül behatolhassanak oda, ahová egyedül a holtaknak vagy az isteneknek van bejárásuk. A sámánok tehát nyelvet teremtenek, amelynek java részét a közönséges halandók nem értik, szókészletük is többszöröse az övékének.

A sámánok nagy érzékenységgel megáldott személyek, számtalan jelenség bontakozik ki előttük ott, ahol mások semmit sem látnak, egyszerre övezi őket értetlenség és csodálat. Szivárványhídon sétálnak át a valóság feletti és a lelkek mélyén rejtő tájakra. Soha nem pihennek, mindig lázas eszmék, tervek rajzanak a fejükben, egyszerre száz meg száz gondolat, kérdéseket hallanak, amelyekre válaszolniuk kell, nem élhetnek világok létrehozása nélkül. Alkalmasak a mítoszok teremtésére, birtokában vannak a megformálásukhoz szükséges különleges szellemi képességeknek, különösen, ami kinyilatkoztatásukat illeti:

„Góg és Magóg fia vagyok én,
Hiába döngetek kaput, falat
S mégis megkérdem tőletek:
Szabad-e sírni a Kárpátok alatt?

Verecke híres útján jöttem én,
Fülembé még ősmagyar dal rivall,
Szabad-e Dévénynél betörnöm
Új időknek új dalaival?

Fülembé forró ólmot öntsetek
Legyek az új, az énekes Vazul,
Ne halljam az élet új dalait,
Tiporjatok reám durván, gazul.

De addig sírva, kínban, mit se várva
Mégiscsak száll új szárnyakon a dal
S ha elátkozza százszor Pusztaszer,
Mégis győztes, mégis új és magyar.”

Így szól Ady Endre *Új versek* című kötetének beköszönő verse. De hát akkor Ady lenne maga az Antikrisztus? És nem Botond döngette Bizánc kapuit? S ha egyszer Vereckénél már megérkezett Magyarországra, miért kellene Dévénynél betörnie? Az új Vazul miért nem akarja hallani saját dalait? S Pusztaszer eszméjét nem éppen Vazul képviselte inkább, mint az ő ellenében Szent István utódjának kijelölt Orseolo Péter?

Ady az *Új versek*ben különös, új, érthetetlen nyelven nyilatkozott meg, amellyel egy csapásra

megteremtette a modern magyar költészetet. Kenyeres Zoltán *Adyjában* Ortega y Gassetre hivatkozva leszögezi: „a modern irodalom lényegében ott kezdődik, ahol az esztétikai tapasztalás elé egy olyan szövegszemantikai jelentésbeli réteg kerül, amelyet a közönség nagy része áthatolhatatlan falnak érez”. (Amelyet Ady-Góg-Vazul hiába dönget?) Ady „kiemelte a szavakat, szókapcsolatokat, képi vonatkozásokat megszokott környezetükből s az olvasó szempontjából heterogén módon helyezte el őket, amivel egy hosszú ideig uralkodó költői beszédmódhoz képest hapax legomenonokat [egyetlen helyen előforduló kifejezés – a szerk.] hozott létre. Irodalmi utalások, bibliai hivatkozások, mondaelemek, mitológiai nevek, mesemotívumok alkalmazásakor sem a megszokott sémák szerint járt el. A bibliai Góg és Magóg mellé látszólag indokolatlanul odakerült a magyar történelemből ismerős Vazul, akinek énekes mivoltáról azonban nem hallott senki, a kapudöngetés pedig a korabeli olvasónak Botondot juttathatta eszébe. Ráadásul mindezek egyetlen személyre, a versben megszólaló költőre vonatkoztak.”

A *Góg és Magóg* a gyökeresen újra, soha nem láttatott kifejezésére törekvő költészet ars poeticáját fogalmazta meg, a poéta már-már messianisztikus, mártíriumos sorsvállalását, magyarságát és igazi nemzeti elköteleződését. Kenyeres „vizuális tolvajnyelvnek” nevezi ezt a – megelőző években írott publicisztikai írásaiban megérlelődött – új hangot, amely a maga korában oly megrökönyödést keltett, és annyi találgatásra adott alkalmat. Ez a konkrét megnyilatkozások felől mérhetetlenül sokféle ágazó lélekbeszéd a differenciálatlan lelki-tudati reflektáláson alapul, mint az *Illés szekere*n című kötet prologusa is:

„Az Úr Illésként elviszi mind,
Kiket nagyon sujt és szeret:
Tüzes, gyors sziveket ad nekik,
Ezek a tüzes szekerek.

Az Illés-nép Ég felé rohan
S megáll ott, hol a tél örök,
A Himaláják jégcsucsain
Porzik szekerük és zörög.

Ég s Föld között, bús-hazátlanul
Hajtja őket a Sors szele.
Gonosz, hűvös szépségek felé
Száguld az Illés szekere.

Szivük izzik, agyuk jégcsapos,
A Föld reájuk fölkacag
S jég-útjukat szánva szórja be
Hideg gyémántporral a Nap.”

Az etikailag fejlett vallások megjelenését követő mítoszteremtés csakis értéklétrehozó, a kialakult – és az etikai síkról letért – viszonyokon túlmutató lehet. De Ady ezúttal miért Illésként jelentkezett?

„A holtak feltámadásának tana, amelyre Dániel könyvében, továbbá Ézsaiás könyvébenél

ugyaneből az időből származó betoldásaiban (25, 8 és 26, 19) valamint a Makkabeusok 2. könyvének 7. fejezetében (9, 14, 29, 36 utalás található, világosan mutatja a mélyreható változást az Ószövetség vallásán belül – olvashatjuk Helmuth von Glasenapp *Az öt világvallás* című kötetében. – A korábbi időkben ui. a hébereknél nem voltak konkrét halhatatlanság-elképzeléseik, hanem azt tételezték fel, hogy az elhunytak erőtlenséggel (refaim, vagyis az ernyedtek lankadtak, erőtlenség) tengődnek az alvilágban (Seól). Csak egyes kiváló, szent emberekről, mint amilyen Mózes, Élijá [Élijah, Élijáhu Éliás, Illés], Henoch [Énokh, Hénok] tételezték fel, hogy kivételes helyzetben vannak, és haláluk után is tudatosan, akaratuk birtokában élnek tovább.”

Illés fölemelte szavát a társadalmi igazságtalanság ellen is: „Áháb palotája mellett terült el egy Nábot nevű ember szőlője, amelyet a király magának akart megszerezni, Nábot azonban nem volt hajlandó lemondani atyái örökségéről – áll Gecse Gusztáv *Bibliai történetek*ében. – Ekkor Jezabel hamis tanúkat állított ellene, akik istenkáromlással és királygyalázzal vádolták, amiért halálbüntetés jár. Nábotot tehát megkövezték, birtokát pedig elkobozták. Illés, értesülve a jogtörésről, a király elé járult, megfenyegette és bátran a szemébe mondta bűnét. Megjövendölte, hogy vérét kutyák fogják felnyalni ott, ahol Nábotot megkövezték.

A Biblia Illésnek csodákat is tulajdonít. Egy alkalommal megszorította egy szegény özvegyasszony lisztjét és olaját, majd mikor az asszony fia meghalt, háromszor ráborulva visszaadta őt az életnek. E csodák leírása mindenekelőtt Illés isteni küldetését, tanításának természetfeletti jellegét akarja alátámasztani. Nem véletlen azonban az sem, hogy csodáival egy szegény özvegyen segít. E szegény özvegy, akit megment az éhhaláltól, s a fiú, akit feltámaszt, Szidonból való, tehát nem a 12 izraeli törzs valamelyikéhez tartozott. Jahvénak mégis terve van velük, a próféta mégis segít rajtuk. Jahvénak új, a későbbi nagy próféták által kidolgozott vonása ez: hatalma és gondoskodása túlterjed népén, az Ábrahámval és Mózeszel kötött szövetségen.

Mikor az idő elérkezett, Illés átadta prófétaköpenyét – s vele prófétai hatalmát – tanítványának, Elizeusnak, majd tüzes lovak húzta tüzes szekér jelent meg, elválasztotta őket egymástól, Illést pedig forgósél vitte föl az égbe. A zsidó és a keresztény hagyomány úgy tartja, hogy Illés valahol él, de vissza kell jönnie, hogy meghaljon, mert ő sem vonhatja ki magát az ősbűn következménye, a halál egyetemes törvénye alól. Visszatérte a Messiás eljövételét vagy a világ végének a bekövetkezését előzi meg közvetlenül.”

Malakiás könyvében írva vagyunk: „5. Ímé, én elküldöm néktek Illyést, a prófétát, mielőtt eljön az Úrnak nagy és félelmetes napja./ 6. És az atyák szívét a fiakhoz fordítja, a fiak szívét pedig az atyákhoz, hogy el ne jöjjenek és meg ne verjen e földet átokkal.”

Mikor Jézust, a hatodik óra táján (déli 12 óra) keresztre feszítették, sötétség borult az egész földre. (A sötétség az apokaliptikában a világ végének és isten nagy ítéletének az előjele.) Ez a sötétség a kilencedik óráig (du. 3 óra) tartott, amikor Jézus meghalt. (Jézus halála eszerint tehát, legyőzve a bűnt, megmentette a világot.) A kilencedik órában Jézus hangosan felkiáltott: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?” Sokan e zsoltárimában látják a keresztesbeszélés egyik biztosan hiteles mozzanatát, amely egy csalódott, egész életét és minden tevékenységét értelmetlennek ítéelő ember végső elkeseredettségét fejezi ki és így ellentétben áll a kereszthalál minden későbbi értelmezésével. Néhányan a körülállók közül azt hitték, Illést hívja és várakozással figyelték, vajon eljön-e Illés, hogy megszabadítsa őt.

Ady szokatlan erővel szólítja meg Istent, miközben Krisztus csupán legendai hősként szerepel a költeményeiben. Az írásnak, a poéta szavának tulajdonított megváltó szerepet, s kételkedő pillanataiban ebben rendült meg bizalma. A megváltást és az utána következő megnyugvást kereste, sőt paradox módon űzte, hajszolta a társadalmi küzdelem, a szociális háborgás vagy éppen a szerelem költői birtokbavétele révén, s ettől kezdve Isten jelenvalóságának megfogalmazása által is. Ezek tétje mind a költészetben belül mutatkozott meg. A költészet szerepébe transzponált megváltás az áhított, de soha el nem ért egyetlen lehetséges önmegváltás is volt számára.

„William Empson tipológiáját felhasználva azt lehet mondani, hogy a versek mindig alternatív jelentéstartományokat kínálnak fel, bármelyiket választva végig lehet elemezni őket, de a kiválasztott szempont érvényesítésekor a következő ciklusokban vagy gyakran még ugyanabban a ciklusban is a szempont elvetésére felhívó ellentmondásba ütközik az elemző – írja Kenyeres Zoltán. – Az egyes versek alternatív többértelműsége a kontradiktórius többértelműség nagyobb szerkezeti egységeiben helyezkedik el. Ez okozza Ady köteteinek oly rejtelmes kaleidoszkópszerűségét. S ez okozza a nem szűnő szellemi izgalmat, melyet a megjelenésük óta eltelt annyi évtized múltán is kiváltanak.”

Ki hát a versekben megszólaló Ady? A bibliai Góg és Magóg fia, a görög Midász utóda? A pogány magyar Vazul leszármazottja, Ond vezér unokája? Illés próféta? Muszáj Herkules, Magyar Messiás? Mesebeli János, a Halál rokona? Ki az őse, Barla diák, a kálvinista családi rokonság? Hol kereshető lelki gyökérszöveg, Érmindszenten? Zilahon? Váradon? Párizsban? Büszke úr? Vérbeli demokrata? Lelki otthona a szépség hétköznapiakat megvető birodalmában lebeg? Vagy a társadalmi harcok forrongó terepén? A falusi szegénység pártfogója? A városi proletariátusé? Mindez együtt. Ady Endre a sámán, régi és modern apologéták és inkvizítorok által egyaránt legyőzhetetlen:

„Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten.”

(Az Úr érkezése)

Ady ismeri a hiten túli és az azt megelőző tapasztalatot. Eksztatikus lélekbeszéde a differenciálatlan lelki-tudati reflektáláson alapul. Ellenzőit és követőit egyaránt magával ragadja, gondozza a kollektív tudatot, túlvilági utazásai révén közvetíti az égi és alvilági szellemek üzenetét, érzékenységgel megsejti a közelgő veszélyeket. A beavatás és a lelki élmény fenntartója, mitológia- és ethoszteremtő, nyelvet és magatartási formát gyökereztető. Teremtett nyelvének java részét a közönséges halandók nem értik, nem érthetik, szókészlete is sokszorosa az övékének. „Hogy értenék a mai Hiadorok, hogy valakinek egyszerre nyolcvanezer súlyos és semmi, nagy és kicsi érzésből harsogjon ki a lelke?” – kérdezi a *Petőfi nem alkuszikében*. Szivárványhídon jár át a valóság feletti és a lelkek mélyén rejtőző tájakra, szabadon közlekedik a három kozmikus övezet, az Alvilág, a Föld és az Ég között, behatolhat oda, ahová egyedül a holtaknak vagy az isteneknek van bejárásuk. Élete állandó beavatás és állandó önmegváltás, életművével az öröklétben lebeg. Tanúságtétele örök titkunk marad.

Nagy László: Vértanú arabs kanca

Állt a hegyoldalban meredek nyakkal fehérén, akár a kicsi Margit-kápolna a bazalt-fokon. A kápolnában ezüst rámában kép meg hideg. De magzat a lóban, éretlen szájában piros glória a méhlepény. Állt a fehér arabs kanca, várt. Meglengette olykor kétoldalt fésült nehéz selyemlobogóit. Irhája hullámozott, megrándult rajta a sok kis szeplő, aranyközpontú margaréta. Csak várt és nézett a Besenyő-erdőn át az iszkázi torony iránt.

Már elrejtőzött a nyitnikék-madár, mikor kitántorogtak a tölgyasztaltól a részeg kapások, akik a tőkék tövét nyitogatták a tavasznak. Már szekéren ültek emeletesen, szemük ablaka pedig vörösen zengett az alkonyatban. Alkohol tombolt ablakukban, és őrvongott vitézi fény: meghalni nem akaró nappaluké. Hátranéz a ló és látja a szemek lángoló városát maga fölött. És nemet int, nem indul el, bár az ostor sudara káromolva csapkod szeme közé, ahol üstöke táncol. Gótikabeli centuriók lettek a részeg kapások. Óriásán tépik a zsuppot a pincetetőről. Gyűjtanak máglyát a kicsi hölgy hasa alá. Tűzzel vallatják, tűzzel húznák ki belőle az utat hazáig, a fehér szalagot, ami végig lenne írva nótával, hogy: megkapáltuk a szőlőnket három ízben is, meg hogy: keresem a télirevalót, babámnak a selyembugyira valót.

Állt anyám az ajtónál igen vásott rózsás ruhában, kápolnafehéren, hasasan. Emelte fejét magasra, nehogy a sörénye földre érjen. Korán kikelt szeplőcskéihez éppen a csillagok hasonlítgatták magukat a mennyben. De csak állt és várt és nézett a távoli bazalthegyre a hidegben. S megrázkódott, mert látott lángoló csillagot, ahogy fut le a hegyről s lerogyik az erdő éjszakájába. Az a csillag: a szélben lángoló lovacska volt a kigyúlt szekérrel.

Játékaim akkor estek hanyatt az asztalon. Merevítették lábukat égre kedves kukoricaszár-barmaim. És akkor tettem le végleg a szívemnek feszített apró cirok-hegedűt. Mert jött élém anyám a viharlámpával, mintha hasából venné elő a világító, füst-hajú öcsköst. Eredj, te bátor, mondta. S mentem kétkézre fogva mellem előtt a bádoggal pántolt, üveg-pólyás meleg babát. Köldöke búbján a láng is göcögött, mintha Betlehembe mennénk. De én sejtettem a tragédia végtelenségét. Csaholó ebtorkok, temetők halálos fogai előtt ügettem el. Képen vágta veresen a rókák zászlai a kavicsbányák várfokain. Két oldalt gyilkos ijászok állták a sáncot a hidegben.

Oldalamban a nyilalás nyilaival értem el az erdőt. A részeg kapások már előbb oda buktak, már nyúzták a lovat a csillagfényben. Már gyújtogató szilajságuk ellobbant örökre, zsugorodott pernyévé mellkosarukban. Orcájuk is csupa korom. Korom-álarcban, mint fekete doktorok, végezik a műtétet görnyedezve. Kétoldalt húzzák az irhát, mintha nagy fehér szárnyakat kapcsolnának le a törzsről. Hallatszik a hárták ropogása. Az elvetélt kiscsikót apám nyúzza, mintha jövődő öcsémet fejtené a bőrtől. Térdelve szánalmasan kicsinyek, de árnyuk az ibolyasáncra vetődve mutatja: itt hatalmas kanördögök osztják a lapot, kártyázzák el életemet. Most kéne megölnöm édesapámat! Fohászkodtam, aki alig voltam nagyobb a lámpánál. Most illene leszúrnom, ahogy ő a disznót. Most. Előbb a sarkam a torkára, aztán a kés! Képzeletben

már végeztem vele. S hirtelen el is pityeredtem a halálos vétek miatt. Nem adott vigaszt se föld, se ég. Az égen is a fölfordult szekeret láttam lángban. Fönt is azt a tejpatákat, ami alul az ibolyalevelet emelgeti, dőlve a boldogtalan anya tőgyéből. S tudtam már: a világ képeiben mi vagyunk, és a mi vétkünk is ott, s nem lehet kitörölni onnan soha.

Összecsavarva a kisdéd csikóbőrt, apám a nyakamba adta fekete prémnek. Ő maga kataton csendben felöltözött a lószerszámba. Vette hátára a hámot, fejébe a kantárt. Maskarájában a bűntudat izzott oltári csillagszemekkel. Mögéje álltak a többiek a vértanú irhájával. Megindulva, óbetűs szánkából csak a lehellet omlott. Némán is megindultunk Isten és a ló nevében. Csilingeltek a fémkarikák, csattok, lépésenként összeütődve. És csillámlottak tiszta ezüsthényt. De mi valamennyien kormosak voltunk, vonultunk vezekelve.

És nincs vége, nem lehet vége az útnak: vonulunk az idők végezetéig az éjszakában. Legelől én a viharlámpával, embermagasságú fagyban.

(A szöveg a PIM digitális könyvtárából származik.)

Nagy László: Új évszak jön

Új évszak jön, betűk vetése,
vesztése húsnek, forróságnak.

Vetkőzném inkább életemet
vadaknak valódi mezőben
vagy az ágyban sörényeseknek.

Mert hova jutottam – sehova,
színtelen seholba, semmibe,
halálosan pusztá papírhoz.

Tegnapok vérpad-édességű
csöndje megrendül, más lesz a kín:
hátba löksz, teremtés, terrorizálsz,
ó, te szivárvány-szoknyás mozdony,
görgetsz lassúdan magad előtt
s bennem a bárányarcú világ
megszületik újra, s csak tudnám:
a Tejút amino-savai

mit akarnak, milyen új kölkök
lépnek ki a tenger bölcsőiből!

(A szöveg a PIM digitális könyvtárából származik.)

Nagy László: Vállamon bárányos éggel

Nyár csak azért süt, hogy majd egyszer
leszüreteljen vész vagy fegyver.

Ki így, ki úgy, földön vagy égen,
mindent megtud rettenetében,

amikor nincs már mi megóvná,
rejtelmek válnak foghatóvá,

nagy fény mennydörög s ama kürtöt
síkárolják fölborzadt fürtök,

nyakak, ha nem hajlottak másnak,
megbicsaklanak a halálnak,

tüdőre a hegy kősziklája,
harckocsi ront harmonikára,

tündérszemek, énekes nyelvek
megfagynak, földben megerjednek,

s rázkódhat a siratók háta,
a Mindenség nem borul gyászba!

Mi vagyok én, ha e planéta
csak egy bevérzett margaréta!

Így is ember, se bölcs, se büszke,
égi, földi virágzás tükre,

rügytől gyümölcs-rogyásig látó,
enyészetten is átvilágló –

csonthártya-dobja minden kinnak,
vagyok a legkomolyabb csillag.

Sorsom egy merengés kitarja,
iktatja az elme magába.

Én az ítélettel beteltem,
akarom hogy ne is feledjem,

tudjam hogy végülis kinyújtak,
igy vágass, szív, az iszonyúnak.

Vállamon a bárányos éggel,
s a nemvalósuló reménnyel

legyen a kölöncöm tömérdek!
Kik elmúlnak: szörnyen szegények!

(A szöveg a PIM digitális könyvtárából származik.)

Ady Endre: A platán-fa álma

A Nap huga, zöld szemü lány,
(Kit imádnak álom-vitézek)
Megszánt egy holdas éjjelen
És megigézett.

Két lábam elhült s szétbomolt
Gyökerekként a mélybe szállva
S itt állok a fehér mezőn,
Mint árva platán-fa.

Girhes, szomorú derekam
Szökkenve büszke lombot ontott,
Lombom a felhőket veri
S elhagytak a gondok.

Állok: várom a Nap hugát
Némán a nagy éji mezőben
S koronámról hull a levél
Zörgőn, búsan, rőten.

Ady Endre: Új marquis-k nyak-tilója

Talán megérte, hogy megértem
És megértem szomoru titkát:
Ember-Idő ez. Szép ezt látni,
Szépek a föltámadott szittyák,
Szépek,
Minden daliás és gyönyörű,
Csak a szegény, gőgös Hegyi Beszédet
Sajnálom és szegény magamat.

Pörzsölt virág-kerteknek alján
Fut árkán az életem vére,
Nem a mosti, de ez a vér volt
Hősi, ki indult csatatérre,
Hősi:
Más és szebb csatákról álmodott
(Legalább: istenekkel) s megelőzi
Sok hasztalan, szolga, zagyva vér.

Talán nem baj, szebb ez így végnek:
Kéjjel fölérő nagy utálat,
Sötét planéták holtas sorsa,
Szépek, akik riadtan állnak,
Szépek
S szépekkal töltött szemek,
Fogadjatok büszkén e buta véget:

Új marquis-k ezt az új nyak-tilót.

Deák Mór: Én maradok

én maradok
játszódok még kicsit
s bár a játéknak
nincs már semmi tétje
eltart azért a halálomig
sokáig nem maradok én se

én maradok
boromat
mérte aki mérte
így felvizezve se
haragudtam érte

én maradok
nézem
ami láthatatlan
s a semmibe foszlik
százezer alakban

Deák Mór: Egynehéz

A távolodót
elengedi a part,
és elfelejti,
vajon hova tart,

ahogyan visszanéz.

A búcsúztatót
elvakítja a víz,
s egy sós cseppet
a sajátjának hisz
letörölni a kéz.

A part a vízről szép,
a víz a partról.
Aki sokat fog
és aki sokat markol:
víz és part egynehéz.

Krúdy Gyula: Az úriember, akinek szőlővirágszaga volt

1

A pincekomisszárius

– Körülbelül ezer pincét látogattam meg Magyarországon, mond egy napon L. tanácsos, amikor olyan napunk volt, hogy a lehullott levelű, összeborult, az emlékezés ködébe tévedt régi Magyarországról beszélgettünk, amely témát szeretik az emberek; vendéglőben.

– Engem ugyanis Darányi őexcellenciája azzal bízott meg, hogy a magyarországi pincéket meglátogassam, és róluk jelentést tegyek De ezer pincénél többre nem futotta időm, beteltek szolgálati éveim, és másnak kellett átadni hivatalos megbízásomat. Meglehetősen sok tapasztalatra tettem szert megbízatásom ideje alatt, úgy a pinceépítkezés, mint a pincék tartalma körül. Mondhatom, hogy nem volt ritkaság a háromezer akós pince, de ahol négyes fogattal is megfordulni lehetett: már kevesebbet láttam. Valamint asszonyt se igen találtam, aki értett volna a pincéhez. Az asszonyok mindent megtanulnak a férfiak elől, sőt sokszor felülmúlják is a férfiakat a tudományokban, de a pince dolgában már csak asszonyok maradnak a világ végezetéig.

Így kezdte volt L. tanácsos, akinek bevallása szerint két hatos volt a hátára írva, különben is már csak „pikoló” söröcskét iszogatót, mert úgyse volna érdemes részéről a borozgatást elkezdeni a szolgálati emlékei után. Szakállát a felesége nyírta ollóval; a Rákleveshez címzett étteremben is mindig olyan ételekről tudott beszélni, amelyek nem szerepeltek a változatosnak mondott étkártyán, amely ételeket ő tegnap vagy tegnapelőtt fogyasztotta a maga úri asztalánál; olyan bőséges utazóköpenyegben jött át a szomszédból, mintha mindig messzi utazásra

készülődne; egyszóval megbízható elbeszélő volt, bármilyen különösen hangzottak néha előadásai.

– Igen, borászati főmérnök voltam, két magam választotta minisztériumbeli tisztviselővel utazgattam a pincék megtekintésére. A tisztviselőket persze cserélni kellett, mert nem mindenki bírta ki a nehéz szolgálatot. De én harmincöt évig jártam a magyarországi pincéket.

2

A bakator tulajdonsága

Még a régi Magyarországon is figyelemre méltó úriembernek számított az, akinek pincéje volt.

Kertje, földje, háza sok embernek lehetett, mert nem volt lehetetlenség hozzájutni. (Valakinek csak fizetni kellett a füstpénzt a kémények után.) De pincéje, amelyről érdemes beszélni, amelyet barátságos meghívó alapján lehetett meglátogatni és összehasonlítani a többi pincékkel: kevesebb embernek volt, mint kéménye.

L. tanácsos éppen abban a köpönyegben, amelytől sohase vált meg a pincék hőmérséklete miatt (egyik pince ugyanis novemberben adja ki az augusztusi meleget, a másik áprilisban a januári hideget, különösen a náddal fődött), tehát a köpönyegben: éppen úton volt... A miniszter már régen nem látott pincejelentést az íróasztalán, és L. tanácsosnak ezért kellett nyakába venni az országot. Magyarországon lelkiismeretesek voltak a tisztviselők, ha tudomásukra jutott valamely sohase látott pince, személyesen látogatták meg.

L. tanácsos akkor különben egy nagy hordó ügyében utazott, amely hordóról már hallott egyet-mást a legendákban, amelyeket a pincékben szokás elmondani.

Némelyek háromezer akósnak mondták ezt az egy hordót, amelynek csak az abroncsai tizenöt métermázsát nyomnak. A hordó tölgyfája még több lehetett; nem is gurította azt emberi erő, hanem úgy építették bele a pincébe, miután megfelelő helyet vágtak neki a tetőbe és a talajba. Egy nagyúr (bizonyos gróf Zichy Ferenc) szeszélye hozta létre a hordóóriást, amelyhez létrán kellett felmászni, hogy a lopóval megközelíthessék. Finom érmelléki bakatort tartalmazott a hordó, az ilyen bort nem eresztik csapon, legfeljebb üvegbe szűrik, akiknek van elegendő üvegjük.

De a diószegi pincében lévő hordóhoz létrán jártak fel.

– Vajon miért építette a gróf ezt a hordót? – kérdezte L. tanácsos a pincemestert.

– A gróf Heidelbergben jártában látott egy hordót, amelyben négy polgár kényelmesen üldögélt és borozgatott. Ekkor határozta el, hogy még nagyobb hordót épít a német hordónál.

L. tanácsos természetesen nem hitte a históriát, mert a pincemestereknek egyetlen szavuk sem szokott igaz lenni, tovább tudakozódott tehát a hordó története után, és sikerült neki a következőket megtudni.

Igaz, hogy a gróf Heidelbergben járt; igaz, hogy ott látta is a hordóban borozgató polgárokat; igaz, hogy ekkor bizonyos fogadalmat tett, de a hordó létrejövetelének, illetőleg születésének mégiscsak más titka van.

Mégpedig az, hogy a gróf kíváncsi volt arra, hogy meddig tart pincéjében háromezer hektó bor, miután ő maga bornemissza ember volt, és vendégeket se fogadott, akik borát megitták volna.

– Hát meddig tartott a finom érmelléki bakator a hordóban? – kérdezte a pincemestert.

– Egy esztendeig, egy álló esztendeig, uram, mert sok borkő tapadt a hordóhoz.

Ilyen annak a bornak természete, amelyet hordóban tartanak.

Igaz, hogy a hordóra aztán ajtót vágatott a gróf, amely ajtón át előbb a jószágigazgatót, aztán a gazdatiszteket, majd az ispánokat, írnokokat dugdosta be a hordóba, hogy azt megtisztogassák a benne lerakódott borkőtől, de egyéb baj nem történt.

– Furcsa egy ember a maguk grófja! – jegyezte meg L. tanácsos.

– Bizony nem tűri a rendetlenséget.

A tanácsos tehát ilyen értelemben tette megjelentését miniszterének is.

3

Az igazi Bódóné

A Hegyaljáról is mindig sok jelenteni valónk volt, mert a miniszter különösen figyelte, hogy mi történik az idevaló pincékben.

Tudni akarta, hogy van-e még Zimmermannak az 1806-os tokaji aszújából ott, Mádon, kiszállt tehát a bizottság, hogy számba vegye a homokba dugott, bemohosodott üvegeket – mond L. tanácsos, mikor megint szegre akasztotta darab időre a köpenyegét. – Volt itt, Idádon gróf Esterházy Imrének is pincéje, amely valahol Újhelynél végződött a föld alatt.

Tudni akarta a szerednyei borok állását, Klábert termését Erdőbényén. Sok munkát adtak nekünk ezek a hegyaljai pincék, mert néha lapokba került egyiknek-másiknak bejárása, hogy megfelelő jelentést tehetünk a borok, pincék, pincegazdák állapotáról. Sok papiros elfogyott ezekre a jelentésekre, sokba jött a tinta is. Mennyivel könnyebb dolga volt a mulatságból utazónak, aki a szerednyei borra csak éppen ennyit mondott ottanjártában:

– Istók úgyse, azt hittem, hogy Somlón vagyok. Mintha édestestvér volna a két bor. Vagy legalábbis közeli atyafi.

Bezzeg a szegény miniszteriális embereknek a legaprólékosabb jelentést kellett tenni arról, hogy hány akó tekinthető valódi szerednyei minőségűnek, de mire a jelentés a miniszter elé került, még az s megtörténhetett, hogy Klábert eladott a szerednyeiéből valahová Lengyelországba, ahol idegenek itták meg a borainkat. Ezek a külföldi borkereskedők nagyon szerettek a Hegyalján stációt tartani, da csak lehetett, elvitték előlünk a Rákóczi földjén termett borainkat. Szerencsére termett másfelé is bor hazánkban. Volt az államnak pincéje Beregszászon is, ahol valóban olyan süket ember volt az intézőnk, hogy nem lehetett vele a bor áráról beszélni. Mikor bevágott a villám az intéző házába, és a mennydörgős mennykő végigfutamodott a házon, kéményen, padláson, pincén, az intéző azt kérdezte:

– Ki a fene csapta be már megint a konyhaajtót?

Hát ettől az emberünktől a legmézesebb szavú kupec se tudta elcsalni a borát. Ez volt az igazi „Bodóné”.

4

Mit tudnak a papok?

– De ha már itt jártunk a hegyek között, amelyek napról napra kisebbek lesznek Magyarországon, mint ahogy a felnőtt ember szemében megkicsinyülnek a gyermekkori élmények: elmentünk a „rózsamáli” állapotának megfigyelésére Gyulafehérvárra, a püspök pincéjébe – mond L. tanácsos úr, amikor megint csak egy „pikoló” sört rendelt a Ráklevesnél, mint ahogy a mészáros is megunja vénségére a sok ramsztekét, amelyet életében magának tartott meg a mindig a friss húsból. (Gulyáslevest eszik.)

Meg kell adni a gyulafehérvári püspök borának, hogy remekül tudta az égi szivárvány színeit, amelyeket csak olyan szent férfiú ismerhet meg a földi halandók közül, mint egy püspök vagy olyan úriember, akinek ugyancsak „rózsamáli” bora terem. A valóságos mennyországot látni a „rózsamáli” színeiben, amelyekben perce lehet gyönyörködni, amíg az ember megérinteni meri ajkával is ez égből földre szállott szivárványt. Itt lila, ott sárga, amottan meg rózsaszínű ez a „rózsamáli”, amely oldalról nézzük a poharat. Talán még a vak is visszanyerné látását, ha egy pohár rózsamálit adnám kezébe. Ha életem bealkonyul, ilyen borral teli pohárban szeretnék nézegetni naplementekor. Minden évszakát látni e borban az évnek. Tavasz haloványságai az őszi hold sárga arany színeivel keverednek.

– No a neszmélyi is tud valamit, ha már színekről beszélünk – mondta Darányi, amikor jelentésemet előadtam.

– Mi, állami emberek, ugyan mindig sokra tartottuk a magunk borait, de azt el kell ismernünk, hogy a papok bora mindig versenyzett a mi borainkkal. Valamit a papok is tudtak a pincéhez, mint éppen báró Kemény pusztagáldi plébánosának esete is bizonyítja, egy szőlőféreg által kipusztított negyven holdat kapott ingyen bérletként a bárótól. Csináljon vele, amit tud. Olyan ajándék amelytől a századik embernek is elmegy a kedve, csak éppen ez a bizonyos plébános örvendezett az adománynak. Nekigyürkőzött a pap, és kezdte forgatni, tanítgatni a földet új szőlőtőkék nevelésére. Így teltek-múltak az esztendőök a pap felett, a szőlő felett, amíg a báró egy napon csak betoppant a kegyúri parókiára.

– Hű, de megsomjaztam! – kiáltotta báró Kemény, a csíki, romszéki szőlőknek ura, akinek „muskotályával”, „Ringatójával” nemigen versenyezhetett bor Erdélyben. (Talán csak a gyulafehérvári püspök rózsamálját kivéve.)

A falusi plébános nagy szerényen előveszi a maga borát.

– Ha meg nem vetné, méltóságod, nálam is termett egy kis rocska az idén.

A báró megízlelte a pap borát... Borismerő ember volt, nem csoda, hogy talpra állott az első korty után.

– Hol termett ez a bor, te pap? Hiszen ez jobb még az én boromnál is.

A főtisztelendő úr aztán szép csendesesen bevallotta, hogy az a bor éppen azon a kipuhtult, meddő területen termett, amelyet a báró csak úgy fél kézzel elajándékozott.

– Legyen hát „plébános" a bor neve – kiáltott fel a báró, amely bort aztán sokan iszogattak Magyarországon a jó öreg plébános emlékezetére.

Ilyenek a papok. Csodát tudnak csinálni még a szőlővel is. Ugyanezt bizonyítja Ranolder püspök úr is, aki a badacsonyi hegyen azt a nagy kőkeresztet emeltette, mégpedig két okból – először azért, mert a veszprémi püspökségnek gondjai közé tartozik, hogy a kőbányászok el ne hordják az egész hegyvidéket erről a tájról, mert maholnap nem lesz Badacsonyunk. A kereszt állítja meg leginkább kőbányászokat. Másodszor azért építkezett a püspök, hogy mindig teremjen elegendő kéknyelű bor, habár én magam részéről (és titkon tán a boldogult püspök úr is) a badacsonyi rajnai rizlingnek párját nemigen tudnám megmondani.

A badacsonyi rajnai rizling az illatáról nevezetes.

Sokszor megpróbálkoztam utazásaimban eltenni magamban a borok „bukéját”, amelyből meglátni a régen elhagyott tájakat, elfelejtett embereket, lelkünk mélyébe vonult emlékeket. Még tán azokat a nőket is, akik a szőlőt taposták, mikor ez divatban volt. De manapság úgyse hinne elsenki ilyen mendemondákat.

A borok „bukéját” nem lehet eltenni, elillannak ők az étellel együtt, de mikor ott ültünk a Ranolder püspök tölgyfa ebédlőjében, mint állami kiküldöttekhez illik, és a pipafüstmentes ebédlőben felnyitottuk az első palack badacsonyi rajnai rizlinget, akkor tudtuk meg, hogy mi az, püspöknek lenni Magyarországon. Se a miniszternek, se másnak nem tudtam soha elmondani, hogy mi van ebben a szőlővirágszagú borban, csak ültem, üldögéltem, és arra gondoltam, hogy hány évig élhetnék, ha mindig ilyen borillatot és borízt élvezhetnék?

Száz esztendeig. Mint akár a papok.

5

Hát melyik bor volt a legjobb?

– Az ember sok mindenről beszélget életében, fűről, fáról, á-ról b-ről, de megeshetik, hogy éppen a legfontosabb dolgokat felejt el – mond L. tanácsos úr, amikor megint lenyírta a felesége a szakállát, mert nem akart olyan „vémembernek” a felesége lenni, akire messziről mutogatnak az utcán. „Itt megy Matuzsálem!” – mondták volna L. tanácsos láttára, ha azzal a szakállal lépett volna ki a házából, amellyel reggel felébredt. Rendet kellett teremteni a szakállal, megfiatalodni, ugyanezért valami olyan jutott eszébe a tanácsosnak, amelyről eddig nem beszélt.

Ez pedig a somlói bor volt.

– Meg kell jegyezni, hogy nem volt semmiféle szakállam, amelyet ollóval metéltni kellett volna, mert ez talán nem is lett volna lehetséges hosszú utazásaimban, amikor hetekig nem láttam a feleségemet, akivel úriember megnyírathatja a haját, szakállát... Így bizony szakáll nélkül jártam el a miniszter küldetéseiben, hol Neszmélyen, a Bay-pincében, ahonnan bőséges jelenenivalóm

akadt a neszemélyi borok színváltozásairól, amelyek a hajnalhasadáshoz hasonlatosak; hol Chérel Gyurinál, aki két flakó, amolyan hétdecis formájú, 1834-i somlói borral kedveskedett a bizottságnak; hol Egerben, a Gröbel-pincében, hol meg Hevesen, abban a nádtető, akácfával alátámasztott, házi téglából emelt Pajzs-pincében, amelynek nem volt szabad lenni mélyebbnek másfél méternél, mert víz volt a talajban, az útja lehetett háromméteres, a magassága három és fél méteres is, mert ennek semmi akadály nem volt.

A miniszter kérdezte:

– No, és az akácfa megfelel a pince támasztékának?

– Az uradalom adta, mint akár a téglát. Bizony cserélgetni kell az akácot – fejezem be jelentésemet. És ekkor történt, hogy megbízatást kaptam az X-be való elutazáshoz, ahol egy bizonyos asszonyságnak, név szerint özvegy Ereszaljinének a legjobb bora volna Magyarországon.

Ismétlem, sohase bíztam valami nagyon az asszonyok pincetudományában, káposztát meg répát ásnának a legkényesebb borral teli hordó alá is, mert csak a maguk veteményeivel törődnek, a bor tisztaságával, „buké”-jával jóformán semmit.

Ereszaljinének még pincéje sem volt a házban. De, mint később kiderült, szőlőbirtoka se valamerre a határban. Már éppen útnak akartam indulni, hogy lóvá tettek a miniszteremmel együtt, amikor különös dolgot tapasztaltam.

Véletlenül ránéztem az asszonyra, és a következő percben úgy éreztem, hogy valami szokatlan bort ittam (pedig pincelátogatásra mindig józan fejvel szoktam járni. Már csak a helyes mérések miatt sem tudnám hirtelen megmondani, hogy harmincöt esztendő szolgálati időm alatt hivatalból is megkóstolt borok közül melyik jut az eszembe? A pécsi vagy a budafoki állami pincénké? A mintapincéké vagy a király őfelsége ugyancsak kiváló szakértelemmel vezetett tarcali pincészeté? Pedig csak afféle mindennapos barna asszony volt özvegy Ereszaljiné, amint sokat láthattam az életben anélkül hogy a legjobb borok ízei jutottak volna eszembe. Barna volt, nem is terjedelmesebb, mint egy gönci hordó, létrán se kellett volna hozzá feljárni, nem ért magosabbra a szívem tájánál, embernyi erő, persze a borszállításhoz alkalmas borkutyával, azaz a gurításhoz való kétlábas korcsolyával: felrakhatta volna a kocsira. Talányosság nem is mutatkozott volna benne, ha januárban, a borszállítás idején Kisőrs és Tomaj állomások között láthatatlan kis lyukat fúrnak belé a fuvarosok, hogy szalmaszálon át kiszívogassanak egy-két liter bort belőle, amikor az út a kisőrsi szőlőhegy alá kanyarodik. Nem volt semmi rendkívüli ezen az asszonyon, mégis éreztem magam, mintha valamely láthatatlan kéz aszúboros üveget bontott volna meg, amely idáig sellakkal, spanyolviasszal volt lepecsételve, és a maga sorára várakozott a kőporos falú pincében, ahol a jó borok tulajdonképpen csak három hónap múlva veszik tudomásul, hogy milyen is az időjárás odakint... Így aztán ott maradtam a házban.

– Van ám egy kis innivalóm, odakészítettem a vendégszobába, az éjjeliszekrényére – mond vacsora után Ereszaljiné, amikor a bortalan vendégeskedésnek vége szakadt, mert az özvegyasszony házában nem kerül bor az asztalra.

Mint mérnökember nyomban láthattam, hogy a butélia nem lehet több hét decinél, amilyenben általában a jó borokat eltenni szokták, felül keskenyedik a sugár palack, hogy a dugó jó mélyen férjen a nyakába. Kell ez ahhoz, hogy a bornak az aromája ne veszítsen. Olajsárga színe volt, és amint megállapítottam, semmiféle bornak az ízére, amelyet eddig ittam, nem emlékeztetett.

– Hm – mondtam magamban –, borászati főmérnök volnál?... Hát még a bornak a minőségét se tudod megállapítani? Mit mondasz a miniszterednek?

Csak annyit tudtam, hogy az asszony bora nagyon ízlett, miután napközben jól összeismerkedtünk, ahogyan az ilyen vándorló minisztériumi kiküldöttek szoktak a háziakkal, ahol nem érzik magukat a legrosszabbul.

Tegyük az asszony borát a bakator mellé, mert az se volt különb – gondoltam még félálomban.

Másnap úgy virradt az idő, mint szeptember vége felé szokott a bortermő vidékeken, édes szőlőillata volt a reggelnek, amelynél kellemesebb nem lehet az ébredés.

Könnyű, szüret táján szokásos köd ült az alig sárgálló fatetőkre, amely ködöcske a szőlőfürtöket is érlelni szokta, a tavalyi bornak a fogyasztásához pláne ingert okoz, mert ködbe borult hegyoldali pincéből hozzuk ki a bort.

Ilyen volt a reggel, pedig ismétlem, hogy a házban nem volt pince, a házhoz nem tartozott szőlőbirtok, valamely varázslat folytán mégis érezni lehetett ezeket a hangulatokat.

Én azzal töltöttem időmet, hogy kis rajzot szerkesztettem a ház vendégkönyvébe, miután ceruzáim mindig velem voltak.

Mit rajzolt L. tanácsos úr?

Kis kacsákat, százszámra, miután kacsákat tudott a legjobban rajzolni. Egy sarokba írta a nevét a lapra a későbbi vendégek okulására. Az asszony nem minden érzés nélkül nézte, hogyan totyog elő az egyik kacska a másik után a főmérnök ónja alól.

Estére megint csak helyén volt a butélia, bár senki se kapott bort az asztalnál, és a borszakértő megkóstolván, gondolkozott magában, hogy nem lehetne a bort egy aranyvonalba venni a szerednyeivel?

– Nem tudom, melyik ízlett jobban – folytatta előadását a tanácsos.

És harmadnap, hogy, hogy nem, amint akár a mesemondásban, egy hosszú megbeszélésekkel telt nap után, miközben mindketten elmondtuk élettörténetünket, és ráeszméltünk, hogy odáig nem ismertük meg a boldogságot: valódi somlói borral kedveskedett a kedves az esti elalváshoz.

Ez egy szerdai napon történt. Ez a bor volt a legjobb.

A ház mögött, mint többnyire olyan helyen, ahol nem foglalkoznak szőlőtermeléssel, kukoricás terület el. Ez a kukoricás a maga őszi sósóhajtásaival úgy vonzott, hogy nem állhattam ellent a vágynak, a magánykeresésnek, amely az ilyen kukoricatábla láttára elfogja az embert.

Amint ott üldögélnék a suhogásokat, a hangulataimhoz kontrázó szelet hallgatva, észreveszem ám, hogy valaki más is jár a kukoricásban, aki ugyancsak a magányt kereste itt. Vajon ki lehet? –

kérdeztem magamban, bár nem vagyok leskelődő természetű ember.

Szép lassan a tengeritábla széléig húzódtam, és onnan kidugtam a fejem. A kukoricásból nem lépett ki más, mint a már említett barna asszony... Kilépett, és magában nevetett. És ugyanazt a hétdecis borosbutéliát dugta a köténye alá, amellyel esténként engem megkínálni szokott.

Egy villámlásnyi idő alatt rájöttem, hol termett a bor, amelynek ízét, származási helyét, nevét nem tudtam meghatározni. Itt termett bizony a suhogó kukoricásban, egy asszonyi pajkosság révén. Víz volt az vagy ilyenféle.

...Ezután nemsokára beadtam megérdemelt nyugdíjazásom iránt való kérelmemet a miniszter úrhoz:

– Minden csak illúzió a világon, kegyelmes uram – írtam, mint Goethe vagy egy másik német –, nem a bornak van íze, bukéja, aromája, mámora, hanem az embernek, aki issza. Miután nekem már nincs ízem, kérem kegyelemben való nyugdíjazásomat. Stb.

– Meginnék most egy „pikoló” sört.

Krúdy Gyula: Hogyan vernek meg egy asszonyt?

1

Luca napján Szent Mihályéknál éppen úgy farigcsálni kezdték a kis széket, mintha nem történt volna semmi – mintha nem ment volna már férjhez Mathilde Szent Mihályhoz, akit valóban a Luca székeről látott meg a karácsonyi misén a fiatalasszony.

Vannak babonák, amelyekhez ragaszkodni éppen olyan célszerű, mint boldogságos; – így Luca-széket faragni – december 13-án holdtölte napján, amikor esténként csupa fehér és fekete árnyékból van összerakva az egész világ odakint az udvaron, de idebent, a szobában, a kisebbik szobában, amely könnyen fűthető (akár napraforgókórával, tengericsutkával, száraz gallyal is), barátságosan függ asztal felett a családi lámpás, amelyet legfeljebb újságolvasáshoz kell lejjebb húzni; – apránként muladoznak a percek, és mind közel jön az ásítás órája – Luca-széket faragni akkor is lehet, ha nincs eladó lány a háznál.

Most kivételesen özvegy Sztárayné (Rózsi) toldozgatta-foldozgatta a Luca-székhez való, apró fadarabokat.

– De mama! – mond szívre szorított kézzel Mathilde. – Tán csak nem akarsz férjhez menni?

– Miért ne? Hátha akad bolondja egy vénasszonynak!

– Mama, te nem vagy vénasszony, és én megőrülnék, ha magamra hagynál – folytatta

Mathilde.

– Magadra sohase hagylak, mert te nem ismered az életet. Melletted kell lenni valakinek, aki tapasztaltabb, okosabb, mint te. Azért magam is szeretnék még néhány jó napot látni, mielőtt végmegöregednék.

Így özvegy Sztárayné, egyszerűen, nyugodtan, nem úgy, mint a regényekben, hanem csak csendes elgondolkozással.

Szent Mihály, aki szótlánul hallgatta újságja mellől anyósa és felesége beszélgetését, önkéntelenül sóhajtott egyet, pedig nem volt szokása. Aztán mintha hirtelen eszébe jutott volna valami: vette a báránybőr bekecsét, fejére tette jó meleg sapkáját, amelyet az öreg Sztáray úr idejéből kerestek elő a tél beálltával, szótlánul kiment az ajtón. Se szomorúság, se vígság nem látszott rajta, csak a hóban ropogva távolodó lépései és búskomoly, halk fütyörészése árulta el, hogy valami nincsen az ínyére. Ilyenkor mindig azt a nótát fütyülte:

Beszegődtem Tarnócára bojtárnak...

Özvegy Sztárayné ugyanis tarnócai születésű volt. A fütyörészés mind messzebb hangzott az udvaron, aztán az utcán kísértett, mintha maga a holdvilág fütyörészne.

Ebből a Sztáray hölgyek megtudhatták, hogy Szent Mihály a Rigóhoz címzett kocsmába ment, ahová téli estéken bevetődtek olyan emberek, akik nem érezték jól magukat családi körben.

2

– Neked magadnak kell rendet csinálni a családi ügyekben, mert arra nem vállalkozik senki, hogy helyetted megverje az anyósodat mond Kálnay László, amikor meghallgatta a Rigóban (ahol csak piros teríték volt, de jó bor) Szent Mihály esetét.

– Megverjem? – kérdezte Szent Mihály.

– Mint a kétfenekű dobot – felelt Kálnay, aki persze sohase verte meg még csak a feleségét se, részint azért, mert szerette („nyolc gyerekkel ajándékoztam meg önnagyságát” – mondogatta), részint mert az asszony kétszer akkora volt, mint ő.

– Cudar dolog asszonyt verni – húzódozott Szent Mihály.

– Néha pedig nem segít semmi más ezen a világon. Bizonyos napokon, megfelelő bevezetés után, de hidegen, pontosan, szenvedély nélkül meg kell verni az asszonyt, mintha egy szeget kalapácsolna az ember, minden nagyobb felindulás nélkül. Bolond ember az, aki asszonyi dolgokon felháborodik, mert csak az életét rövidíti vele. Úgy kell verni, amilyen. Rossz: legyen rossz asszony. Jó: legyen jó asszony. De meg kell verni minden körülmények között.

Így Kálnay László, aki pártfogója volt mindazoknak, akik úgy néztek a borba, mintha öngyilkosságra készülődnének, akik a legvígabb poharazgatás közepette is néha elkomorultak, elgondolkoztak, elmerengtek valami asszonyszemélyen, aki azért van a világon, hogy őket kínozza.

A társasághoz tartozott még egy nyugalmazott színész, Dalnoky aki hosszú pipaszárat rágott, köhögés ellen itta a bort, nem pedig azért, mert szerette volna, mindig más véleményen volt, mint mindenki által bölcsnek elismert Kálnay László. A pipacsutora mellől most is, az első szünetben, elvisította magát.

– Nekem három feleségem volt, de egyiket se vertem.

– Vertek azok téged, vén komédiás, mert ahol a férfi betegség gyengeség jószívűség, kommóció miatt engedékeny az asszonyi állathoz, ott nyomban az veszi át a férfi szerepét. Csak egy nadrágot találjon, amelybe belebújhat, nyomban belebúvik – dörrent a nyugalmazott színészre Kálnay László.

A színész még nem adta be a derekát.

– De szerettek. Különből miért lettek volna velem? A szeretet mindent pótol, a szeretetet semmi se pótolja.

– Színészélet: cigányélet. A színésznét nem lehet verni, mert esetleg nem tud komédiázni este a színházban, bedagad a szeme, bereked a hangja a bőgéstől, kifícamítja kezét vagy a lábát, és nem tud színpadról a legyezőjével az udvarlóinak integetni, vagy táncol ott, ahol táncot ír elő a szerepe. Habár Pálmay Ilkát minden fenyegető veszedelem dacára mindennap jól ellaznakolta erős férje, Szigligeti Jóska vándorszínész. Csak Rimaszombaton nem, mert Ilka odavalósi volt – felelt Kálnay, a helybeli lumpok vezére, a kocsmák védőszentje, egy vidéki Falstaff, aki a Rigóban az asztalt döngette, a kocsmárost felelősségre vonta a rossz időért, a politikai helyzetért, a kocsmá előtt elcsilingelő szánkókért, amelyek vidám embereket más kocsmába vittek, a májas hurkában talált kemény bajuszszálért és a már javában kiforrott vinkóban úszkáló szőlőmagért – de a köztudat szerint otthon csendes volt, mint a pamutgombolyag a felesége ölében.

– Én mindig jó szóval, udvarlással, finom magaviselettel, szóval nobilis eszközökkel igyekeztem hatni hölgyeimre a gorombaság helyett – mond a nyugalmazott színész, amikor elkaphatta a szót Kálnaytól. – Nem olyan nagy kunszt az életben is Don Juannak lenni nem olyan nagy kunszt nagyhercegnek lenni, és tapasztalatom szerint többre viszi az ember a nők körül megfelelő, hízelkedő, mindent ígérő, kellemetesen hangzó szavakkal, mint a bikacsökkel.

– Ez lehet álláspontja egy férfinak, aki hozzá van szokva, hogy feleségét úgy váltogassa, mint az ingét. Sajnos, mi, civil emberek, holtomiglan, sírodiglan, sőt a másvilágig esküszünk örök hűséget, nekünk nem lehet kesztyűs kézzel nyúlni a családi életünkön mutatkozó kelevényekhez. Nyomban operálni, mielőtt a baj elhatalmasodna, az asszony belelovalná magát valamely gondolatba, amely úgy állna aztán a háta mögött, mint a kísértet a kéménynél – felelt Kálnay László, aki csak így, a nyomtatott betűben László, különben Laci volt, valódi Laci, lacipecsenyés Laci, lacikonyhás Laci, mint a cigányprímás, aki bandájával ebben a pillanatban nyitott be a közben megeredt hóésésből a Rigóba, téli zamatokat, füstös szagokat, bor és pálinka szagát hozván magával és egy csengős szánon érkezett vendéget, Borberekít, aki már három napja muzsikáltatott magának a Három Rózsában, amikor végre ellágyult annyira, hogy régi barátjával, Kálnay Lászlóval, kibékülés céljából a Rigóban találkozzon.

Sokan voltak, akik kijózanodott korukban Kálnay Lászlóval (minden éjszakai vitézkedések és másnapi fejfájást okozó cselekedetek főrendezőjével) haragban voltak. De amint a bor és vidámság hatása alatt a csalfa tünetnyek meglátogatták őket – az örök józanságot, bortalanságot, barátságatalanságot fogadottakat –, a bor ördöge nyomban elébük vonta Kálnay

László képét, akinek társaságában, vezetése mellett, tanácsadásai közben mégiscsak legjobban lehet cimboráskodni a Rigóban.

Ilyen volt Borberek, a borbereki intéző.

– Bocsáss meg, hogy valaha is rosszat gondoltam felőled – mond a részeg úriember, amikor benyomult az ajtón cigányaival, és mint egy gazdátlan bunda, a Kálnay László nyakába esett.

Szent Mihály ezzel megszabadult Kálnay László hatása alól, és végképpen Dalnoki nyugalmazott színész befolyása alá került, aki így szólt hozzá:

– Pláne egy anyóست, akit igazán tisztelnünk kell: nem tanácsos megverni.

Mintha a színpadon mondaná, ahol szerepében az van írva: *(félre)*.

3

Miután Borberek úr elaludt bundájában, Kálnay Lászlónak még a Betyár kávéházban volt tennivalója, a cigányság foglalkozás nélkül maradt, ugyanezért a szegényes vándorszínész a következő romantikus ajánlatot tette:

– Azt hiszem, őnagysága megbékítéséhez elegendő lesz egyetlen éjjeli szerenád. Az én időmben legalább így csinálták, így csináltuk, hajh hó! – hazudott a vén komédiás, aki persze sohase volt életében más, mint vendég. Most Szent Mihály vendége annak a borús napnak mikor az embernek nem jó egyedül lenni; máskor másé, aki úgy; csak felejtést keresett a Rigóban. – Egy idősebb hölgnél az éjjeli nem mindig megteszi a magáét. Régi valcerokat és keringőket játszottunk neki, hogy félreérthetetlenül megértessük a dolgot, hogy a békés a tiszteletre méltó kornak szól.

Szent Mihálynak megtetszett az ötlet, habár bizonyosan félreértésre fog alkalmat adni másnap a városban, hogy az anyósának rendezett éjjelizenét. Eh, üsse kő! Gsak az a bolondság ne következ; be, hogy özvegy Sztárayné még egyszer férjhez menjen. – S így megindultak a dologtalanul maradt cigánybandával, szabályszerűen, libasorban mendegélve a fehér hóban a holdvilág alatt, az ereszek árnyékában.

Évszázados szokásai vannak az éjjelizenének, amelyet se a megrendelők, se a hangászok nem felejtenek. A nagybögősnek mindig hátul kell menni, a prímásnak dideregni az esetleges kutyák miatt, míg a megrendelőnek félrekapott kalappal kell a csapat élén haladni. Most ketten is voltak a megrendelők, akik a csapat élén haladt a jó mély hóban és a holdvilág alatt az ablakok mentén, ahonnan, Isten tudná, miért, mindig kipillant valaki, amikor éjjelizene készülődik a városban. Ezek a pillantások azt látták, hogy félrekapott kalappal, sétapálcájával hadonászva ment Szent Mihály, de még jobban félre volt csapva a kalapja Dalnoki Gaál Gyulának, aki a pipaszárral handabandázott, mert hisz öregségére is színész maradt istenadta.

– Olyan ez a menyecske, mint a télire eltett, édes szőlő a kamrában – mondta a vén komédiás, belekarolva Szent Mihályba.

És úgy rezgettette a hangját, a fejét, mint Göndör Sándor a színpadon. Szerelmes színész volt valaha, akinek a Rigó bora a fejébe szállt [ott, és nóták jutottak eszébe, amelyeket a mögötte

ballagó primással megbeszél.

– Minél több mazurkát, fiam, mert a mazurka volt a szerelem tánca. Glinka írta a zenéjét.

Majd később operettek jutottak eszébe, mindenféle keringők, amelyeket a vándorszínésznek akkor is fújni kellett a karban, ha nem volt különösebb szerepe a színdarabban.

A didergő Laci primás értette is, nem is a nyugalmazott színész mondókáját. A cigányoknak is megvan a maguk „stim”-jük az éjjelizenéhez.

A kellő ablak alatt, ahol Szent Mihály megállította a bandát, a mindenféle tanítás után csak a maguk nótájára gyűjtöttak rá:

*Képeddel alszom el, képeddel ébredek,
Kimondhatatlan az, mit érted szenvedek...*

Így szólt a banda özvegy Sztárayné (Rózsi) ablaka alatt, amely mögött felfigyelt egy női szív. Sőt gyufát is gyújtott egy kéz a behavazott, a holdvilágban zöldellő ablakok mögött, annak jeléül, hogy a szerenád megértette.

Másnap így szólt Sztárayné vejéhez, Szent Mihályhoz:

– Azt hiszem, hogy nem sokáig leszek már a terhetekre. Az éjjel különös álmom volt.

4

Így aztán Szent Mihály nem tehetett egyebet, mint másnap is belépdelt a Rigóba, ahol Kálnay úr éppen azt a régi mondást eresztette ki a száján:

– Kutyaharapást szőrivel!

Vereshagymás, ikrás, frissen nyitott hordócskából való hering volt előtte, amelyre hallatlanul ízlik mindenféle folyadék, csak a pálinka nem.

De például sör, amelyet olyan kis, huszonöt literes forma hordócskában csapoltak a Rigóban, hogy ha egyetlen szomjas ember ránézett a hordóra, a hordó már beadta a kulcsot – mondjuk a sör, az úgynevezett „Szalón-sör”, mint vidéki vendéglőben nevezték: nagyon összekompareált a Keleti-tengerből való heringgel, annak „tejével”.

– Hájfli – mond Kálnay a fűszeresre célozva – annak a hírére nyitotta ki a heringdobozt, hogy az éjszaka muzsikálás volt a városban, ugyanezért vert csapot a söröshordóba Mátyászkai is, mert abnormális idő van, amikor a buta sörnek van keletje.

Mert Kálnay szíve szerint borivó ember volt.

Olyan borivó, mint a kalendáriumban van, aki szüret havában leül a hordó mellé, és onnan legfeljebb csak annyit mozdul el a téli hó napokban, hogy odakint megszagolja, hogy milyen szaga van a havas, fagyos éjszakának, a ködös délutánnak, amely különösebbel semmire se jó, mint csak arra, hogy az ember borongós kedvű legyen tőle, és borban keressen vigasztalódást az elmúlás, a

halál és más kedvetlen gondolatok ellen, amelyek a köddel jönnek.

Akkor szeretett már kocsmába járni, saját bevallása szerint, „amikor az ebéd íze még a szájában volt”.

Ne higgyék, hogy ez valami nagy rendetlenség olyan úriembernél, akinek családi asztalára, az asszony és a gyerekek miatt, amúgy se kerül bor sohasem, mert az otthonában tisztességesnek kell lenni mindenkinek. Pokolba jut az olyan ember, aki otthon, négy fal között részegeskedik – mire valóak volnának akkor a kocsmák? Hol diskurálhatna kedve szerint (az ajtó mögött hallgatódzó asszony elől) az úriember, akinek vannak rossz kedvei, jókedvei, borús napjai vagy felcsapongó kedvei, magába fojtogatott káromkodásai vagy élces megjegyzései a világra, ha kocsmában nem volna? Elveszett ember az, aki minden gondolatát az asszonnyal közli, kiterítvén magát előtte, mint egy felbontott kártyapaklit. Sokkal jobbak erre a kocsmabeli cimborák, akik a megkedvesedés idején szorgalmasan bólingatnak minden mondanivalónak, segítenek nevetni minden sikerült vagy nem sikerült élcen (ez utóbbi csak ritkán fordul elő egy jó kocsmában), ugyanazokat a nótákat tudják, ugyanazokra a vezényszavakra emelik a szájukhoz a poharat, és ugyanúgy pirul ki az arcuk, ragyogódik a szemük, derül-borul a kedvük.

Ehhez pedig bor kell a gyomorgyógyításra használt sör után.

Vinkó, nyíri vinkó, a filoxéra előtti időből, amikor még nagyobb szabadsággal, vadabban, tehát ízesebben termett a régi szőlőtőke, mint manapság.

Elszállítani nem lehetett ezt a bort, ott helyben kellett meginni, ahol termett. Jó volt hozzá a parádi víz, a szolyvai víz, a bikszádi víz, végül nem nagyon nézegette az ember a savanyú vizeket, mert hiszen előbb-utóbb megunja őket, mint a felesleges gyomortöltelékét. Talán legtovább tud versenyt menni a vinkóval a Rochlitz szódavízre, mert az megpezsztíti, megkarcosítja, örömsíti a vinkót, valamit elvesz az üveg zöld, homoksárga színéből, és jelenti a habjával, hogy nem pincében, présházban vagy otthon vagyunk, hanem a kocsmában, ahol mindennap megfordul a félszemű szódás, és hordja a rózsaszínű, kék, zöld üvegeket.

De nem volt rossz a vinkó tisztán, savanyúvíz és szódavíz nélkül megfelelő, egy nyelésre való poharából, amelyek mint apródok fogták körül az asztalon a pohos borosüveget, amely mindig valami harmatosságot is hozott magával a külső világból, amikor az ószoba füstjébe, melegébe, férfihanggal teli szobájába bevonult. A Rigóban ugyan az volt a szokás, hogy a nőbelebbrak részére mindig a pincéből hozták fel a bort, frissen a hordóból, és nem abból a borból adtak nekik, amely már reggel óta állott a söntésben. (Kis figyelem, de jóleső azoknak, akik bizonyos szertartással fogyasztják napjaik mécsesét, valamint borukat.)

Kálnay László és az aluszékonyan ábrándozó, vén színművész, aki még nem heverte ki az éjszaka fáradságait, a sör után bort ittak, és Kálnay valamely igen hosszú történet elmondásába kezdett, amelybe a színész nem kotyoghatott bele.

Szent Mihály mélabúsan hallgatta a történetet, végre arra tért magához, hogy Kálnay László a vállára ütött:

– Hát ki a te barátod? A vén színész vagy én? – kérdezte az éj eseményeire célozva.

– Igen, most már magam is azt hiszem, hogy egészen bolond az öregasszony – felelt Szent Mihály.

Körülbelül éjfél lehetett, amikor Szent Mihály a Rigóból hazafelé indult, holdfény és hófehérség kísérte lépteit, mint egy szellemét, aki valakinek a meglátogatására érkezett a helységbe.

Nagy sapkában álldogáltak a kapufélfák, még nagyobb fejdíszben nádtetejű házak, amelyek tudvalevőleg a legjobban szeretik a havat, mert az összes bennük rejtőző melegséget alulra sugároztatják. Egy nádas ház a legnagyobb téli időben is meleg. Ugyanezért Szent Mihályék is télen a ház nádtetős részében laktak, az úgynevezett „hátsó házban”, ahol az asszonyok néhány lépésnyire kaphatták a konyhát, pincét, vermet. Még papucsban is kiszaladhattak a konyhából egy szál füstölt kolbászért, ha Szent Mihálynak ahhoz volt kedve.

De Szent Mihálynak most máshoz volt kedve, miután anyósa, özvegy Sztárayné (Rózszi) lucaszéki építkezése nyomán felbredt benne valamely különös érzés, amelyet odáig sohasem érzett, valamely háborgás, amely a máját megdagasztotta, a gyomrát megfeszítette, „elslájmosította” hogy feketéket köpdösött a hóba, mialatt hazafelé ment a Rigóból. Olyan feketéket köpött a friss hóba, hogy maga is megijedt, mikor visszatekingetett cselekedeteire.

– Lehet, hogy az epémnel van valami baj, vagy többet dohányoztam a kelleténél – mormogta magában, mint olyan ember, aki a *Házi gyógyszerész* című könyvből gyógyítja betegségeit. – A „slájmosok” tudják, hogy mikor keserítsék el az ember száját.

Ilyen „slájmosan” érkezett haza Szent Mihály a Rigóból, és állapotát nem javította, amikor a kamrában világosságot látott, ahol özvegy Sztárayné háziszolgája, István társaságában rendezgette a befőttesüvegeit, a kis uborkákat és paprikákat tartalmazó üvegeket az előtérbe rakosgatta, miután ezek már megértek az elfogyasztáshoz. Különösen egy koszorúnyi száraz, piros paprikában gyönyörködött, amelynek kis fejeit egészben szokta belefőzni bizonyos eledelekbe, malacpörköltbe, töltött káposztákba, amelyeket Szent Mihály kedvelt.

Ezzel az asszonnyal most itt, az éléskamrában, jóságos foglalkozása közben: nem lehetett tenni semmit. Egy fokhagymakoszorút akasztott volna a veje nyakába, vagy egy marék tarka paszulyt csapott volna az arcába, ha ki meri nyitni a száját. Vagy egy lécen függő füstölt sonkával védekezett volna (az elülső, kisebb sonkával, amelyet Szent Mihály hallatlanul szeretett). És aztán itt volt István is, a háziszolga, aki inkább engedelmeskedett özvegy Sztáraynének, mint bárkinek a világon.

– Mit tehettem ebben a helyzetben? – kérdezte Szent Mihály a Rigóban, amikor barátai (Kálnay és Dalnoki) az otthoni eseményekről érdeklődtek. – Mit tehettem elkeseredésemben? – Bementem a házba, és megvertem Mathilde-ot, aki persze az ágyban nyújtózkodott, ahelyett hogy anyjának segítene volna. Megvertem, mert valakit meg kellett verni lelkiállapotomban – mond Szent Mihály, és még akkor is oly félelmetesen forogtak szemei, mintha folytatni akarná a verekedést.

– Hát ehhez is kurázszi kellett – mondta Kálnay László némi elismeréssel, de látszott rajta, hogy nincs mindenben megelégedve a dolgokkal.

Olajos István: Költőcske Mihály

A derecskei városnapon ezidén gyermekeim fertőző betegsége miatt sajnos nem vehettem részt, kárpótlásképpen azonban egy érdekes témát kaptam Vilmától, a mi kedves irodalmi nagyasszonyunktól az Ady-emlékév alkalmából. A nagy költőnek Szabolcska Mihályhoz fűződő kapcsolatáról van szó, aki 1861-ben született Tiszakürtön és 1886-ban avatták lelkésszé a debreceni Református Kollégiumban. Derecskei kötődése, hogy 1888 Karácsonyán itt járt legációban, ünnepi követként ő hirdethette Krisztus megtestesülésének evangéliumát. Mint költő, tudatosan vállalt egyszerűségével nem vehette fel a versenyt az igazán nagyokkal, a sors különös fíntorának köszönhetően azonban egy időre mégis főszereplővé válhatott.

Köztudott, hogy Ady Endre munkásságával két részre osztotta a magyar irodalom világát, és ebben a zűrzavaros helyzetben Szabolcska Mihály találta meg azt a hangot, mely az ellentábornak leginkább tetszett. Irodalmi körünk közelmúltban elhunyt tagja, Bényei József így emlékezett meg erről: „S Szabolcska adott csiszolt formát, természetességet, érzelmességet, adta a könnyed, röpké dalt, amelyet az Isten, haza, család, stabil erkölcsi rendje tart össze. Adta a szeretetet, a természet, a család, a szülőföld bonyodalmak nélkül átérezhető szeretetének tiszta érzéseit. Hiányt töltött be, ezért emelkedett a dicsőség magaslataira.” Ő vállalta tehát magára a vidéki magyarság lírikus tradíciói védelmezőjének szerepét. Mindazonáltal rendkívül szerencsétlen választás volt őt Ady Endrével egy napon emlegetni, különösen úgy, hogy miután piedesztálra emelték, ennek létjogosultságát végül ő maga is elhitte. Mikszáth Kálmán gyakran idézte a mondást: minek köhög a bolha, mikor nincsen tüdeje. Lion Feuchtwangernek, a kortársai között igen népszerű német írónak *A hamis Nero* című regénye jutott eszembe, melyben egy Rómából elűzött szenátor megkísérli a halott császárt „feltámasztani”, és erre a célra egy, hozzá sok szempontból hasonló fazekasmestert szemel ki, aki hatalmának tudatában gőgös és elbizakodott cselekedetekre ragadtatja magát. A pütkösdi királyság azonban nem tarthatott sokáig, az álcsászárt kivégezték, és erkölcsi értelemben ugyanez várt Szabolcska Mihályra is. Ő ugyanis odáig vetette a sulykot, hogy gúnyolni és parodizálni kezdte Adyt, aki ezt természetesen nem tűrhette, és maró malíciával válaszolt alábbi, *Üzenet Költőcske Mihályhoz* című versében.

„Midőn orcáink ragyogni fájnak
S szégyeljük már önnön-sugarunk:
Jönnek a vén orcátlanok.
Ezt üzenem Költőcske Mihálynak.

Szegény, kicsi, megvadított ember,
Ott a petyhüdt, csúf Béga körül,
Milyen nagyon szomorú lény
Evvel a bús szívvel, félelemmel.

Hogy irigylem az ifju merőket,
A győzelem víg gyermekeit,
Kiknek gáncsot ily ellen ád,
Fiaimat, az új verselőket.

Föl, föl, fiúk, hódítóan szállnak
A ti bátor, új dalaitok.
Ti már ne is üzenjeteK
Szegény, öreg Költőcske Mihálynak.”

A kegyelemdőfést aztán Karinthy Frigyes adta meg, kifigurázva a Szabolcska erejét adó egyszerűséget, nevében a következőket írván:

„Nem hivalgó, cifra páva
Nem modern az én szívem.
Egyszerűség lakik benne
Mosolyogva szeliden.

Egyszerű, de tiszta nóták
Amiket én dalolok –
Mert a szívem súgja őket,
Nem is olyan nagy dolog.

Úgy csicsereg az én szívem
Egyszerűen, szabadon,
Mint a pintyőke madárka
Fönt a lombos ágakon.

Ami a szívemen fekszik
Azt dalolom, semmi mást:
Legelő, kicsiny birkáktól
Tanultam a versírást.

Egyszerű és tiszta nóta,
Gólyafészek, háztető –
Nincsen benne semmi, ámde
Az legalább érthető.

A jó Isten egyszerűnek
Alkotta az eszemet,
Nincsen abban nagy modernség
Csak szelídség, szeretet.

Kicsi kunyhó, szerető szív,
Messze égbolt, tiszta, kék –

Fulladjon meg Ady Endre
Lehetőleg máma még.”

Gaius Julius Phaedrus római mesemondó, aki elsőként gyűjtötte össze a feltételezések szerint Kr.e. 600 körül élt Aesopusnak tulajdonított történeteket latin nyelven, ezt írja a *Rana rupta et bos* (A szétpukkadtt béka és az ökör) című példázatban: „Inops, potentem dum vult imitari, perit (a gyenge elpusztul, amikor utánozni akarja az erőset). Szabolcska Mihályt költőként még életében megölte a nevetségesség, más kérdés, hogy neve korunk hullámverései közepette egyáltalán fennmaradt volna-e, ha azt a tollforgatás eme két óriása meg nem őrzi az utókor számára. Ez a hírnév azonban meglehetősen kétes, különösen egy lelkipásztorhoz ahogy sem illik, akinek ismernie kellett (volna) Isten Igéjét, amint szól hozzánk Jeremiás próféta könyvének 13. fejezetében a 15. és a 16. versekben ekképpen: „Hallgassatok és figyelmezzetek; ne fuvalkodjatok fel, mert az Úr szólott! Dicsőítsétek az Urat, a ti Isteneteket, mielőtt setétséget szerezne, és mielőtt megütnétek lábaitokat a setét hegyekben; mert világosságot vártok, és halál árnyékává változtatja azt, és sűrű homállyá fordítja!”

Ballai László: Szavakat szórok

Szavakat szórok lábaid elé
igazi ékszerek helyett,
míg a napszínű borostyán
nyakadra kíváncozva
tündököl.

Rebbenés és szárnycsapás
a borostyánkő titka,
egy lepkéé, mely felrepülve
egykor versbe felejtette
önmagát.

Ballai László: Újra nyár

Újra nyár lebegteteti szárnyait,
nem szirombontó tavasz,
enyhe lég langyos ígérete,
és nem csupán felettünk.

Szíveink fellázadtak,
gleccser jegében, vulkáni lávában,
magány és távolság között,
két folyamban folyók.

Lelkünk két folyója
szivárványos habzás,
vízesés csipkefüggönyén át
akar egyesülni az óceánban –
amely mi vagyunk.

Szívünkben verdes a nyár,
csak két évszak létezik:
Nélküled, vagy Veled.

Húrok

Karinthy Frigyes: Zeneszerzők

Vége van a szezonnak, gondoltam, és egyszer se voltam az Operában. Elmegyek és megnézem Wagner *Gyerünk csak!* című drámai költeményét. Az utcán talákoztam konzervatorista barátommal, aki elmondta, hogy most nagy szimfónián dolgozik, amit Bécsben fognak játszani, hallgassam csak, lalala-la-la-laa... de írt két kuplét, amit most hangszerel. Ne menjek egyedül, majd ő velem jön, és magyarázni fogja a zenét, mert azt így nem lehet érteni magától az embernek.

Útközben már kezdett is magyarázni. Nézze, kérem, mondta, az egész mű egy motívumon alapszik, amit átvesznek a szólamok. Látja, lalalala, ez van a csellókban, de jön a kontrapunkt: tralalala... mire a fagottok: plim-plim, most fel, fel, egészen a triangelekig trere, tretete, és és most: figyeljen most: tye-tye-tye, halkán, egyszerre kitör: bububu és így a pianóig: nyinyinyi,

bebebe, avvava.

Nyitány. A színpadon komor holdfény. Kezdem figyelni a nyitány melódiáját.

BARÁTOM *fülemhez hajol, izgatottan* Na most! Hallja? a csellók. Figyeljen: bebebebe... brubru... *Kezével vízszintes mozdulatokat tesz.* Nagyszerű!... Nagyszerű!... Ja, alle Achtung vor hangszerelés. Ezek tudtak hangszerelni. *Diadalmasan néz rám. Egyik fülemmel a hangszerelést keresem, a másikat idegesen mozgatom.*

BARÁTOM *felordít* Most!... Most figyeljen... Most kezdődik az ellenszólam... Sssz... Bu... bem... bem... Hallotta?!!... Hallotta ezt... ezt tradaramtadam... és közben a prímhegedűt: pipipi... hallotta a prímhegedűt? Maga nem hallgatja a prímhegedűt. *Fenyegette néz rám.*

ÉN *zavartan, mint akit rajtakaptak.* De, de hallottam... igazán nagyszerű ... *Kétségbeesetten keresem a hangok között a prímhegedűt, füleim leszakadnak és mint két testvér kézen fogva bebújnak az orkeszterbe. Ijedten mászkálnak a mérges hangszerek közt, felmásznak a fuvolák póznáin, bekukucskálnak a trombitába, a zongora alá néznek és a hegedűk tetején szepelve kérdezősködnék: Kérem, szépen, itt az imént elvesztettünk két hangot, a Prímhegedű bácsitól kaptuk, nem tetszett megtalálni?*

BARÁTOM *vad gúnnyal* Nagyszerű!... Azt elhiszem, hogy nagyszerű ... De most, most majd figyeljen a pianóra... mindjárt jön... ez a teteje a harmonizálásnak... egész pianó... pli... pli, aztán még magasabban tretetetete, trete: pizzicato... majd figyeljen... mindjárt jön. *A két ujjával olyan mozdulatokat tesz, mint mikor valami egészen apró tárgyat tapogatunk.*

ÉN *kétségbeesetten várom a pianót. Egy perc múlva csakugyan hallgatnak a trombiták, és egy hegedű veszi át a szólamot. Abban pillanatban:*

BARÁTOM *felordít* Most!... Most!... Most!... Most figyelje a pianót... Hallja?... *Behunyja a szemét, felső testével úszni kezd, jobbra és balra, karjaival svéd tornát űz, derekát riszálja, mintha el akarna repülni. Közben a pianót harsogja teli idővel, szabadon, boldogan, ellenállhatatlanul: az egész színházban csak ezt a hangot hallani. Csakugyan pianót játszhatnak odalent. Végre elhal a hangja, összecsuclik és csak a száját mozgatja.*

ÉN *most végre szeretném hallani, mi van odalent. Figyelni kezdek. Egy hölgy egész szép szerelmi dologt énekel a színpadon.*

BARÁTOM *váratlanul oldalba üt, hogy a szívverésem is megáll. Vérbeborult szemekkel mered maga elé. Halványan. Hallotta?*

ÉN *rémülten* Mi történt?

BARÁTOM Hallotta a giszt? Hallotta a giszt? Hallotta a giszt?

ÉN Nem hallottam... Mi van vele?... Talán még lehetne segíteni rajta... telefonáljunk...

BARÁTOM Látja, ez Wagner... Ide egy giszt tenni fisz helyett! Ezt csak ő merete megtenni!... Ez a hallatlan, az érthetetlen, a velőtrázó benne... ez a mindent letipró bátorság ... itt, ebbe a szólamba, egy gisz, mollban, három kereszt... három kereszt...

EGY HANG *mögöttünk* Pardon, két kereszt, egy bé.

BARÁTOM *odafordul* Nekem mondja? Hallotta maga ezt a giszt?

A HANG *szerényen* Kontrapunkt Ernő vagyok, a konzervatóriumból.

BARÁTOM Én is. Hát nem hallotta: *énekel* tra, ta, tada-ra!

MÁSİK ZENESZERZŐ *fagyos nyugalommal, énekelve* De igen. Csakhogy nem: tra-ta, tada-ra, hanem: tre-te, dede-re!...

BARÁTOM *gúnyosan* Talán így: dede-rada-lala...

MÁSİK ZENESZERZŐ *megsértődve* Pe-pe... plem... plem...

BARÁTOM *hevesen* Tadaradala-da...

MÁSİK ZENESZERZŐ *feleselve* Tra... dadara... tedere... tye... tye ...

BARÁTOM *felpattanva* Tu-tu... tu... tu ...

MÁSİK ZENESZERZŐ Mit? Ezt nekem? Hát akkor tudja meg: *énekelve* te... de-de... de... ladala...

Összefofozkodnak.

Nándi Mihály: Fülel, a csaló

Divatja van a beszélgetős koncerteknek. Pedig a zenészek közül nagyon kevesen akadnak, akik jól tudnak beszélni. A játékokban kiválóak – azért zenészek. Még emlékszünk Bernstein fantasztikus komolyzenét népszerűsítő előadásaira, amelyekkel e műfajt, egyszersmind a követendő mércét is megteremtette. Bernstein helyesen ismerte fel, hogy a mindenfajta képzettség nélkül befogadható populáris zene térhódításával szemben, vagy mellett a közmédiákban is segíteni kell a komolyzene értékeinek megtanulását. Mindenek előtt a figyelem megragadásával, amelyhez sugárzó egyéniség kell – kommunikációtechnikai szempontból is.

Mármost a magyar Bernstein-epigonisták, így Vásári Tamás, de különösen Fülel Balázs a tárgyalt zenéhez és annak esztétikai tartalmához az égvilágon nem kapcsolódó vulgarizálással kívánják beteregni a hallgatóságot a komolyzene rajongói közé. Vásári állandóan az Istenről, a halálról és a feltámadásról beszél, Fülel pedig például a főzőműsorok nyelvezetét alkalmazza előszeretettel – végigmenve az előételen, a levesthabaráson, vagy a rétes kihúzásán –, és konyhatechnikai bakijaiból kiderül, hogy főzni sem tud. De ha tudna, az sem sokat segítene, mondjuk, a *Waldstein szonáta* megértéséhez azáltal, hogy Beethoven mikor is teszi bele mintegy a fűszert a bouillonba.

A minap az automobilban bekapcsoltam a rádiót, és éppen Fülelnek a zenei érzékenységről tartott műsorába érkeztem meg – mint arra az előzetes (és teljesen felesleges) reklámokat visszaidézve rájöttem. És a zongorista azt mondta: „minden előadóművészet lényegében csalás”. Mondta? Leszögezte, szinte már kinyilatkoztatta. És a kellő hatás kedvéért egy kis szünetet is tartott, amely pont elegendő volt ahhoz, hogy kikapcsoljam a készüléket, mielőtt újabb

blódségekre kerülne sor.

Alapvetően elítélem azt, ha egy mondatot a szöveggörnyezetéből kiemelve veséznek ki – de hát itt egyszerűen nem volt szöveggörnyezet. Fülel összehordott hetet-havat és egyszerű csak odavágta ezt a „tételt”. Mármost ha történetesen valakinek ez a műsor volt az első találkozósa a komolyzenével, ez lett egyszersmind az utolsó is. Ja, hát ezek csalók? Mi dolgom velük? Lehet bárki bármilyen szellemes – aminthogy Fülel nem az –, ilyen kijelentéseket egyszerűen nem engedhet meg magának a rádiónyilvánosság előtt. A „bennfentesek”, a „vájf fülűek” klubjában esetleg próbálkozhat ilyesmivel, de valószínűleg ott súlyosan kioktatnák a zenéhez, esztétikához és a szóhoz igazán értők, ha ekkora bakot lő.

Minden művészet ugyanis csakis az igazság, pontosabban az őszinteség, az alkotói génusz megnyilvánulása, nem pedig a hazugságé. Még azt is túlzásnak tartom, hogy a bűvészek vagy a bohócok hazudnának, csak hát ők trükköket hajtanak végre, és eljátsszák, hogy egy tárgy nem ott van, ahol sejtik, vagy egy műesés nagyon fáj, merthogy ezt a közönséggel való közmegegyezés alapján teszik. A cirkusznézők azt várják el, hogy tűnjön el a kabát ujjában a galamb és borítsa be a tortahab az arcot, a koncertlátogatók pedig azt, hogy a művész, történetesen Fülel Balázs zongorista lelke legigazabb rezdüléseivel adja elő Beethoven, Chopin, vagy Liszt darabjait. Senki sem várja el tőle, hogy úgy mutassa be azokat, mint Horowitz, Cziffra, vagy Richter tette. Tudniillik akkor csal az előadóművész, ha más tollával ékeskedik. De az ilyen aligha maradhat fenn a pályán. Arról nem is beszélve, hogy a Horowitz-, Cziffra- és Richter-rajongók alighanem megköveznék – a pályán való felkapaszkodásért a legócskább szövegektől sem visszariadó – Fülel, amiért svindlereknek bélyegezte a legnagyobbakat.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szekesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2019 Marcius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!